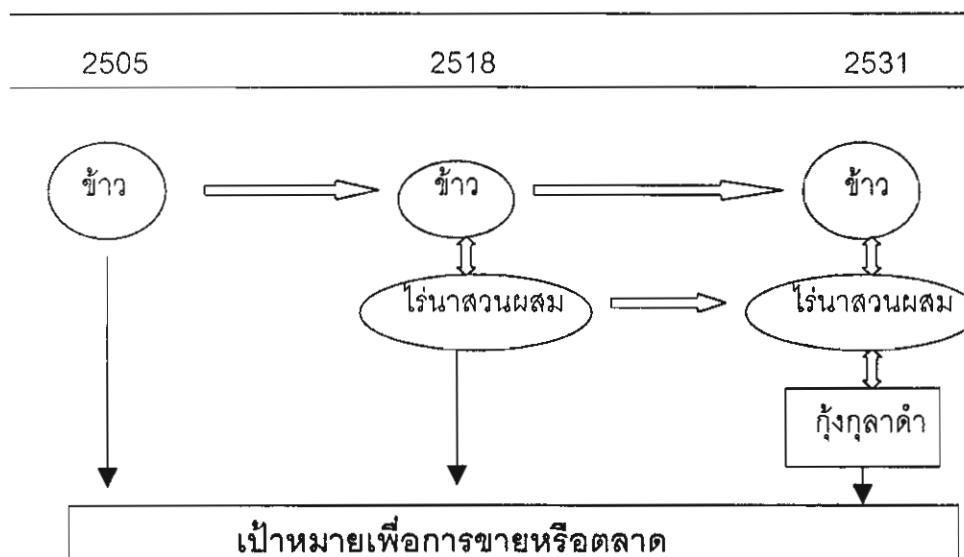

ชาวนาที่ลุ่มน้ำปากพนังมีศักยภาพในการผลิตสูง ทั้งนี้เนื่องจากปัจจัยการผลิต อย่างน้อย 3 ประการที่มีสมบูรณ์ ดังนั้น หากในปีใดไม่มีปัญหากับฝนฟ้าอากาศ เขาสามารถผลิตขายเพื่อเลี้ยงครอบครัวและอยู่ในลุ่มน้ำได้อย่างไม่เดือดร้อน เพราะสามารถขายข้าวได้ปีละเฉลี่ย 2-6 เกวียน การเป็นเจ้าของปัจจัยการผลิตจึงเป็นเงื่อนไขสูงใจในการทำนาเสมอมา โดยไม่สนใจต่ออุปสรรคใดๆ ไม่ว่าฝนแล้งก็ทำและฝนตกก็ต้องทำนาอยู่ตลอดเวลาจนกระทั่งปัจจุบันนี้ ทั้งนี้ทั้งนั้น เพราะการค้าข้าวเป็นเงื่อนไขกระตุ้นการผลิตของชาวนา เนื่องจากดังที่กล่าวแล้วว่าทุกกิจกรรมของการดำเนินชีวิตของคนที่นี่มีพื้นฐานจากข้าวทั้งสิ้น ทำให้การผลิตเพื่อขายข้าวจึงเป็นเป้าหมายสูงสุด พอๆกับการผลิตเพื่อการบริโภคในครัวเรือน อย่างไรก็ตาม ระบบตลาดที่นี้จะเป็นตัวกำหนดการผลิตทุกชนิดในลุ่มน้ำปากพนัง ไม่เว้นแม้ว่าการเลี้ยงเปิด ไก่และการเลี้ยงวัวก็ต้องคำนึงถึงการขายควบคู่อยู่เสมอเนื่องมาแต่อดีตจนถึงปัจจุบัน นับว่าเป็นค่านิยมที่เข้มข้นและมั่นคงมากยิ่งขึ้นหรือเป็นเงื่อนไขสร้างนิสัยหรือขนบนิยมของคนที่นี่ตามกระแสของระบบตลาดที่เข้ามาในพื้นที่ลุ่มน้ำปากพนัง โดยเฉพาะในทศวรรษที่ผ่านมาการผลิตเพื่อการตลาดได้มีบทบาทในการผลิตแบบใหม่ที่เรียกว่า ไร่นาสวนผสมและกึ่งกุลาดำ เหล่านี้ นับว่าเป็นตัวอย่างหรือเป็นตัวบ่งชี้ที่แสดงให้เห็นถึงการผลิตเพื่อเป้าหมายเดียวกันกับการผลิตข้าวหรือเป้าหมายเพื่อตลาดไม่ได้เปลี่ยนแปลงไปแม้ว่าพัฒนาการล่วงเลยมาเป็นเวลากว่า 100 ปีแล้วก็ตาม ดังแผนภูมิที่ 13

จากเหตุผลการผลิตโดยมีเป้าหมายเพื่อการขาย จึงส่งผลต่อการถือครองที่ดินไว้โดยไม่พยายามที่จะขายหรือพบว่ามีการขายที่ดินน้อยมาก มีความเชื่อเช่นเดียวกับคนไทยถิ่นอื่นๆ โดยทั่วไปว่าการขายที่ดินที่เป็นมรดกของบรรพบุรุษยิ่งจะถูกตำหนิมาก ทั้งนี้เพราะที่ดินเป็นปัจจัยหลักที่สำคัญและมีอยู่อย่างจำกัดหรือไม่อาจจะขยายเพิ่มเติมได้อีกแล้ว หรือที่ดินเป็นปัจจัยที่หาได้ยากยิ่งในเขตพื้นที่ลุ่มน้ำมาแต่อดีต ความเชื่อที่ว่ามรดกที่ดินไว้จะไม่อดอยากส่งผลการถือครองและการไม่เปลี่ยนแปลง ดังนั้นแม้ว่าจะย้ายถิ่นก็มักจะคงการถือครองที่ดินไว้ต่อไป อาจจะกลับมาทำในช่วงทำนาหรือแบ่งให้ญาติและพรรคพวกทำในลักษณะทำนาหว่านที่ต้องแบ่งผลผลิตกันตามข้อตกลง

แผนภูมิที่ 13 เป้าหมายการผลิต

4. วิทยาการและเทคโนโลยี

เทคโนโลยีเป็นปัจจัยเหตุที่สำคัญอีกประการหนึ่งในการเปลี่ยนแปลงวิถีชีวิตของผู้คนในลุ่มน้ำปากพนัง โดยเฉพาะ “เทคโนโลยีการผลิต” ที่พยายามจะเข้าไปมีบทบาทในกระบวนการผลิตข้าว ส่งผลต่อการผันแปรการดำรงชีวิต ซึ่งสามารถแบ่งเทคโนโลยีได้มี 2 ประการ คือ เทคโนโลยีภายนอกและเทคโนโลยีภายใน จะเกี่ยวข้องกับ 3 ประเด็น คือ เครื่องมือในการผลิต กระบวนการผลิต และโครงสร้างการผลิต

เทคโนโลยีภายนอก ซึ่งเป็นเครื่องมือในการผลิตเข้ามาสู่ลุ่มน้ำปากพนังตั้งแต่เมื่อประมาณ 70 ปีที่ผ่านมา รูปแบบของ “โรงสีไฟ” ภายใต้บรรยากาศของระบบตลาดได้เป็นตัวเร่ง เนื่องจากโรงสีรับซื้อข้าวจากชาวนามาแปรรูปเป็นข้าวสารให้ได้ข้าวสารได้วันละมากๆ เพียงต่อความต้องการซื้อขาย จึงส่งผลต่อการเร่งผลิตข้าวของชาวนาโดยตรง ต่อมาจะเป็น “โรงสีหีบด” และ “โรงสีโยก” มีขนาดเล็กกว่าแต่ประสิทธิภาพการผลิตสูง โรงสีจึงเป็นเทคโนโลยีในการเพิ่มทั้งอุปสงค์ของผู้ค้าข้าวและอุปทานของชาวนาที่สอดคล้องกัน จากนั้นในทศวรรษที่ 2500 “รถไถนาแบบลาก” ได้เข้ามาและเป็นเทคโนโลยีที่ชาวนาในลุ่มน้ำปากพนังตื่นตัวและยอมรับถึงความสามารถในการไถนา ชาวนาลุ่มน้ำปากพนังจึงนิยมกันมาก

โดยได้รวมตัวกันเป็นกลุ่มซื้อเครื่องมือชนิดนี้ไว้ใช้ในบ้าน, หมู่บ้านและตำบลต่างๆ ทำให้รถไถเป็นกิจกรรมสื่อสารสัมพันธ์หลักของการรวมกลุ่มเป็น "กลุ่มชาวนา" จากนั้นเป็น "รถไถแบบยก" และ "รถไถแบบเดินตาม" หรือที่เรียกกันทั่วไปว่า "รถลูกหมา" ที่ค่อยๆ เข้ามาแทนแรงงานวัวในทศวรรษที่ 2520 และจะยิ่งมากจนรู้สึกว่าเป็นในการทำนามากยิ่งขึ้นตามลำดับ โดยในทศวรรษที่ 2530 เป็นยุคที่การไถด้วยรถไถเดินตามมีความจำเป็นต่อการทำนาที่ยากขึ้นตามความสมบูรณ์ของระบบการพัฒนาโครงสร้างพื้นฐาน เช่น ถนน เขื่อนที่กั้นลำน้ำส่งผลให้ไถนาด้วยวัวยากลำบากพร้อมกับความสนใจในการเลี้ยงและคุณค่าของวัวเพื่อการทำนาลดลง สอดคล้องกับคำกล่าวที่ผู้อาวุโสได้สอนลูกหลานว่า "ถ้าซื้อครุ่แล้ววัวก็ไถนากับหมาแทน" โดยที่เทคโนโลยีนี้มีศักยภาพและราคาพอเหมาะกับความสามารถในการซื้อ อีกทั้งยังเป็นเครื่องมือเอนกประสงค์ที่สามารถดัดแปลงเป็นรถลากจูงบรรทุกข้าว , เครื่องสูบน้ำและเครื่องนวดข้าว ทำให้สิ้นสุดการไถนาด้วยวัวพร้อมกับหมดความยุ่งยากในปัญหาโจรสลัด นอกจากนี้ในปลายทศวรรษที่ 2530 หรือประมาณ พ.ศ.2539 การเกี่ยวข้าวด้วย "เกะ" ก็หมดด้วยเช่นเมื่อ "รถตัดข้าว" เทคโนโลยีใหม่จากเพชรบุรี สุพรรณบุรี นครปฐม เข้ามามีบทบาทในการเกี่ยวข้าวแทนในรูปแบบของการตัดข้าวที่ออกมาเป็นข้าวเปลือกแทนเกี่ยวข้าวที่ละรวงและรวมเป็น "เลียงข้าว" ซึ่งเป็นที่นิยมมากขึ้นตามลำดับเช่นเดียวกัน

การทำนาลุ่มน้ำปากพนังมิได้มีเฉพาะเทคโนโลยีที่เป็นเครื่องจักรเพียงอย่างเดียว แต่วิทยาการการผลิตอันเป็นความพยายามของรัฐ ในลักษณะของกระบวนการผลิตแบบใหม่และส่งผลต่อการเปลี่ยนแปลงหรือเพิ่มปัจจัยหรือเครื่องมือการผลิตใหม่ๆ เข้ามาด้วย กล่าวคือเมื่อ ทศวรรษ 2510 มีการตั้งสถานีทดลองข้าวจังหวัดนครศรีธรรมราช ที่บ้านหนองนก ตำบลบางจาก อำเภอเมือง จังหวัดนครศรีธรรมราช โดยมีพยายามส่งเสริมการทำปีละ 2 ครั้ง และพันธ์ข้าว กข. โดยเฉพาะพื้นที่ตำบลเชียรใหญ่และพื้นที่ตำบลเชียรเขา อำเภอเชียรใหญ่ ที่ทางราชการมีความพยายามมากเป็นพิเศษในการใช้เทคโนโลยีนี้ให้แก่ชาวนาแต่ได้รับการตอบสนองต่ำ จนกระทั่ง 20 ปีผ่านมามีผลจากความพยายามส่งเสริมดังกล่าวเริ่มได้รับการตอบสนอง เมื่อเกษตรกรในแถบพื้นที่เป้าหมายนั้นได้ปรับปรุงวิทยาการผลิตข้าวแบบใหม่ให้เหมาะสมกับสภาพดินฟ้าอากาศที่ผันแปรอยู่ตลอดเวลา การทำน่าน้ำตม หรือทำนาปีละ 2 ครั้ง โดยใช้พันธ์ กข. หรือชาวบ้านนิยมเรียกว่า "ข้าวสั้น" หรือ "ข้าวเตี้ย" การทำนาในลักษณะนี้จึงผูกพันกับวิทยาการสมัยใหม่ๆ ส่วนที่สำคัญมากคือ "ปุ๋ยวิทยาศาสตร์" เข้ามากลางทศวรรษ

2510 มาเป็นเงื่อนไขจำเป็นที่ขาดไม่ได้เลยสำหรับการทำนาในกระบวนการใหม่ในทศวรรษที่ 2530 จนถึงปัจจุบัน

จากการเพิ่มขึ้นของวิทยาการหรือเทคโนโลยีในการผลิตได้ส่งผลต่อการเปลี่ยนแปลงวิธีการผลิตของประชาชนลุ่มน้ำปากพนังเป็นอย่างมาก แต่ไม่ได้เป็นผลให้เกิดการเปลี่ยนแปลงเป้าหมายการผลิต ดังนั้น การผลิตเพื่อการค้าและบริโภคยังดำรงควบคู่ต่อไป แต่กิจกรรมหรือวัฒนธรรมของชาวนาที่เป็นขนบนิยมได้คลี่คลายลง เป็นต้นว่า การถวายเป็นข้าวใหม่แก่พระภิกษุ และญาติที่เคารพนับถือ การเก็บกักตุนข้าวสารไว้บริโภคในครัวเรือนในฤดูทำนาหรือฤดูฝนหรือการสำรองข้าวสารที่เรียกว่า "สารเปียงนา" หายไป เช่นเดียวกับ การทำขวัญข้าวก็ไม่พบว่าชาวนาอายุใสในบ้านสามารถทำพิธีกรรมดังกล่าวนี้ได้ ข้าวเปลือกบนลอมข้าวที่เคยมีขวัญข้าวอันประกอบด้วยหัววัวหรือควายและจัดไว้เป็นพิเศษก็หมดไป การทำพิธีขวัญข้าวในงานเทศกาลไม่ปรากฏอีกต่อไป ส่วนลอมข้าวไม่ได้ทำหน้าที่คงเป็นเพียงโรงเรือนสำหรับเก็บกระสอบและอุปกรณ์ต่างๆ "ข้าวหัวโหร" อันหมายถึงข้าวเจ้าเม็ดสั้น แฉงและหุงค่อนข้างยากและเคยได้รับการนิยมนำมาเลี้ยงลอมกำลังลดความนิยมลงไปอย่างรวดเร็วในปัจจุบันและพันธุ์ข้าวใหม่ๆ มาแทนที่

เทคโนโลยีภายใน เป็นการพยายามปรับปรุงหรือการจัดการเพื่อการดำรงชีวิตให้อยู่รอด โดยเฉพาะการผลิตที่พบว่ามีความพยายามคิดค้น แสวงหากระบวนการผลิตใหม่ๆ อยู่ตลอดเวลาถือว่าการดิ้นรนเพื่อการดำรงอยู่ จนกลายเป็นภูมิปัญญาที่สั่งสมสืบสานการดำรงชีวิตที่เหมาะสม รูปแบบ "การทำไร่นาสวนผสม" นับว่าเป็นกรณีตัวอย่างผลผลิตจากภูมิปัญญาของชาวบ้านที่เขาเลือกสรรหรือจัดหาวิธีการที่เหมาะสมลงตัวกับบริบทต่างๆ ซึ่งพบว่าเทคโนโลยีการผลิตแบบใหม่นี้ได้พัฒนามาก่อน พ.ศ.2500 และเริ่มเป็นการดำเนินการอย่างจริงจังเมื่อประมาณ พ.ศ.2518 จนสามารถขยายผลเมื่อ พ.ศ.2522 และแบ่งบานในลุ่มน้ำปากพนังอย่างเต็มที่หลัง พ.ศ.2533 จนทางราชการผนวกเอากิจกรรมไร่นาสวนผสมเข้าเป็นกิจกรรมการพัฒนาตามโครงการพระราชดำริ ส่งเสริมด้วยการชุดไร่นาสวนผสมแจกฟรีให้กับเกษตรกรเพื่อให้ครบตามเป้าหมายประมาณ 70,000 ไร่ ในปี พ.ศ.2537-2541 อย่างไรก็ตามเทคโนโลยีใหม่นี้ไม่ได้ขัดแย้งใดๆ กับการทำนา เพียงแต่เป็นการปรับปรุงเพื่อเสริมการทำนา กระนั้นก็ดี ความขัดแย้งทางจากวิทยาการหรือเทคโนโลยีการผลิตเข้ามาเปลี่ยนโครงสร้างการผลิตใหม่หลัง พ.ศ.2531 เมื่อมีการทำนาทุ่งที่รัฐพยายามส่งเสริมอย่างเข้มแข็ง

แผนภูมิที่ 14 พัฒนาการของวิทยาการหรือเทคโนโลยีการผลิต

ก่อน 2490	ทศวรรษที่ 2500	ทศวรรษที่ 2510	ทศวรรษ 2530
เครื่องมือการผลิต	เครื่องมือการผลิต	เครื่องมือการผลิต	เครื่องมือการผลิต
โรงสีไฟ	โรงสีหีบด	โรงสีโยก	โรงสีโยก
โรงสีหีบด	โรงสีโยก	รถไถลาก	รถไถยก
โรงสีโยก	รถไถลาก	รถไถยก	รถไถลูกหมา
		ปุ๋ย	ปุ๋ย
		กระบวนการผลิตใหม่	ยาฆ่าแมลง
		ไร่นาสวนผสม	เครื่องสูบน้ำ
			พันธุ์ข้าวใหม่
			เครื่องนวด
			รถตัดข้าว
			กระบวนการผลิตใหม่
			ไร่นาสวนผสม
			นา 2 ครั้ง
			โครงสร้างการผลิตใหม่
			นาทุ่ง

เพราะกระบวนการผลิตดั้งเดิมขัดกันอย่างสิ้นเชิงวิทยาการ, อาชีพและกระบวนการผลิตแบบใหม่มีอาจจะทำให้อาชีพเก่า, การผลิตแบบเก่าและภูมิปัญญาเก่าดำรงอยู่ได้อีกต่อไป กุ้งกุลาดำจึงเป็นวิทยาการใหม่ที่เกษตรกรที่มีทั้งผู้ที่ใฝ่ฝันต้องการรับเอามาเป็นอาชีพหรือเป็นฝ่ายที่อยากทำนาทุ่งและเป็นอาชีพของเกษตรกรบางรายไม่ยอมทำแต่จำเป็นต้องปฏิบัติตามสภาวะบังคับ เพราะพื้นที่นาข้าวถูกน้ำเค็มครอบคลุมหมดโอกาสในการเลือกอีกแล้ว

ปัจจัยภายใน (Internal Factor)

ปัจจัยภายในลุ่มน้ำปากพนังที่น่าสนใจอันส่งผลต่อการดำรงอยู่หรือวิถีชีวิต ได้แก่ สภาพภูมิศาสตร์ที่เป็นพื้นที่เปิด , ข้อจำกัดของทรัพยากรหรือการขาดแคลน²⁰ และการเลือกสรร หรือการคัดสรรเพื่อการปรับตัวศักยภาพภายใน

สภาพภูมิศาสตร์ที่เป็นพื้นที่เปิด เนื่องจาก ประการแรก การเป็นชุมชนที่ตั้งอยู่ติดกับทะเลด้านหน้าที่สามารถปฏิสัมพันธ์กับชุมชนและรัฐอื่นๆ ในฐานะพื้นที่หน้าด่าน ประกอบกับพื้นที่ด้านหลังเป็นที่ราบลุ่ม มีแม่น้ำหลักและลำคลองสาขามากกว่า 110 สาย การเป็นพื้นที่ติดต่อกับทะเลยาว จึงเคยเป็นพื้นที่หน้าด่านในการปฏิสัมพันธ์ทางสังคมกับกลุ่มคนต่างๆ และเป็นที่ตั้งถิ่นฐานของคนเชื้อสายจีนที่สามารถมาอาศัยร่วมกันกับคนพื้นถิ่นได้อย่างลงตัวและอาศัยกระบวนการผลิตและค้าขายด้วยสภาพภูมิศาสตร์ที่เอื้ออำนวยให้ ประการที่สอง การเป็นพื้นที่ที่รัฐมีความอ่อนตัวในการพัฒนาต่อพื้นที่นี้มาแต่อดีต จึงทำให้มีความเป็นอิสระชนใน "สังคมเปิด" ที่มีความเป็นตัวของตัวเองค่อนข้างสูง เหล่านี้ คือ บริบททางกายภาพที่เป็นเงื่อนไขในการหล่อหลอมและเป็นพลังเพียงพอต่อการดำเนินชีวิต

ข้อจำกัดหรือการขาดแคลนของทรัพยากร โดยเฉพาะการขาดแคลนทรัพยากรทางการผลิตที่สำคัญได้แก่ ขาดพื้นที่ที่ใช้ขยายเพิ่มเติมในการทำนาและขาดน้ำสำหรับการเพาะปลูก กล่าวสำหรับ การขาดแคลนที่ดินเพื่อการทำนาจะพบว่าเป็นปัญหาระดับภาค ที่สอดคล้องกันทั้งภาคใต้ เนื่องจากการเป็นคาบสมุทรอันมีพื้นที่ทำนาตั้งอยู่หลังหาดทรายและตรงกลางพื้นที่ภาคใต้เป็นเทือกเขานครศรีธรรมราช พื้นที่ลุ่มน้ำปากพนังก็เป็นแหล่งปลูกข้าวเล็กๆแหล่งหนึ่งหนึ่ง²¹ ที่มีข้อจำกัดที่ไม่อาจจะขยายพื้นที่เพื่อการปลูกข้าวได้ตามการเพิ่มของจำนวนประชากร การขาดแคลนที่ดินจึงเป็นปัจจัยสำคัญมากและยังปัจจัยการค้าขายข้าวที่มีอุปสงค์มากแต่ขาดแคลนที่ดินสำหรับทำนาจึงนำไปสู่การแสวงหาทางเลือกต่างๆ อย่างไรก็ตาม ที่นาของลุ่มน้ำปากพนังมักจะเป็นการครอบครองที่มีเอกสารสิทธิ์และเป็นการถือครองรายย่อย หมายถึง เกษตรกรส่วนใหญ่จะถือครองที่ดินเป็นของตนเองเฉลี่ยครัวเรือนละ 10-15 ไร่ ที่ดินได้ถูกนำไปใช้ในการผลิตข้าวอย่างเต็มที่มาแต่อดีต จนกระทั่งมีการเปลี่ยนโครงสร้างการผลิตเป็นการทำไร่นาสวนผสมและนาทุ่งเมื่อ 2 ทศวรรษผ่านมา ซึ่งก็เป็นเหตุผลการเปลี่ยนแปลงมาจากข้อจำกัดนี้ด้วยเช่นกัน ส่วนการขาดแคลนน้ำเพื่อการเพาะปลูกหรือน้ำเพื่อการเกษตรกรรมนับว่าเป็นเงื่อนไขสำคัญมาก แม้ว่าจะมีแม่น้ำและคลองสาขามากมายแต่ไม่

อาจจะเก็บน้ำไว้ใช้ตลอดปี น้ำไหลสู่ทะเลอย่างรวดเร็วหลังฝนตกในระยะได้ไม่นาน ประกอบกับระบบการเก็บกักน้ำเขาดยังมีน้อยหรือเริ่มมีแต่ไม่เพียงพอ เพราะระบบชลประทานหรือการเก็บน้ำผ่านขั้นตอนการวางแผนหรือขั้นตอนเตรียมการมาได้ไม่นานหรือเริ่มต้นปฏิบัติการหลัง พ.ศ.2543 ส่วนระบบชลประทานเดิมด้วยประสิทธิภาพ ทำให้การขาดแคลนน้ำ , น้ำท่วมจึงเป็นปัญหาน้ำที่คู่กันอยู่จนปัจจุบัน

การเลือกสรร หรือการคัดสรรหรือเป็นการปรับตัวเพื่อให้สัมพันธ์กับศักยภาพภายในและปัจจัยภายนอก เหล่านี้จำเป็นเป็นปรากฏการณ์ที่ผู้คนลุ่มน้ำปากพนังต้องกระทำอยู่ตลอดเวลา จนกลายเป็นคนตื่นตัว ตื่นรู้และเท่าทันกับสถานการณ์อยู่เสมอ ทั้งนี้ เพื่อให้การดำรงอยู่ในท่ามกลางข้อจำกัดของสังคมเปิดไม่เสียเปรียบหรือเสียโอกาส ลักษณะดังกล่าวนี้เป็นกระบวนการเรียนรู้ทางสังคมนำไปสู่ความเป็นคนมั่นใจและเป็นตัวของตัวเองค่อนข้างสูง การเลือกสรรจึงนำไปสู่ลักษณะที่สำคัญ คือ ประการแรก การเลือกสรรหรือการคัดสรรเพื่อการตั้งถิ่นฐานให้สัมพันธ์กับสภาพน้ำท่วมในฤดูฝนและไม่ขาดแคลนน้ำในฤดูแล้ง ประการที่สอง การเลือกสรรหรือการคัดสรรในการผลิต การเลือกใช้วิทยาการหรือเทคโนโลยีที่เหมาะสม ทั้งที่มาจากนโยบายการพัฒนาของรัฐและวิทยาการที่มาจากการกระตุ้นของระบบตลาด ตลอดจนวิทยาการการผลิตเป็นนวัตกรรมที่คนลุ่มน้ำคิดค้นขึ้นมาเอง เป็นต้นว่าระบบและโครงสร้างการผลิตการทำนา , ไร่นาสวนผสมและนากุ้ง ประการที่สาม การเลือกสรรหรือการคัดสรรที่จะรับบริการหรือสนองหรือเลือกที่ปฏิเสธต่อนโยบายการพัฒนาของรัฐ นั่นคือ คนลุ่มน้ำปากพนังสนใจเลือกที่จะตอบสนองต่อการศึกษาระบบของรัฐได้อย่างดีและเป็นจุดเด่นของที่นี่ รูปแบบการศึกษาจึงถือว่าเป็นเลือกสรรหรือการปรับตัวที่เป็นความพยายามผ่านการคัดสรรหรือเป็นการวิเคราะห์แยกรัฐเพื่อเลือกที่จะรับและปฏิเสธให้ลงตัวหรือสัมพันธ์กับศักยภาพหรือบริบททางสังคมภายใน ลักษณะดังกล่าวนี้ถือว่าเป็นภูมิปัญญา อันเป็นต้นทุนทางสังคม (Social capital) ของผู้คนลุ่มน้ำปากพนังที่น่าจะก้าวไปข้างหน้าในสังคมแบบเปิดกว้าง อย่างสังคมโลกาภิวัตน์ในปัจจุบันได้อย่างเท่าทัน

อย่างไรก็ตาม จากปัจจัยภายนอกและปัจจัยภายในดังที่กล่าวแล้ว เป็นปัจจัยที่ส่งผลต่อการเปลี่ยนแปลงประชาชนพื้นที่ลุ่มน้ำปากพนัง โดยที่ปัจจัยเหตุดังกล่าวมีลักษณะที่เกื้อกูลและเป็นพลวัตปัจจัยต่อกัน กล่าวคือ การที่พื้นที่ลุ่มน้ำปากพนังมีสภาพเป็นภูมิศาสตร์แบบเปิด ที่ประกอบด้วยพื้นที่ติดทะเลเหมือนเป็นด้านหน้าของลุ่มน้ำปากพนังตั้งแต่แหลม

ตะลุมพุก อำเภอปากพนังต่อเนื่องถึงอำเภอหัวไทรที่เชื่อมต่อเพื่อนบ้านในภูมิภาคใกล้เคียง เช่น บางส่วนของมาเลเซีย แม้กระทั่งแหลมญวน สิงคโปร์ บางส่วนของอินโดนีเซีย สามารถเดินทาง มามาปฏิสัมพันธ์ได้ง่าย นอกจากนี้ยังเป็นพื้นที่ติดต่อด้านชายระหว่างผู้คนของอนุทวีปมาแต่ โบราณ ประกอบกับการมีพื้นที่ภายในลุ่มน้ำปากพนังเป็นที่ราบกว้างใหญ่ มีแม่น้ำและคลอง สาขามากมายที่เป็นเส้นทางการขนส่งทางน้ำและสมบูรณ์ทั้งการเพาะปลูกข้าวและการ คมนาคมที่สะดวก ดังนั้น สภาพภูมิศาสตร์เปิดดังกล่าวนี้น่าจะเป็นปัจจัยที่เป็นเหตุพื้นฐานที่มี พลังหรือเสริมให้ปัจจัยภายในอื่นๆ ในการเปลี่ยนแปลง นอกจากนี้ลุ่มน้ำปากพนังตั้งในเส้นทาง ของมรสุมพัดผ่านจึงมีสภาพดินฟ้าอากาศที่มีฝนตกชุก ทำให้ปริมาณน้ำฝนและน้ำจากภูเขา ด้านทิศใต้และตะวันออกของลุ่มน้ำฯ ไหลบ่ามมาท่วมพื้นที่ลุ่มน้ำเสมอๆ ทั้งนี้ สภาพดินฟ้า อากาศมิได้จำกัดแค่น้ำท่วมเพียงอย่างเดียว แต่ปรากฏการณ์ของการขาดน้ำหลังฝนหยุดตกไม่ นานก็จะเกิดขึ้น ฝนแล้งหรือสภาวะการขาดแคลนน้ำจึงเป็นเหมือนปรากฏการณ์ธรรมชาติ ที่สลับกันอยู่ตลอดเวลา เช่นเดียวกันที่สภาพสังคมแบบเปิดอันเนื่องจากการที่ผู้คนที่นี่มีการ ย้ายถิ่นเข้ามาจากหลายสถานที่และหลายเหตุผล เป็นต้นว่า การย้ายถิ่นเข้ามาของชาวจีน ประการหนึ่ง การย้ายถิ่นเข้ามาของบุคคลที่มาจากสงขลาและพัทลุงประการหนึ่ง ทั้งด้วยเหตุ การหนีการเกณฑ์ของทางราชการในอดีตและหลบหนีภัยเข้ามาในพื้นที่นี้ จึงทำให้จำเป็นต้อง ผสมผสานทางวัฒนธรรมของแต่ละกลุ่มละฝ่าย โดยมีได้เคร่งครัดในวัฒนธรรมของตนเองหรือ มีความเข้มงวดต่อการปฏิบัติตามวัฒนธรรมที่ผ่านการส่งทอดมาแต่โบราณอย่างตายตัวมีแบบ แผนรัดกุมหรือมีบรรทัดฐานทางสังคมที่มีมาตรฐานเข้มงวด ทำให้ผู้คนที่นี้พร้อมที่รับเอาสิ่ง ใหม่หรือนวัตกรรมต่างๆ จูงนำไปสู่การสร้างบรรทัดฐานหรือวัฒนธรรมใหม่เฉพาะขึ้นมา ยิ่ง การค้าข้าวจากพ่อค้าเชื้อสายจีนที่มีความอิสระที่เข้ามาตั้งถิ่นฐานทั้งการค้าขายและทำนาแจก เช่นผู้คนพื้นถิ่นลุ่มน้ำปากพนัง การค้าจึงเป็นเหมือนทางเลือกที่สามารถเสริมการผลิตข้าวและ ทดแทนสภาวะความไม่แน่นอนของสภาพธรรมชาติ หรือการค้าจากสภาพสังคมเปิดเป็น เหมือนการเลือกสรรของชุมชนหรือคนลุ่มน้ำปากพนังอันเป็นผลจากธรรมชาติที่เอื้อและเป็นข้อ จำกัดด้วย ประกอบกับบทบาทของรัฐที่อ่อนแอในการพัฒนาก็ยังทำให้การดำรงอยู่ใน ลักษณะชุมชนเปิดยิ่งส่งผลต่อความเป็นอิสระ ทั้งการประกอบอาชีพ เช่น การค้าที่อิสระ ผู้ คนอิสระและมีโอกาสในการเลือกสรรหรือคัดเลือกสิ่งที่เข้ามาใหม่อย่างเต็มที่ที่เห็นว่า เหมาะสมและสอดคล้องกับความต้องการและศักยภาพ ทั้งการเลือกรับวิทยาการหรือ เทคโนโลยีและเลือกปฏิบัติต่อแนวทางของรัฐเพื่อการดำรงชีพในชีวิตปกติ¹⁹ และการ

ประกอบอาชีพ เช่น การเลือกสรรวิทยาการการผลิตต่างๆ ทั้งกระบวนการและโครงสร้างการผลิตที่เปลี่ยนแปลงมาตลอดเวลา ดังนั้น ทั้งพลวัตการพัฒนาของรัฐ หรือบทบาทของรัฐหรือราชการ , ระบบการค้าขาย , เทคโนโลยีหรือวิทยาการ , สภาพสิ่งแวดล้อมหรือดินฟ้าอากาศ , สภาพภูมิศาสตร์ของพื้นที่ลุ่มน้ำ , ปัญหาและข้อจำกัดหรือความขาดแคลนและการเลือกสรรหรือการคัดสรรต่างก็เป็นพลวัตปัจจัยที่เกื้อกูลและสัมพันธ์อย่างมีพลังสำคัญยิ่งในการเปลี่ยนแปลง เช่นเดียวกับที่บางปัจจัยอาจจะเป็นปัจจัยเหตุในขณะที่บางปัจจัยก็อาจจะเป็ผลได้ตลอดเวลา

ผลแห่งการเปลี่ยนแปลง

คนพื้นที่ลุ่มน้ำปากพนัง ถูกเรียกขานจากอดีตคนในชุมชนเมืองนครศรีธรรมราชว่า "คนนอก" หรือ "พวกนอกท่ง" อาจจะตีความหมายได้หลากหลาย เป็นต้นว่า เพราะการตั้งถิ่นฐาน ซึ่งหมายถึง คนที่อาศัยอยู่นอกเมืองก็ได้ หรืออาจจะเป็ความหมายตามความรู้สึกการเหยียดหยาม ดูหมิ่น ดูแคลน ว่าล้าหลัง ยากจนหรือการแสดงออกที่รุนแรงและไม่ยอมใครๆ หรือเป็นเพราะปัจจัยของภูมิประเทศที่ราบลุ่ม อาชีพของประชาชนในบริเวณนี้ทำนาเป็นหลัก อย่างไรก็ตาม คำกล่าวนี้อาจจะบอกถึงความห่างไกลจากศูนย์กลาง (periphery) ที่อาจจะมึผลต่อลักษณะเฉพาะต่างจากบุคคลในเมืองก็ได้ หรือวัฒนธรรมของเมืองนครศรีธรรมราชอาจจะมาจากที่นี่ก็ได้ ทั้งนี้จากแนวคิดที่ว่า "ระบบนิเวศหรือสภาพภูมิประเทศเป็นเงื่อนไขสำคัญของการเกิดวัฒนธรรม" และแนวคิดที่กล่าวถึง "วิวัฒนาการการเกิดนครรัฐหรือชุมชนการเมือง" ในรัฐโลกตะวันออก (Oriental state) มักจะเกิดในลุ่มน้ำหรือลุ่มน้ำเป็นอู่อารยธรรมตามนัยนี้ทำให้การเป็นคนนอกหรือคนลุ่มน้ำน่าจะมีผลต่อการบ่มเพาะจนสร้างและธำรงเอกลักษณ์เฉพาะ (Identify) ของตนเองจนเป็นวัฒนธรรม (Culture) ลุ่มน้ำปากพนังหรือเป็นอนุวัฒนธรรม (Subculture) ของนครศรีธรรมราชในปัจจุบันก็ได้หรือมีความแตกต่างจากคนเมืองหรือคนในชุมชนอื่นของนครศรีธรรมราชไม่มากนักน้อยหรือขนบนิยมของคนลุ่มน้ำปากพนังมาจากแหล่งอื่น ปัจจัยอื่นๆผสมผสานจนกลายเป็นวัฒนธรรมผู้คนพื้นที่ลุ่มน้ำปากพนัง เช่นเดียวกันที่วัฒนธรรมของพื้นที่นี้อาจจะมีความเข้มข้นหรือโดดเด่นในเชิงพัฒนาการหรือวิวัฒนาการจนอนุวัฒนธรรมดังกล่าวอาจจะเป็นส่วนเล็วหรือส่วนใหญ่ของวัฒนธรรมนครศรีธรรมราชก็

ได้²² หรืออาจจะมีการผสมผสานจนไม่อาจจะบ่งชี้หรือกำหนดตัวบ่งชี้ได้ชัดเจน ฉะนั้น วัฒนธรรมสังคมนครศรีธรรมราชที่ปรากฏในปัจจุบัน น่าจะมีหลายประการที่พอเชื่อได้ว่าเป็น อนุวัฒนธรรมที่เป็นวัฒนธรรมชนบท (Rural Society) หรือวัฒนธรรมของสังคมชาวบ้านนา (Peasant society หรือ Folk society) มาผสมผสานอยู่ นั่นก็คือหากยอมรับตามนัยะของ หลักการดังกล่าวนี้ก็เท่ากับว่าวัฒนธรรมนครศรีธรรมราชเป็นการผนวกวัฒนธรรมที่เกิดขึ้นจาก ลุ่มน้ำปากพนังเข้าไปไม่มากนักน้อย โดยที่ต่อไปนี้จะนำเสนอผลการเปลี่ยนแปลงในประเด็น ต่าง ดังนี้คือ 1) ความสัมพันธ์ทางสังคม , 2) การศึกษาเล่าเรียน , 3) ความมั่นใจในตนเอง , 4) เป้าหมายการผลิตหรืออุดมการณ์ไม่เคยเปลี่ยนแปลง , 5) หนี้สิน , 6) วัฒนธรรมที่เปลี่ยนแปลงไป , 7) การย้ายถิ่น , 8) ปากพนังกับการเป็นศูนย์การที่เปลี่ยนแปลงไป โดยที่เหล่านี้ อาจจะเป็นลักษณะร่วมกับลักษณะของนครศรีธรรมราชหรือชุมชนอื่นๆ ด้วยก็ได้ เพียงแต่เป็น ปรากฏการณ์ที่มีความเด่นชัดเป็นพลวัตอยู่ตลอดเวลาในลุ่มน้ำปากพนัง

1. ความสัมพันธ์ทางสังคม

ประการแรก ความเป็นพลเมือง (Citizenship) เปลี่ยนแปลงไป นั่นคือ ในอดีต มีความสัมพันธ์เป็นไปในลักษณะเครือญาติและสามารถจัดการครัวเรือนได้เองและจัดการชุมชนได้อย่างลงตัว มีความเคารพตามหลักอาวุโสตามวัฒนธรรมของชุมชน ทุกคนมีส่วนร่วม อย่างมีคุณค่าและมีบทบาทเท่าเทียมกันมากกว่าความสัมพันธ์กับราชการและความสัมพันธ์แบบอุปถัมภ์ กล่าวคือ การที่ทุกคนสามารถมีส่วนร่วมในประเด็นทางสังคมและธรรมชาติในชุมชนได้อย่างเสรี ทั้งในรูปการแก้ปัญหาปัญหาในระบบนิเวศน์ เช่น น้ำท่วม , ขาดน้ำ และน้ำเค็ม ปัญหาลักษณะนี้เกิดอยู่เป็นประจำมาแต่อดีตและทุกคนต่างก็สามารถมีบทบาทจัดการรวมกันตลอดมา เช่นเดียวกับสามารถร่วมกันดำเนินกิจกรรมต่างๆ รวมกันอยู่เสมอ และในขณะที่บางกิจกรรมบางประเด็นไม่อาจจะดำเนินการได้สมบูรณ์ในระดับปัจเจกบุคคล เหล่านี้เป็นลักษณะการก่อตัวทางสังคมขึ้นจนนำไปสู่ความสัมพันธ์แบบการผูกเกลอผูกดวง หรือการเป็นพรรคพวกภายในบ้านและการสร้างเครือข่ายกับเพื่อนบ้านอื่นหรือกับชุมชนอื่น นอกบ้านที่คอยช่วยเหลือระหว่างกัน , รูปแบบการดำเนินชีวิตร่วมกัน เป็นต้นว่า ร่วมกันไปเม (พรุ) การไปหาปลา การจัดทำนบหรือแหล่งน้ำของชุมชนรวมกัน การมีอุปกรณ์ที่ใช้ร่วม

กันหรือเครื่องมือเครื่องใช้ร่วมกัน เช่น เลื่อย หม้อขนาดใหญ่ กะทะขนาดใหญ่ร่วมกัน ขวานผ่าฟัน การมีและใช้พื้นที่สาธารณะร่วมกัน เช่น มีหลาหน้าบ้าน หลากลางบ้าน หน้าบ้าน ทางฟรี หมอนทางเดินในทุ่งนา, รูปแบบการมีความสำนึกร่วมกัน ในไปสู่กิจกรรม การป้องกันภัยจากการขโมยร่วมกันในลักษณะของเอาตัวมารวมกันไว้ในกลางคืนที่เรียกว่า "คอกวัวรวม" แล้วผลัดเปลี่ยนหมุนเวียนกันเฝ้าวัว การวิ่งเต้นสืบเสาะติดตามวัวหลังจากถูกขโมย รูปแบบความผูกพันต่อชุมชน ด้วยการรักษาขนบธรรมเนียมประเพณีของบ้าน เช่น การร่วมกันทำเรือพระและฝึกซ้อมการแข่งขันเรือในงานชักพระ และรูปแบบการแบ่งปันเจื้อยงานกันและกันหรือให้โอกาสและศักดิ์ศรีหรือไว้เนื้อเชื่อใจกัน การที่คนเชื้อสายจีนเข้ามาอยู่อาศัยทำนาข้าวและทำการค้าในฐานะคนกลางที่เข้ากันได้ดีกับชาวนาหรือไม่ถูกต่อต้านอย่างไรก็ตาม เหล่านี้ได้มีการเปลี่ยนแปลงไปและยิ่งการค้าขายมีความเข้มข้นมากขึ้นประกอบกับบทบาทของราชการขยายตัวลงไปในบ้านมากกว่าอดีต การดำรงอยู่แบบนี้ค่อยๆ หายจนนำไปสู่ความสัมพันธ์แบบกึ่งทางการและความสัมพันธ์แบบอุปถัมภ์โดยผู้มีความมั่งคั่งกว่าและมีโอกาสหรือข้าราชการเข้ามาแทนที่

ประการที่สอง การพึ่งตนเอง การจัดการตนเองและชุมชน อันเป็นผลจากสภาพแวดล้อมและภูมิศาสตร์ตลอดจนปัญหาหรือข้อจำกัดเป็นปัจจัยกำหนดทำให้การดำรงอยู่ในลักษณะที่ต้องเตรียมความพร้อมไว้ล่วงหน้าเสมอๆ หรืออาจจะกล่าวได้ว่าคนลุ่มน้ำปากพนังมีการมองไปข้างหน้ายาวไกลมีวิสัยทัศน์ (Vision) เป็นการเตรียมการสำหรับการดำรงชีวิต หรือการจัดการกับปัญหาต่างๆ ตัวอย่างของปัญหาอาชญากรรมและโจรผู้ร้าย ชาวบ้านมีกระบวนการแก้ไขปัญหาตลอดเวลา เช่น วิธีการป้องกันมากกว่าการแก้ปัญหา นั่นคือการเป็นเกลอเป็นดองเพื่อวัตถุประสงค์ในการหาพวกพ้องหรือพรรคพวก การแสดงออกให้ประจักษ์ถึงพฤติกรรมความเป็นนักเลงใจถึง เช่น การแสดงออกในลักษณะเป็นคนเด็ดขาด การลักขโมยวัวผู้อื่นเพื่อมิให้ผู้อื่นกล้าที่จะมาขโมยของตนเอง การจัดตั้งกองทุนตามวัว²⁹ การจัดทำคอกรวมสำหรับให้วัวนอนกลางคืนป้องกันการลักขโมยวัว ส่วนการดำรงชีวิตอื่นๆ ที่ต้องเตรียมการเป็นปกติในการดำเนินชีวิต เช่น การทำสารเบียงนา²⁴ การปลูกข้าว 1 ปี²⁵ เพื่อจัดทำข้าวปลูก²⁶ โดยเตรียมคัดเลือกพันธุ์ข้าวไว้เพาะปลูกในฤดูกาลต่อไปไม่ต้องเสียค่าใช้จ่ายไปซื้อหาเมล็ดพันธุ์ การไปหาปลาในเม²⁷ เดือนสี่ เดือนห้าเพื่อหาปลานำมาถนอมอาหารไว้ปรุงในฤดูฝนในรูปของการทำปลาแห้ง เคยปลา²⁸ การไปเม เดือนสิบสอง และเดือน อ้าย เพื่อหาไม้มาทำปรับปรุงบ้าน โรงเรือน การหาไม้ฟัน การทำ "นบ" เก็บกักน้ำเพื่อการบริโภคในหน้าแล้ง นอกจากนี้

มีการสร้างเครือข่าย เช่น การผูกย่านผูกโยด หลายรูปแบบ เช่น อ้ายเกลอ อ้ายเฒ่า เพื่อร่วมกันอยู่อย่างไม่วุ่นวายหรือการดำรงอยู่แบบการพึ่งพาประโยชน์ซึ่งกันและกันในลักษณะการผูกย่านผูกโยด²⁹ เป็นเครือข่ายกับคนนอกกลุ่มน้ำ เช่น เกลอเขาเกลอเล ฝากั่ว ควาย และแลก เปลี่ยนข้าวกับพืชผักผลไม้ การรวมมือกันระหว่างประชาชน กับผู้นำทางการ และผู้นำธรรมชาติ พระภิกษุ เพื่อร่วมมือในกิจกรรมการพัฒนาสาธารณะกิจและร่วมกันในกิจการส่วนบุคคลที่เรียกว่าออกปากกินวาร์ หรือแม้แต่การพยายามสั่งเสียให้บุตรหลานขยันในการเรียนหนังสือเพื่อคุณภาพชีวิตที่ดี (Good life) ในอนาคต ดังกล่าวนี้นับได้ว่าเป็นรูปแบบการต่อสู้บนพื้นฐานของการพึ่งตนเองด้วยการมีสายตาวียาวไกล ส่วนรูปแบบการพึ่งตนเองใหม่ที่ปรากฏในยุคทศวรรษที่ 2530 มีการรวมกลุ่มหรือถักทอพลังกันเป็นเครือข่ายนั้นยังมีเป็นรูปธรรมมากขึ้น เช่น สมัชชาชนาการหมู่บ้าน เกษตรกรร่อน การรวมกลุ่มของผู้นำธรรมชาติที่มีความคิดก้าวหน้า³⁰ (Radical) ในลักษณะชมรมต่างๆ ที่หลากหลาย บางครั้งก็แสดงพลังเชิงเรียกร้องความต้องการ (Demand) เข้าสู่ระบบราชการ ได้ผลพอสมควร อย่างไรก็ตาม โอกาสในการถักทอพลังกันเป็นเครือข่ายนี้ ในช่วงยุคทศวรรษที่ 2530 ปรากฏว่ามักเน้นบนพื้นฐานของความสัมพันธ์ทางเศรษฐกิจมากกว่าทางสังคม

ประการที่สาม ความสัมพันธ์กับรัฐหรือราชการ การยอมรับในราชการค่อนข้างต่ำ ทั้งนี้เพราะปัญหาหรือข้อจำกัดในบทบาทของตัวข้าราชการและสถาบันราชการเองมาจากเหตุผล 1) มาตรการหรือจุดเน้นของทางราชการไม่ตรงสภาพความจริงของพื้นที่และผู้คน กล่าวคือ กลุ่มน้ำปากพนังเป็นพื้นที่ที่มีระบบเศรษฐกิจแบบตลาด (Trading economy) จากเดิมที่การผลิตตามธรรมชาติแต่มีพลังการผลิตสูงเนื่องจากพื้นที่ที่สมบูรณ์ของพื้นที่และผู้คนที่มีความสามารถในการผลิต แต่ทางราชการมิได้ดำเนินการโครงการเพื่อสนองต่อการเป็นพื้นที่ตามระบบเศรษฐกิจดังกล่าว ทำให้ขาดการดูแลส่งเสริมให้เป็นไปตามค่านิยมที่มีอยู่แต่เดิมหรืออาจจะกล่าวได้ว่าบทบาทของราชการไม่เท่าทันความต้องการ อย่างไรก็ตาม แม้ว่ามีระบบชลประทานและการผลิตแบบใหม่ตั้งแต่ทศวรรษ 2510³¹ แต่ก็ใช้ประโยชน์ในการเกษตรกรรมได้น้อยมาก เช่นเดียวกับหน่วยงานราชการอื่นๆ ดังนั้นเพราะทางราชการดำรงบทบาทแค่จัดตั้ง แต่ไม่มีการติดตามผลหรือไม่ได้ไปเสริมการผลิตข้าวส่วนบทบาททางราชการไม่ได้เข้าไปดูแลทางการตลาดหรือกิจกรรมที่เกี่ยวกับการขายผลผลิตเพื่อแก้ไขปัญหาการค้าให้เป็นธรรมและสอดคล้องกับตลาดมีอยู่ในระดับต่ำ บทบาทหลักจึงคงสนใจในการดูแลการผลิต³² โดยเฉพาะในช่วงการขายผลผลิตจากไร่สวนผสมไม่ได้รับการดูแล

แลจากทางราชการแต่อย่างใด บทบาทของราชการล้ำลึกกว่าปรากฏการณ์ของปัญหานั้นคือ เมื่อเกิดปัญหาหนึ่งไม่ได้แก้ไข แต่พอเกิดอีกปัญหาหนึ่งก็แก้ไขปัญหาเก่าที่เกิดขึ้นมาก่อน หรือเมื่อเกิดประเด็นปัญหาที่สามก็จะแก้ปัญหาก็สอง ทำให้ปัญหาสะสม พอกพูนตลอดมา ดังนั้น จึงเกิดปัญหาของภาพพจน์ทางราชการในยุคปัจจุบันยังดำรงอยู่ แม้ว่าจะเน้นการปฏิบัติตามโครงการพระราชดำริแล้วก็ตาม ทางราชการไม่มีเป้าหมายหรือปรัชญาในการส่งเสริมที่ชัดเจน เป็นต้นว่า ไร่นาสวนผสมที่พยายามเพื่อการผลิตเพื่อพึ่งตนเอง³³ แต่สภาพความจริงกลับตรงกันข้าม เพราะเกษตรกรทำไร่นาสวนผสมเพื่อการค้าขายทั้งสิ้น เพราะสัมพันธ์กับวิถีชีวิตที่คุ้นเคยกับการค้ามาแต่อดีต โดยเฉพาะอย่างยิ่งการผลิตในไร่นาสวนผสมของคนในพื้นที่ลุ่มน้ำปากพนังตั้งแต่ปลายทศวรรษ 2510 เป็นผลิตเพื่อการขายทั้งสิ้น เช่นกรณีตัวอย่างในอดีตที่บ้านเขาน้อย อำเภอปากพนัง , การปลูกพริกที่บ้านเกาะเพชร อำเภอหัวไทร เมื่อ พ.ศ.2518 และที่บ้านบางนุชา อำเภอปากพนัง เมื่อ พ.ศ.2522 หรือที่อื่นๆในทศวรรษ 2530 ไม่ปรากฏว่าเกษตรกรรายใดที่ทำมาแล้วเปลี่ยนเป็นการไร่นาสวนผสมเพื่อการยังชีพหรือการบริโภคในครัวเรือน การส่งเสริมของราชการจึงยังคงไม่สัมพันธ์กับสภาพความเป็นจริง นั่นคือไม่ได้มีความชัดเจนมาตรการเพื่อรองรับผลผลิต ต่างกับการผลิตกึ่งตลาดซึ่งเป็นอาชีพใหม่ล่าสุดและได้รับความนิยม เพราะตอบสนองวิถีชีวิตคนลุ่มน้ำ เมื่อการผลิตกึ่งนี้เป็นการผลิตเพื่อการค้าส่งออกที่สร้างรายได้อย่างเต็มที่แม้ว่าจะเสี่ยง แต่ก็เสี่ยงตามความพอใจ 2) บทบาทราชการที่เน้นการจัดตั้ง แต่ขาดการติดตามผล ประเมินผล เช่น การจัดตั้งกลุ่มเกษตรกรชาวนา กลุ่มต่างๆ เช่น กลุ่มแม่บ้าน , กลุ่มเกษตรกรกลุ่มพัฒนาอาชีพ ,กลุ่มเพื่อการผลิตและกลุ่มมวลชน การจัดตั้งกลุ่มจึงเป็นเพียงเทคนิคทางการบริหารของราชการมากกว่าประโยชน์ของชาวบ้าน ทำให้กลุ่มเป็นเพียงแค่ว่าชื่อ แต่ขาดกิจกรรมหรือโครงการที่อาจจะทำให้มีปฏิสัมพันธ์ระหว่างสมาชิกในกลุ่ม 3) ศักยภาพของราชการไม่มีการศึกษาวิจัย จึงคงเน้นบทบาทหยิบบินหรือให้เพื่อปฏิบัติตามนโยบาย ดังนั้น ผลการพัฒนาหรือบทบาทรัฐนำไปสู่ทัศนะของประชาชนที่ว่า (1) “รัฐครอบงำประชาชน” เป็นคำที่อมรา พงศาพิชญ์³⁴ และชัยอนันต์ สมุทวณิช อธิบายลักษณะรัฐหรือราชการต่อสังคมไทย โดยที่ชัยอนันต์ได้กล่าวว่า

“บทบาทของรัฐและระบบราชการในหมู่บ้านกับการพัฒนามักจะ

สร้างความเสียหายต่อการดำรงชีวิตแบบเดิมของประชาชนต่อ

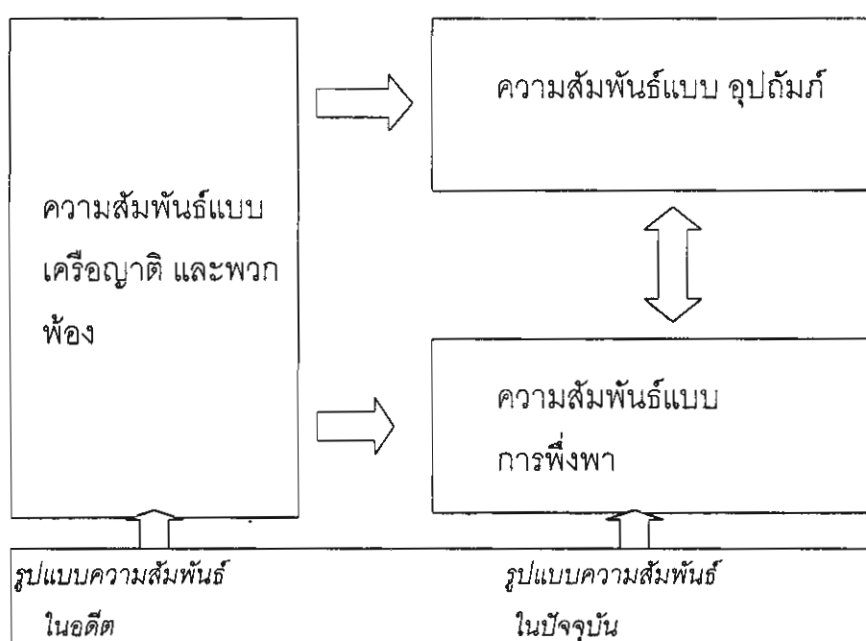
ความสามารถในการพึ่งตนเองและเพิ่มความเหลื่อมล้ำมากขึ้น”³⁵

ชัยอนันต์ สมุทวณิช ได้ชี้ลักษณะนี้ว่า “รัฐเปรียบเหมือนผู้ชี้นำและกำหนดบทบาทโดยมี
การใช้การพัฒนาเป็นเครื่องมือในการเคลื่อนไหวมวลชนในลักษณะ รัฐนำและประชา
ชนตาม” บทบาทรัฐในทำนองนี้แท้จริงเกิดขึ้นเป็นปกติทั่วไปทุกสังคมและทั่วโลกที่เร่งรัดการ
พัฒนาที่รัฐพยายามเข้าไปจัดการแทนสังคม อนุสรณ์ ลิมมณี³⁶ ได้อธิบายว่า แท้จริงแล้วเกิดขึ้น
ทั่วโลก เกิดขึ้นเป็นปรากฏการณ์ทั่วไปกับรัฐที่กำลังพัฒนาเข้าไปแทรกแซงสังคมอย่างกว้าง
ขวาง ยิ่งรัฐมีความมุ่งมั่นที่จะบรรลุเป้าหมายในการพัฒนาเท่าใด รัฐก็จะต้องแทรกแซงสังคม
มากขึ้นเท่านั้น” (2) การพัฒนาในยุคใหม่ทำลายขอบเขตการจัดการตนเองของประชาชนหรือ
ความเป็นประชาคม (Civil society) ซึ่งเดิมเคยร่วมกันในเกือบทุกกิจกรรมของบ้าน เช่น การ
ร่วมทำทางเดินของบ้าน ถนนหนทาง ทางฟรี หมอนทางเดิน ทั้งการร่วมเสียสละที่ดินและร่วม
แรงงานเพื่อขุดหรือปรับปรุง รวมทั้งการเก็บกักรักษาน้ำของบ้าน ในรูปแบบที่เรียกว่า “ทำนบ”
การเก็บรักษาผักตบหรืออื่นๆ แม่นกระทั้งในชีวิตประจำวัน ได้ร่วมกันในหลายกิจกรรม เช่น ไป
หาปลาด้วยกัน ไปตลาดด้วยกัน การร่วมมือร่วมแรงงานเพื่อกิจการสาธารณะในหมู่บ้านในชุม
ชน การช่วยติดตามวัว ควายที่ถูกลักขโมย การทำคอกวัวรวม การออกปากมาเป็นการออกปาก
จ้าง (3) ภาพพจน์ที่ไม่ดีหรือต่อต้านราชการ อันเนื่องมาจากการปฏิสัมพันธ์ระหว่าง
ราชการกับคนลุ่มน้ำปากพนังที่มาจากพฤติกรรมการใช้อำนาจโดยมีระบบราชการประการหนึ่ง
ความล้มเหลวในการให้บริการอีกประการหนึ่ง และตอกย้ำด้วยผลการพัฒนาไม่ตรงสภาพ
ต้องการของผู้คนและความจริงของพื้นที่ โดยมีโครงการของราชการในบางบ้านหลายบางโครง
การประการที่ไม่สามารถใช้ประโยชน์ ทำให้สูญเสียการยอมรับจากประชาชนและจะพื้นตัวให้
ประชาชนยอมรับได้ไม่ถ่วงน้ำหนักในระยะสั้น (4) พื้นที่การพัฒนาเปลี่ยนแปลงไป กล่าวคือ ตั้งแต่
พ.ศ. 2530 แผนแม่บทการพัฒนาลุ่มน้ำปากพนังยังนิยามลุ่มน้ำปากพนังสอดคล้องกับสามัญ
สำนึกของประชาชนทั่วไปว่าประกอบด้วยพื้นที่อำเภอปากพนัง อำเภอเชียรใหญ่ อำเภอหัวไทร
และอำเภอชะอวด และอำเภอเมืองบางส่วน แต่หลังจากมีการพัฒนาตามโครงการพระราช
ดำริ ได้ขยายพื้นที่ออกไปถึง 3 จังหวัด 15 อำเภอ³⁷ โดยการพัฒนาเป็นลักษณะโครงการ
พัฒนาแบบพิเศษ (Area Development Project) ต่างจากระบบราชการปกติ

ประการที่สี่ ความสัมพันธ์ในเชิงการค้า³⁸ กล่าวโดยสรุปความสัมพันธ์ทางสังคม
ของลุ่มน้ำปากพนังได้เปลี่ยนแปลงไปจากเดิมที่มีความสัมพันธ์แบบเครือญาติที่มีความใกล้ชิด
กัน เมื่อการพัฒนาสมัยใหม่ตามแนวทางที่รัฐกำหนด (State imposition) และระบบการตลาด

ที่มีความเข้มข้นในการแข่งขันมากขึ้น รูปแบบความสัมพันธ์ได้ค่อยๆเปลี่ยนเป็นแบบอุปถัมภ์ และการพึ่งพามากยิ่งขึ้นดังแผนภูมิที่ 15 นั่นคือการที่ชาวบ้านต้องพึ่งพาราชการและ

แผนภูมิที่ 15 การเปลี่ยนแปลงรูปแบบความสัมพันธ์ทางสังคม

นักธุรกิจหรือทรัพยากรจากภายนอก เช่น เงินทุนวิทยาการหรือปัจจัยต่างๆ ที่ต้องอาศัยจากภายนอกมากขึ้น

2. การศึกษาเล่าเรียน : รักในการเรียน

เนื่องจากการเป็นพื้นที่ที่สังคมเปิด ที่ต้องปฏิสัมพันธ์กับผู้คนที่มีความแปลกหน้า ตาที่มากับระบบการค้าขายมาตั้งแต่โบราณ ทำให้คนลุ่มน้ำปากพองต้องมีการปรับปรุง บุคลิกภาพหรือคุณลักษณะให้สัมพันธ์กับบริบทของการค้าเพื่อใช้ในการค้าขายไม่ให้เสียเปรียบหรือเพื่อปฏิสัมพันธ์ในระบบตลาดได้อย่างเท่าเทียม การดำรงตนเองในชุมชนอย่าง บุคคลที่มีความรู้และการเรียนรู้จึงเป็นเงื่อนไขสำคัญที่คนลุ่มน้ำปากพองท่ามกลางบรรยากาศ การค้า คำว่า "วิถีคนค้า ปัญญาเป็นเครื่องมือ" จึงเป็นคุณลักษณะเฉพาะที่กลายเป็นวัฒนธรรม

ธรรมสำคัญของคนลุ่มน้ำปากพนัง ซึ่งมีรูปแบบที่เด่นชัดทั้ง 2 แนวทางของการศึกษา คือ การศึกษาหาความรู้หรือการเรียนในระบบ (Formal Education) และการเรียนนอกระบบ (Informal Education) อย่างไรก็ตาม ผลของการศึกษาในระบบมีผลการเลื่อนขั้นทางสังคมหรือเข้าสู่ระบบราชการมากเป็นพิเศษ ดังนั้น ทำให้การศึกษาที่นี้ไม่ได้สนองต่อการค้า และการผลิตข้าวอันเป็นพื้นฐานของครัวเรือนหรือบรรพบุรุษแต่อย่างใด ทำให้การศึกษากลายเป็นค่านิยมที่สำคัญของกลุ่มน้ำปากพนัง เช่นเดียวกัน การศึกษานอกระบบ อันเป็นการศึกษาเพื่อการดำรงชีวิตที่เป็นจริง เมื่อมีความพยายามแสวงหา การคิดค้นเพื่อปรับปรุงการผลิตของสมาชิกในบ้านมืออย่างเข้มข้นและต่อเนื่อง ส่งผลต่อการเปลี่ยนแปลงกระบวนการผลิตต่างๆ เทคนิคในการผลิต ตลอดจนบุคคลใน "นามศิลปินพื้นบ้าน" และบุคคลทั่วไปที่แสดงออกใน ความเป็นศิลปินพื้นบ้านที่มีจำนวนมากและมีชื่อเสียงโด่งดังตลอดมา เป็นผลมาจากการเรียนรู้นอกระบบที่มีพลังและมีอยู่ตลอดเวลาทั้งสิ้น

2.1 การศึกษาในระบบ มีสถาบันพระสงฆ์ เป็นสถาบันที่ทรงพลังในการส่งเสริมการศึกษาเล่าเรียนมากที่สุด โดยที่คณะสงฆ์นิกายธรรมยุติในระยะเวลาตั้งแต่สมัยปฏิรูปการปกครองทศวรรษ 2430 แห่งสมัยรัชกาลที่ 5 เป็นผู้ดำเนินการปฏิรูปการศึกษาหรือใช้การศึกษาเพื่อการปรับปรุงประเทศ จนบุคคลในพื้นที่ลุ่มน้ำปากพนังได้ตอบรับในการเข้าศึกษาเล่าเรียนของกุลบุตรกุลธิดา การมีครู และการมีความพร้อมของชุมชนหรือวัดที่สามารถจัดตั้งโรงเรียนในวัดไว้บริการการศึกษาจำนวนมากที่สุดในจังหวัดนครศรีธรรมราชและมณฑลภาคใต้ แหล่งการศึกษาสมัยนั้นเติบโตที่วัด โดยเฉพาะวัดธรรมยุติอันมีศูนย์กลางอยู่ที่วัดเกาะจาก อำเภอปากพนังซึ่งเป็นเหมือนสาขาของวัดบวรนิเวศวิหาร กรุงเทพฯ จากวัดเกาะจากจะเชื่อมโยงไปที่วัดบางหัว วัดท่าเสริม วัดบางพระ เหล่านี้เป็นต้น ส่วนในสายมหานิกาย จะมีวัดสระโพธิ์ อำเภอเชียรใหญ่ อันมีพระกรรมวาจาญาณหรือพระมหาไธ วัดหน้าพระบรมธาตุเป็นกำลังสำคัญ โดยที่บทบาทของวัดในการเป็นสำนักเรียนและส่งผ่านนักเรียนที่เรียนดีเรียนเก่งมาอย่างต่อเนื่อง เพียงแต่บทบาทของสถานศึกษาในระบบโรงเรียนที่ขยายตัวมากขึ้นในทศวรรษ 2510 ทำให้บทบาทของวัดเสื่อมความนิยม แต่ค่านิยมในการเรียนหาได้ลดลงไปไม่ การศึกษาเล่าเรียนยังเป็นปรากฏการณ์ที่เด่นชัดอยู่จนปัจจุบัน

ปัจจัยที่เอื้อต่อการศึกษาเล่าเรียน ที่เป็นพลวัตปัจจัยให้คนลุ่มน้ำปากพนังเรียนรู้นั้น ประการแรก โอกาสของการเรียนรู้ในพื้นที่มีสูงมาก กล่าวคือ โอกาสจากการเป็นพื้นที่ที่มีแหล่งการศึกษา เช่น มีวัดและโรงเรียนมีจำนวนมาก ทั้งระบบการศึกษาผู้ใหญ่และการ

ศึกษาที่เตรียมความพร้อมให้เด็กก่อนวัยเรียนหรือการเปิดสอนในนาม ชั้น ก. ได้เริ่มที่อำเภอหัวไทรก่อนพื้นที่อื่นๆในจังหวัดนครศรีธรรมราช ส่วนวัดได้แสดงบทบาทในการให้ความรู้เบื้องต้นแล้วทำการคัดสรรส่งต่อพระภิกษุหรือฆราวาส “ที่มีแวว” เข้าศึกษาในกรุงเทพมหานครตลอดมา ประการที่สอง การเป็นสังคมเปิด ในขณะที่รัฐอ่อนแอ แต่ต้องปฏิสัมพันธ์เชิงการค้าในระบบตลาดที่เป็นศูนย์กลางการค้าที่สำคัญ จึงเป็นบริบททางสังคมที่สำคัญยิ่งในการเป็นเงื่อนไขทำให้บุคคลจำเป็นต้องมีการเรียนรู้ (Learning person) ทั้งนี้เพราะเงื่อนไขที่จะสำเร็จในสังคมการค้า ต้องมีความรู้เป็นเครื่องมือ ดังนั้น “วิถีคนค้า ปัญญาเป็นเครื่องมือ” จึงสอดคล้องกับทัศนะของเลนนี จามริก³⁶ ได้สรุปบทบาทการพัฒนาคนว่า การศึกษาเป็นภารกิจเกี่ยวข้องอย่างสำคัญต่อการพัฒนาเศรษฐกิจว่า

“ลักษณะความสัมพันธ์ของเศรษฐกิจกับสังคม จึงน่าจะเป็น
ที่ชัดเจนกันได้ และตามความจริงแล้วนับว่าเป็นองค์ประกอบ
อันหนึ่งอันเดียวกัน เปรียบเหมือนเหรียญด้านหัวกับด้านก้อย
กล่าวคือ ด้านหนึ่งบอกถึงสถานะทางปัญญาความรู้ของทรัพยากร
คน....พิจารณาจากแง่มุมทางการศึกษา การพัฒนาทรัพยากร
คน กับการพัฒนาเศรษฐกิจมันเป็นกระบวนการเดียวกัน”⁴⁰

การศึกษาจึงเป็นผลของกระบวนการขัดเกลาทางสังคม (Socialization) เป็นเป้าหมายหลอมคนลุ่มน้ำปากพนัง จากการค้ากับการศึกษาจึงกลายเป็นค่านิยมหรือวัฒนธรรมหลัก ประการที่สาม การมีตัวแบบ (Modeling) ของผู้ที่ประสบความสำเร็จทางการศึกษาเล่าเรียนในครอบครัวคนไทยเชื้อสายจีนที่มีโอกาสส่งบุตรหลานเข้าเรียนในกรุงเทพมหานครและการบวชเรียนจนทำให้ได้เลื่อนชั้นทางสังคม (Social mobility) ทำให้มีการปฏิบัติตามอย่างบุคคลที่ประสบความสำเร็จเหล่านั้นกันมาก จนกลายเป็นอีกค่านิยมที่สำคัญอีกค่านิยม จนทำให้การศึกษาเป็นเครื่องมือในการบ่งชี้วัดความสำเร็จของบุคคลที่นี้ซึ่งอาจจะสูงกว่ามาตรฐานวัดทางเศรษฐกิจหรือการวัดด้วยฐานะความมั่งคั่ง บุคคลในครัวเรือนใดหรือบ้านใดประสบความสำเร็จจากทำญาติ วงศ์ตระกูลพลอยได้รับอานิสงส์ไปด้วย อาจจะส่งผลต่อการปลอดภัยจากการลักขโมยและการปล้นหรือไม่พบว่าผู้สำเร็จจากการศึกษาเล่าเรียนถูกกระทำในลักษณะที่ถูกข่มเหงรังแก” เช่นเดียวกันทั้ง 4 หย่อมบ้านที่เลือกมาศึกษาปรากฏว่ามีค่านิยมรักในการเรียนสูง มีผู้สำเร็จการศึกษาระดับปริญญาเอก 3 หย่อมบ้านและกำลังศึกษาปริญญาเอก 1 หย่อมบ้าน ส่วนปริญญาโทปรากฏว่าในแต่ละบ้านมี 1 - 4 คน และเข้ารับราชการในตำแหน่งสำคัญๆ จนเป็นที่ยอมรับของสังคมนครศรีธรรมราชหรือภาคใต้หรือระดับประเทศ อย่างไรก็ตาม

ตาม การเรียนในกลุ่มน้ำปากพหนังเป็นการเรียนที่ไผ่สัมฤทธิ์ นั่นคือ การเลื่อนชั้นหรือได้ตำแหน่งหน้าที่การงาน ดังนั้นการเรียนในลักษณะเป้าหมายเช่นนี้ในสถานการณ์ปัจจุบันกำลังประสบปัญหา เมื่อปรากฏว่าบุตรหลานศึกษาเล่าเรียนสำเร็จแต่ไม่อาจเข้ารับราชการได้ เพราะตำแหน่งหน้าที่ราชการมีน้อยหรือไม่รับเพิ่ม ทำให้ผู้ที่สำเร็จการศึกษาแล้วเข้าสู่ภาคธุรกิจเอกชนมากขึ้น ปรากฏการณ์เหล่านี้กำลังเริ่มเปลี่ยนเป้าหมายการศึกษาจากอดีตเพียงแต่ยังยอมรับอยู่ในระดับต่ำ ประการที่สี่ การให้สมาชิกในครัวเรือนศึกษาเล่าเรียนต่อเป็นความจำเป็นหรือเป็นหน้าที่หรือเป็นเครื่องมือของครอบครัวในการ “จำกัดจำนวนสมาชิกในครัวเรือน” ทั้งนี้ เนื่องจากครัวเรือนในกลุ่มน้ำปากพหนังเป็นครัวเรือนชาวนารายย่อยที่มีการถือครองที่ดินเกือบทุกครัวเรือน โดยจำนวนการถือครองจะอยู่ในอัตราเฉลี่ย 10-15 ไร่ ในขณะที่แรงงานที่พบต่อเนื่องตั้งแต่ทศวรรษ 2500 เฉลี่ยแรงงานในครัวเรือนที่ทำนาเต็มเวลา ประมาณ 2.61 คนต่อครัวเรือนต่อปี ได้ผลผลิตข้าวเฉลี่ยไม่เกิน 6 เกวียน ดังนั้นเมื่อสมาชิกแต่ละครัวเรือนประมาณ 8 คน ต้องมีวิธีจำกัดหรือการลดทอนขนาดของสมาชิกในครัวเรือนลงเพื่อไม่ให้เกิดปัญหาในการแบ่งปันที่ดินแบบมรดกหรือที่ดินนาสำหรับการแบ่งแยกมีจำนวนน้อย ดังนั้น การศึกษาเล่าเรียน¹² จึงเป็นช่องทางหรือวิธีการหนึ่งตามธรรมชาติเพื่อวัตถุประสงค์ที่แฝงเร้นนี้อยู่ด้วย

2.2 ในส่วนการศึกษาเล่าเรียนนอกระบบ ในลักษณะการเรียนรู้เพื่อจัดการในชุมชน , เพื่อการดำรงอยู่และแก้ปัญหาการดำรงชีวิต เช่น เมื่อต้องการลดการค้าที่เสียเปรียบ เนื่องจากราคาของผลผลิตถูกกำหนดจากพ่อค้าคนกลาง โดยกระบวนการรวมกลุ่มกันเพื่อถาพราคาจากพ่อค้าว่าพ่อค้าคนกลางต้องการจะเอากำไรเท่าไรต่อหน่วยการขาย⁴⁹ หมายถึง พ่อค้ากับผู้ผลิตมีความเสี่ยงเท่าๆกัน โดยส่งตัวแทนไปร่วมขายที่ตลาดกลางด้วย นอกจากนี้ยังมีการแสวงหา , การคิดค้นหรือปรับวิธีการผลิต , การแลกเปลี่ยนถ่ายทอดความรู้และประสบการณ์ด้านอาชีพระหว่างกันในกลุ่มน้ำปากพหนังเกิดขึ้นตลอดเวลา โดยในช่วงทศวรรษที่ 2520 และช่วงทศวรรษที่ 2530 พร้อมกับการพัฒนาที่ทางราชการพยายามที่เพิ่มบทบาทมากขึ้น แต่กลับได้ผลไม่เป็นที่คาดหวัง (Unexpected) ก็ยังเพิ่มการแลกเปลี่ยนความรู้และประสบการณ์กันมากขึ้นระหว่างผู้คนในกลุ่มน้ำ เช่น การแลกเปลี่ยนเพื่อรณรงค์การจัดตั้งธนาคารหมู่บ้านที่มีกลุ่มแกนนำดำเนินการแลกเปลี่ยนความคิดระหว่างกัน และจัดตั้งสมัชชาธนาคารหมู่บ้านกลุ่มน้ำปากพหนังขึ้นมาหรือมีการพัฒนาการด้วยตนเองในการทำไร่นาสวนผสมตั้งแต่ก่อน พ.ศ.2500 ทั้งที่บ้านเขาน้อย บ้านแสงวิมาน อำเภอปากพหนัง ในนามเกษตรกรรอง หรือ “ยก

โคก" ปลูผัก หรือสวนพ่อบุญตามพื้นที่ต่างๆ ได้นำไปสู่การแลกเปลี่ยนรูปแบบการเรียนรู้ การผลิตระหว่างประชาชนด้วยกันเองในประมาณ พ.ศ.2520 ส่งผลให้มีการเปลี่ยนพื้นที่นาข้าวเป็นการขุดร่องปลูผักมากยิ่งขึ้น จนทางราชการได้เลียนแบบรูปแบบการผลิตออกมาเป็นนโยบาย "ไร่นาสวนผสม" เพื่อนำไปส่งเสริมเป็นแผนงานการเกษตรกรในโครงการพัฒนาอันเนื่องมาจากพระราชดำริ

3. ความมั่นใจในตนเอง

ประการแรก เพราะเกิดจากการเรียนรู้หรือเป็นบุคคลเรียนรู้⁴⁴ ทำให้มีความเป็นตัวของตัวเองและนำไปสู่การเป็นปัจเจกบุคคลสูง หรือลักษณะของบุคคลเรียนรู้ทำให้องอาจ กล้าแสดงความคิดเห็นหรือกล้าเสนอแนะ โดยไม่เกรงกลัว

ประการที่สอง การมีเครื่องมือและปัจจัยการผลิตเป็นของตนเอง กล่าวคือมีที่ดินนาความสมบูรณ์ในการเป็นปัจจัยการผลิตและมีวัวเป็นเครื่องมือสำคัญของครัวเรือน นำไปสู่แรงจูงใจในการดำเนินการ สามารถผลิตได้เท่าที่ใจปรารถนา คงมีเพียงอุปสรรคจากสภาพดินฟ้าอากาศเท่านั้น ดังนั้น **ความขยันจึงเป็นเครื่องมือสำคัญ** ของการพัฒนาครัวเรือน นอกจากนี้ต้องมีความมั่นใจในการดำรงอยู่ท่ามกลางความอิสระของทุกคนที่อาจจะต้องแสดงให้เห็นถึงความเข้มแข็ง ความใจถึง ความมุ่งมั่นต่อการกระทำในทุกกิจกรรมของชีวิตเพื่อแสดงออกให้เป็นที่ประจักษ์ จนสามารถสร้างการยอมรับจากเพื่อนบ้านและรอดพ้นจากการเป็นผู้พ่ายแพ้หรือผู้ถูกกระทำ ทั้งนี้ ความมั่นใจนี้อาจจะแสดงออกในทางบวก เช่น การเรียนหรือความวิริยะอุตสาหะ ความอดทนขยันขันแข็ง หรือความมั่นใจอาจจะแสดงออกในทางลบ เช่น การกระทำในรูปลักขโมย หรือแม้กระทั่งการปล้น

ประการที่สาม ผลผลิตข้าวมีความสำคัญทั้งในการค้าและยุทธปัจจัยในอดีต กล่าวคือ "ข้าว" ของลุ่มน้ำปากพนังเป็นทรัพยากรที่มีศักยภาพในการค้ายืนยันความมั่นคงของ **"นครศรีธรรมราชในฐานะนครรัฐ"** (City state) ให้มีความยืนยงหรือต่อเนื่องในความเป็นนครรัฐที่ครองอำนาจทางการเมืองมาแต่โบราณ เพราะความเป็นนครรัฐนครศรีธรรมราชที่เข้มแข็งนั้น มีปัจจัยหลักอยู่สองประการ โดยหนึ่งในสองนั้นคือ ปัจจัยของพลังทางเศรษฐกิจ หรือปัจจัยของความมั่งคั่งแห่งการผลิต และการผลิตที่ว่านี้ คือ "ข้าว" นั่นเองที่ทำให้นครรัฐด้านได้

ของสุวรรณภูมิแห่งนี้ยืนยงอยู่เป็นเวลานาน โดยที่ข้าวส่วนใหญ่มาจากพื้นที่การผลิตในลุ่มน้ำปากพนัง ส่งผลให้มีปริมาณการผลิตที่พอเพียงในการบริโภคภายในชุมชนต่างๆ หล่อเลี้ยงนครรัฐ และเพื่อการสะสมหรือเป็นเสบียงในฐานะเป็นยุทธปัจจัยที่ขาดไม่ได้ จึงเป็นบ้านลอมให้มีความมั่นใจในตนเอง

ประการที่สี่ ความเป็นอิสระจากอำนาจรัฐมาแต่อดีต หรืออำนาจรัฐมีบทบาทน้อยมากหรือระบอบราชการแทบจะไม่ใช่ที่ผลต่อการดำรงชีวิต เพราะสามารถพึ่งตนเองจัดการตนเองและจัดการชุมชนที่อยู่อาศัยได้อย่างอิสระโดยไม่ต้องพึ่งพิงรัฐ

ผลจากความมั่นใจในและแสดงออกในการดำเนินชีวิตในลักษณะต่างๆ ได้ถูกตีตราจากทางราชการในลักษณะว่า “หัวมอ” หรือ “นักเลง” เช่นเดียวกันที่ความมั่นใจมีอยู่ในบุคคลทั่วไปๆ ดังนั้น ในบางครั้งของบางบุคคลอาจจะแสดงออกในการทางสร้างสรรค์ เช่น การเรียน การคิดค้นหาวิธีการผลิตหรือสร้างสรรค์สังคมในรูปแบบต่างๆ เป็นศิลปินพื้นบ้าน ส่วนในบางบุคคลหรือในบางคราวอาจจะแสดงออกในทางที่ผิด เช่น เป็นโจร ปล้นหรือการใช้ความรุนแรงในการจัดการกับปัญหา

4. เป้าหมายการผลิตหรืออุดมการณ์แห่งการค้าไม่เคยเปลี่ยนแปลง

ปากพนังในฐานะเป็นเมืองท่าสำหรับการแลกเปลี่ยนค้าขายระหว่างภูมิภาค (regional) หรือระหว่างประเทศ เนื่องจากปัจจัยทางภูมิศาสตร์เหมาะสมทำให้ดินแห่งนี้ “เป็นสังคมเปิด” หรือ “ชุมชนเปิด” (open society) ให้ทุกคนมาปฏิสัมพันธ์ในรูปแบบการค้าขายและแลกเปลี่ยนระหว่างกัน หรือสามารถส่งสินค้าไปเป็นอาหารของสังคมอื่นๆ และขายยังประเทศใกล้เคียง คนปากพนังจึงมีประสบการณ์เกี่ยวกับการค้าขายหรือสัมผัสกับบรรยากาศการค้าขายในระบบเสรี โดยเฉพาะผ่านคนเชื้อสายจีน ซึ่งญาติเป็นตัวแทนการค้าข้าวและเป็นชาวนาผลิตข้าวกระจายอยู่ในบ้านต่างๆ ด้วย และคนเชื้อสายจีนเป็นกลไกการค้ากับเมืองหรือภูมิภาค ส่งผลให้มีการแพร่กระจายประสบการณ์ต่างๆ เกี่ยวกับการค้าขายได้ซึมซับจนกลายเป็นค่านิยมของผู้คนในลุ่มน้ำปากพนังมาจนถึงปัจจุบัน

อาชีพในลุ่มน้ำปากพนังที่มีหลายประการ โดยเฉพาะอย่างยิ่งการเกษตรอันมีการทำนาข้าว ไร่นาสวนผสม กุ้งกุลาดำ สำหรับชาวนั้นเป็นพลังการผลิตสูงยิ่งในลุ่มน้ำปาก

พ่วงมาแต่โบราณ เพราะเป็นการผลิตแบบทวิลักษณ์ (Dual system) กล่าวคือ ในมิติแรก เป็นการผลิตแบบเศรษฐกิจในครัวเรือน เพื่อกินเพื่อให้ตลอดฤดูกาล หรือเป็นการผลิตเพื่อการบริโภคในครัวเรือน มิติที่สอง เป็นการผลิตเพื่อตอบสนองระบบเศรษฐกิจแบบเงินตรา (Trading or Market economic) แม้ว่าการกระบวนการผลิตจะเปลี่ยนแปลงไปตามเวลา และโครงสร้างการผลิตที่รูปแบบอื่นๆ มาเสริมการผลิตก็ตาม แต่ที่สำคัญ คือ เป้าหมายการผลิตไม่เคยเปลี่ยนแปลงไป นั่นคือ การผลิตเพื่อการค้าหรือผลิตเพื่อขายตลอดมา และเป้าหมายเพื่อขายจึงเป็นเหมือนอุดมการณ์ที่สำคัญ ดังแผนภูมิที่ 13 อาชีพการเกษตรในระยะหลังๆ ต่างก็ยึดมั่นต่อเป้าหมายหรืออุดมการณ์ดังกล่าวอย่างเคร่งครัดและมั่นคงมาก ไม่ว่าบุคคลเหล่านั้นจะอยู่ในสถานภาพใด กระนั้นก็ดี ความน่าสนใจของการค้าขายได้เปลี่ยนแปลงไป กล่าวคือ ในอดีตการค้าขายข้าวส่งออกโดยตรงจากลุ่มน้ำปากพนัง ส่วนในปัจจุบันเป็นเพียงแหล่งผลิตที่มีพ่อค้าคนกลางผู้รับซื้อและผู้ขายอยู่ต่างถิ่นหรือขายให้กับพ่อค้าส่งออกอีกทอดหนึ่ง เป็นต้นว่า ข้าวเป็นการขายให้กับพ่อค้าคนกลางหลายทอดจนถึงผู้ส่งออก ส่วนกุ้งกุลาดำก็ต้องไปส่งออกที่ตลาดกุ้งที่มหาชัย จังหวัดสมุทรสาคร สำหรับผักจากไร่นาสวนผสมก็ส่งไปที่ตลาดหัวอูฐ จังหวัดนครศรีธรรมราช เพื่อส่งออกนอกประเทศและภายในประเทศ

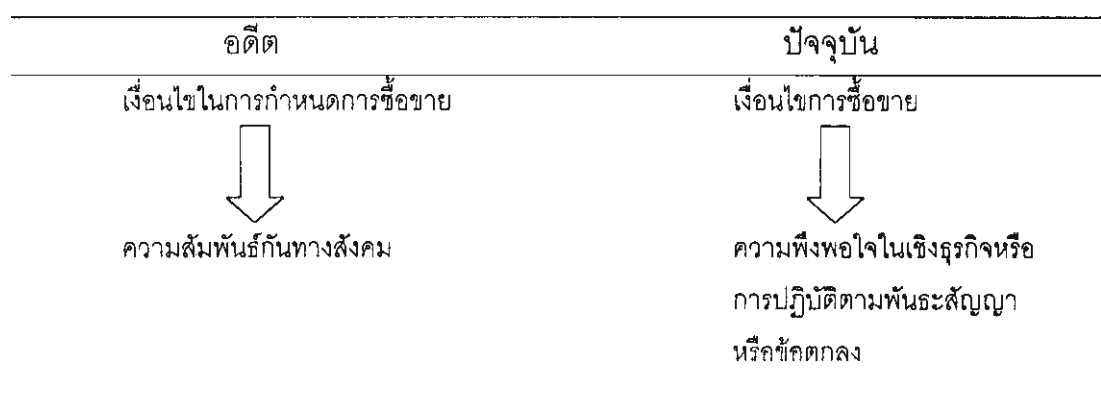
ดังนั้น เพื่อให้การผลิตเพียงพอกับเป้าหมายหรือค่านิยมในระบบตลาด จึงต้องแสวงหาวิธีดำเนินการจัดการครัวเรือนของตนเองและชุมชนที่อยู่อาศัยเพื่อให้ลงตัวและเหมาะสมกับเป้าหมายอยู่เสมอ ไม่ว่าจะเป็นรูปแบบการย้ายถิ่นเพื่อหาที่ดินเพิ่ม การย้ายหนีนาหาสวน การออกปาก การคิดค้นกระบวนการผลิต แบบไร่นาสวนผสม การเพิ่มวิทยาการ การรับเอาวิธีการผลิตใหม่ หรือการคิดค้นกระบวนการผลิตใหม่ เพื่อให้ได้นำเอาการผลิตของครัวเรือนไปขายเป็นเงินสด ปราบกฎการณดังกล่าวเข้าทำนองนำเอาการผลิตในครัวเรือนและการผลิตของชุมชนเข้าไปผูกโยงกับกลไกการตลาด⁶⁶ การทำไร่นาสวนผสมที่กำลังเป็นทางเลือกของเกษตรกรและทางราชการส่งเสริมอย่างมากในปลายทศวรรษที่ 2530 หรือยุคการพัฒนาตามแนวพระราชดำริ⁶⁷ เป็นตัวอย่างชี้ให้เห็นว่า การผลิตตามรูปแบบใหม่นี้ หาได้เป็นไปตามปรัชญาการผลิตแบบพึ่งตนเองหรือเศรษฐกิจพอเพียง (Subsistence economy) แต่เป็นไร่นาสวนผสมที่เน้นผลิตผลสู่การขายตลาดหัวอูฐ⁶⁸ หรือราคาพืชผักถูกกำหนดที่ตลาดหัวอูฐจะเป็นเงื่อนไขสำคัญยิ่งต่อเกษตรกรว่าจะกำหนดว่าปลูกพืชชนิดใด⁶⁹ โดยที่สภาพการผลิตเพื่อการค้าขาย ที่มีเกษตรกรอันมาจากบุคคลภายในบ้านกลายเป็นพ่อค้าคนกลางหรือเป็นคน

ในหมู่บ้านที่ปรับปรุงตัวเองจากการทำนามาเข้าสู่ออร์แกนิกะบะว้างรับซื้อเหมารวมผลผลิตจากแปลงไร่นาสวนผสมในหมู่บ้านหรือชุมชนใกล้เคียงโดยกำหนดราคาเอาตามปรารถนาแห่งกำไรเพื่อเพิ่มรายได้ปิดค้างวอดผ่อนรถอีกประการหนึ่งด้วย

อย่างไรก็ตาม สภาพความสัมพันธ์ในทางการค้าได้เปลี่ยนแปลงไปด้วย กล่าวคือ

1) คนในบ้านเป็นผู้ที่ช่วยกันขาย โดยมีผู้ซื้อ คือ เจ้าของโรงสีที่มีความสัมพันธ์กันทางสังคม เช่น การเป็นญาติ การเคารพนับถือกันอย่างเท่าเทียม เคยมีการช่วยเหลือเกื้อกูลกันมาก่อน หรือมีการเชื่อมโยงหรือมีน้ำใจไมตรีต่อกันเป็นเกณฑ์ในการกำหนดการซื้อขายระหว่างกัน ความสัมพันธ์ในลักษณะดังกล่าวนี้⁹ เป็นเงื่อนไขกำหนดการซื้อขาย ที่มีใช้ขายด้วยพันธะสัญญาหรือเงื่อนไขทางธุรกิจที่มีกำไรเป็นตัวกำหนดมาเป็นเกณฑ์ ด้วยเหตุนี้คนลุ่มน้ำปากพองจึงไม่มีปัญหาระหว่างพ่อค้าหรือโรงสีและผู้ผลิตจนเป็นความขัดแย้งหรือต้องต่อสู้กัน 2) การซื้อขายปัจจุบัน ทั้งข้าวและไร่นาสวนผสมหรือทุ่งกุลาดำหรือผลิตผลอื่นๆ มีพ่อค้าคนกลางที่แน่นอนชัดเจนในหมู่บ้าน ที่รับซื้อผลผลิตผลต่างๆในบ้านและชุมชน โดยเงื่อนไขการซื้อขายจึงกลายเป็นเงื่อนไขของความพึงพอใจในเชิงธุรกิจหรือการปฏิบัติตามพันธะสัญญามากกว่าแนวทางแรก ดังแผนภูมิ 16

แผนภูมิ 16 เปรียบเทียบเงื่อนไขที่กำหนดความสัมพันธ์การซื้อขายในชุมชน

5. หนี้สิน

สภาวะหนี้สิน มูลเหตุแห่งหนี้เพิ่มขึ้นตลอดตามกาลเวลา และสะสมพอกพูนโดยมีสาเหตุมาจากสภาพเงื่อนไขต่างๆ ที่เคลื่อนไหวอยู่ตลอดเวลา เป็นต้นว่า ในช่วงตั้งแต่ทศ

วรรณที่ 2510 เป็นต้นมา หนี้สินเดิมที่มาจากภาระการสูญเสียให้บุตรหลานศึกษาเล่าเรียนหรือ
 อาจจะมาจากการต้องคดีความหรือมีความจำเป็นใช้เงินเป็นก้อนเพื่อวิ่งเต้นล้มคดีกับเจ้าหน้าที่
 บ้านเมืองหรือข้าราชการให้แก่ฝ่ายผู้เสียหาย จะพบ*ค่าใช้จ่ายการศึกษาเล่าเรียนของบุตร*เพิ่ม
 มากขึ้นเพราะการไม่มีเงินสดสำรองหรือเก็บไว้เพื่อการดังกล่าวและยิ่งมากขึ้นเมื่อผู้เรียนยังมี
 ค่าใช้จ่ายค่าที่พักเพิ่มขึ้นมาการไปศึกษาเล่าเรียนโดยอาศัยอยู่วัด ที่เรียกว่า "เด็กวัด" ซึ่งใน
 ปัจจุบันไม่ได้รับความนิยมเหมือนในอดีต จึงต้องมีการกู้หนี้ยืมสินมาเพื่อการศึกษาของบุตร
 แต่สถานะหนี้สินหาได้ลดลงไม่ ตรงกันข้ามกลับเพิ่มเติมหรือหนี้สินพอกพูนในทศวรรษที่ 2520
 เมื่อกระบวนการผลิตได้เปลี่ยนแปลงไป โดยเฉพาะอย่างยิ่งการต้องใช้*การซื้อวิทยากรการผลิตใหม่ ๆ หรือเทคโนโลยีในการผลิตใหม่*แทนวิทยากรเดิมๆ ทั้งปุ๋ย เครื่องจักร ในขณะที่
 ราคาข้าวต่ำ ต้นทุนการผลิตสูงขึ้นตามเทคโนโลยีการผลิต ประกอบกับการที่มีความเสี่ยงใน
 การผลิตอยู่เสมอๆ ทั้งสาเหตุจากสภาพดินฟ้าอากาศและราคาตกต่ำ รวมถึงเหตุจากการสร้าง
 หรือปรับปรุงบ้านใหม่ที่ย้ายมาตั้งที่ริมถนนเงินฝั้นที่เคยซุกไว้เมื่อ พ.ศ.2518 เป็นต้นมา และค่า
 เล่าเรียนบุตรก็ยังคงเป็นค่าใช้จ่ายคงที่เช่นเดิม แต่เมื่อถึงทศวรรษที่ 2530 นี้จะพบว่าสภาพดิน
 ฟ้าอากาศผันแปร น้ำอาจจะท่วมทุกปีหรือท่วมรายปีหรือแล้งต่อเนื่องเป็นเวลานาน ส่งผลต่อ
 การผลิตหรือผลผลิตต่ำ ไม่มีคุณภาพ นำไปสู่การขาดทุน และสถานะความเสี่ยงเกี่ยวกับการ
 ตลาดหรือราคาที่ไม่มีความมั่นคงหรือทางราชการสามารถควบคุมดูแลได้ ทำให้ขาดทุนเป็นปรกติ
 การณ์ซ้ำเติมให้ภาวะหนี้สินไม่อาจจะคลี่คลายหรือลดลงได้ง่ายด้วยความขยัน อดทนหรือ
 ประหยัด นอกจากนี้ในยุคปัจจุบัน ลุ่มน้ำปากพนังหมดสภาพการพึ่งตนเองในครัวเรือนหรือชุมชน
 แล้ว ความจำเป็นต้องบริโภค ทำให้ต้องซื้อ หรือจับจ่ายสินค้าในการอุปโภคบริโภคทุกวัน
 โดยเฉพาะในบางพื้นที่ เช่น บริเวณพื้นที่นาทุ่งค่าครองชีพสูงมากกว่าในพื้นที่นาข้าว และต้อง
 ซื้อสินค้าในการอุปโภคบริโภคทุกอย่าง⁵⁰ นอกจากนี้ค่าใช้จ่ายในการรักษาโรคหรือสุขภาพ
 อนามัยจะเพิ่มขึ้นก่อให้เกิดปัญหาหนี้สินด้วยเช่นกัน มูลเหตุแห่งนี้ได้เพิ่มขึ้นตามกาลเวลา
 และกระแสเพื่อการตลาดหรือการเพิ่มต้นทุนการผลิตสูง การผันแปรของตลาดจะเป็นเงื่อนไข
 เพิ่มหนี้สิน หรือยิ่งผลิตยังเป็นหนี้สิน ที่นับว่าเป็นเงื่อนไขที่สำคัญในปัจจุบัน สรุปดังตารางที่

ตารางที่ 32 มูลเหตุแห่งหนี้ที่เปลี่ยนแปลงไป

ทศวรรษ 2510	ทศวรรษ 2520	ทศวรรษ 2530
- ค่าใช้จ่ายเพื่อการศึกษา - ค่าคดีความ	- ค่าใช้จ่ายเพื่อการศึกษา - ต้นทุนเทคโนโลยี - สร้างบ้านเรือน	- ค่าใช้จ่ายเพื่อการศึกษา - ต้นทุนเทคโนโลยี - ผลผลิตต่ำ/เสียหาย - ความผันผวนเกี่ยวกับตลาด - ค่าใช้จ่ายชีวิตประจำวันสูง - ค่าใช้จ่ายสุขภาพอนามัย

อย่างไรก็ตาม ปัจจัยหนึ่งของเหตุแห่งหนี้สินครัวเรือนลุ่มน้ำปากพนัง คือ ต้นทุนการผลิตข้าวซึ่งจะพบว่ามีสูงมากขึ้นตั้งแต่ทศวรรษที่ 2520 ด้วยการซื้อเทคโนโลยีและเปลี่ยนแปลงกระบวนการผลิตจากการทำนาดั้งเดิมเป็นการทำนา 2 ครั้ง ก็ยังเป็นหนี้สินมากขึ้น กล่าวคือ เมื่อทำนาแบบเดิมๆ เริ่มต้นซื้อเทคโนโลยีไม่มากนัก แต่ผลผลิตต่อไร่ต่ำ ประกอบกับราคาข้าวตกต่ำมาก การขาดทุนจึงยิ่งสะสมมากขึ้นในครัวเรือน เมื่อผนวกเข้ากับรายจ่ายปกติ คือ ค่าศึกษาเล่าเรียนของบุตร หรือรายจ่ายอื่นๆ ทำให้หนี้สินพอกพูนมากขึ้น ดังนั้น เมื่อเกษตรกรทำนาทุกปีก็ยิ่งโอกาสที่จะขาดทุนเพิ่มขึ้นทุกปีหรือเมื่อทำนาปีละ 2 ครั้ง เท่ากับยิ่งเพิ่มต้นทุนการผลิตของเทคโนโลยีก็ยิ่งขาดทุนปีละ 2 ครั้ง นำไปสู่หนี้สินพอกพูน คงรอการปลดเปลื้องจากรายได้อื่นๆ เช่น การขายแรงงาน ลูกหลานส่งเงินกลับมาบ้าน เปลี่ยนอาชีพแบบสุดโต่ง เช่น การทำนาทุ้งหรือราคาข้าวเกิดสูงแบบผิดปกติอย่างในฤดูกาล 2540 หรือถูกหวย จึงมีโอกาสจะหมดหนี้สินลง

6. วัฒนธรรมที่เปลี่ยนแปลงไป

ประการแรก การปรับตัวไม่ทันสถานการณ์ที่เปลี่ยนแปลงที่วัฒนธรรมใหม่เน้นการบริโภค เข้าลักษณะทันสมัยแต่ไม่พัฒนา (Modernization without Development) นำไปสู่การเป็นปัญหาสังคม กรณีตัวอย่าง การบริโภคสินค้าและบริโภคแบบอย่าง เช่น การเน้นบันเทิง ได้เปลี่ยนรูปแบบจากเดิมที่มีแต่การเล่นพื้นบ้าน เช่น โกล่ชน จั๊วชน หรือการพนันเล็กๆน้อยๆ ไปสู่รูปแบบใหม่ เช่น เล่นการพนันแบบใหม่ อบายมุขแบบใหม่ที่เอื้อต่อการเกิดปัญหาสังคม เช่น การมีร้านอาหาร คาราโอเกะปรากฏทั่วไป มีโรงแรมแบบมานรุด ทำให้มีแนวโน้มที่มีอบายมุขเพิ่มขึ้น ในขณะที่สถาบันศาสนา เช่น วัดลดบทบาทที่สำคัญลงหรือเป็นเพียงสัญลักษณ์ของการสืบทอดทางประเพณีมากกว่าเป็นศาสนาในความหมายศาสนาชาวบ้านที่สามารถส่งเสริมกิจกรรมการพัฒนา เช่นเดียวกับหน้าที่แฝงเร้น (Latent function) ลดลง คงมีรูปแบบแปลกใหม่ เช่น วัดเป็นที่ “ทรง” ขอหวย ซึ่งสอดคล้องกับพระภิกษุที่ส่วนใหญ่แล้วจะมีสถานภาพเป็น “พ่อหลวง” ซึ่งบวชตอนอายุมากแล้วยิ่งทำให้ศรัทธาลดลง ทำให้วัดเป็นสถานที่สำหรับผู้ชราหรือผู้อาวุโสตอนอาวุโส หรือหน้าที่ในการส่งผ่านเด็กที่เรียนดีเรียนเก่งหรือเป็นแหล่งการเรียนรู้ที่สำคัญในอดีตได้เปลี่ยนแปลงไปด้วยเช่นเดียวกัน

ประการที่สอง พฤติกรรมของคนในระบบตลาด คิดเป็นแบบทุนนิยมหรือคิดเป็นเงินตราตลอดเวลา กล่าวคือมีกิจกรรมหรือการค้าขายเพื่อหาเงินเข้าสู่ครอบครัวเสมอๆ เช่น การหาเงินตราโดยตรงหรืออะไรก็ได้ขอให้ได้เงิน พบว่า งานบุญ งานศพ จะมีการขายเหล้า บุหรี่ ขนมต่างๆ กันมากมายทุกงานศพงานบุญ กิจกรรมไร่นาสวนผสม ก็เป็นการผลิตเพื่อการขาย มิใช่ตามปรัชญาการผลิตเพื่อการพึ่งตนเอง ส่วนนาทุ่งได้รับการต้อนรับอย่างรวดเร็วเพราะความเป็นอาชีพทางธุรกิจ ส่วนการแสวงหาความมั่งคั่ง ในรูปการปล่อยเงินกู้มีมาตั้งแต่อดีตมีการค้าดอกเบี้ย เงินกู้ ตลอดมา ในแต่ละท้องถิ่นจะมีแหล่งเงินทุนนอกระบบ หรืออาจจะกู้ยืมจากแหล่งเงินทุนนอกระบบในชุมชน จากบริบททางสังคมดังกล่าวข้างต้นทำให้พื้นที่ลุ่มน้ำปากพนังสามารถพัฒนารูปแบบธนาคารหมู่บ้านเพื่อเป็นแหล่งทุนของแต่ละบ้าน ได้อย่างรวดเร็วและเติบโตเร็วกว่าพื้นที่อื่นๆ เพราะเงื่อนไขจากวัฒนธรรมของระบบทุนและมาจากการยอมรับนับถือหรือความไว้วางใจกันจนรวมกลุ่มรวมเงินกันเป็นธนาคารหมู่บ้านในลุ่มน้ำปากพนัง⁵¹ สามารถแก้ไขปัญหาการขาดแคลนแหล่งเงินทุนเพื่อการใช้จ่ายในการผลิตและไว้ใช้สำหรับเวลาฉุกเฉินและเป็นการลดบทบาทนายทุนในบ้านลง เป็นพัฒนาการตามแนวทางของ

ระบบตลาดที่มีความต้องการทุนหรือวิถีชีวิตแบบตลาดแต่ก็เป็นรูปแบบหนึ่งของการปรับตัวเพื่อหาทางเลือกให้ตนเองและชุมชน

ประการที่สาม ความผูกพันประเพณีปฏิบัติคลี่คลายลง เนื่องจากการผลิตแปรเปลี่ยนไป เมื่อมีการเน้นทำนาสองครั้งหรือข้าวสั้น เช่น จำเป็นต้องหยุดการทอดขนมลา⁵² เพราะว่าในช่วงเวลาการเตรียมการในเทศกาลเดือนสิบต้องเปลี่ยนไป เนื่องจากต้องจัดการตัดข้าวสั้นที่อยู่ในช่วงที่ข้าวกำลังสุกของการผลิตครั้งแรกพอดี ความผูกพันกับค่านิยมใหม่เกี่ยวกับเทคโนโลยีทำให้ละเลยประเพณี เช่นเดียวกันเมื่อข้าวลดความสำคัญในฐานะที่เป็นเครื่องหมายแสดงความกตัญญูและสร้างความเป็นสิริมงคลลงด้วย การใช้ "สารข้าวใหม่" หุงถวายพระหรือผู้อาวุโสได้หมดไป เช่นเดียวกับการแลกเปลี่ยนแรงงานในรูปของ "การออกปากกินวาน" ถูกแทนด้วย "การออกปากจ้าง" ซึ่งยังคงใช้ความร่วมมือด้วยการใช้แรงงานในบ้านแต่เงินในรูปของค่าจ้างจะเป็นเงื่อนไขในการใช้แรงงานที่สำคัญด้วย นอกจากนี้ประเพณีเกี่ยวกับ "ข้าว" ทั้งทำขวัญข้าวบนลอมข้าวหรือเรือนข้าว เครื่องใช้ เช่น จัวมีจำนวนลดลงและทำหน้าที่เพียงสัตว์เศรษฐกิจแทนการเป็นแรงงานไถนา

ประการที่สี่ ปัญหาหลักขโมยวัวก็ไม่ได้สร้างความลำบากใจอีกต่อไป เพราะหมดไปในปลายทศวรรษที่ 2520 และค่อยๆ หมดไปในที่สุด ทั้งนี้เนื่องจาก เครื่องจักรหรือเทคโนโลยีสมัยใหม่เป็นเครื่องมือการผลิตเข้ามาแทนวัว ประกอบกับลักษณะของการเป็นโจรขาดการสืบทอดว่าเป็นเงื่อนไขทางวัฒนธรรม หรือการเป็นโจรในสมัยสุดท้ายนี้ถูกตีค่าว่ามาจากความแร้นแค้น ขาดแคลนและเป็นความไม่พึงประสงค์เพราะสร้างความเดือดร้อนให้ผู้อื่น และระบบการศึกษาดึงดูดบุคคลได้จำนวนมากขึ้น นอกจากนี้ยังขาดตัวแบบของความเป็นโจรด้วย ประกอบกับความเจริญเกี่ยวกับถนน และไฟฟ้า มาแทนการสัญจรด้วยทางเรือและการเดินเท้าและการใช้แสงไฟตามคบไฟ , ใต้ ซึ่งเหมาะสมกับการทำกิจกรรมลักขโมยวัวเดินตัดทุ่งนาในยามค่ำคืน

ประการที่ห้า ผู้นำทางการ เช่น ผู้ใหญ่บ้าน กำนัน หรือสมาชิกองค์การบริหารส่วนตำบล มักจะไม่ได้เป็นบุคคลกลุ่มเดียวกันกับผู้นำธรรมชาติอันเป็นบุคคลที่สมาชิกในบ้านให้ความเคารพนับถือ หรือผู้ชำนาญการด้านต่างๆ มักจะไม่ได้เป็นผู้ที่จะเกี่ยวข้องกับการตัดสินใจของชุมชน ต่างกับอดีตที่ผู้นำทั้งสองประกอบอยู่ในบุคคลคนเดียวกัน ผู้นำจึงเป็นบุคคลที่มีการยอมรับนับถือหรือผู้นำทางการเป็นผู้นำทางสังคมด้วย แต่เมื่อสภาพเปลี่ยนแปลงไปผู้นำทางการเมืองในยุคใหม่นี้จึงแสวงหาความร่วมมือเชิงการเมืองในบ้านหรือการเมืองในชุมชนจึง

ดำเนินการด้วยการเลี้ยงหรือการเป็นแกนกลางจัดสรรสิ่งของที่มาจากราชการแจกให้แก่บุคคลเพื่อการเสริมฐานะหรือพยุฐานอำนาจการนำของตนเอง หรือพฤติกรรมของการแสวงหา "มวชน" เพื่อรับการสนับสนุน นอกจากนี้ผู้นำยุคใหม่พยายามเชื่อมโยงอำนาจภายนอกโดยการสร้างความสัมพันธ์กับบุคคลลักษณะพิเศษภายนอกบ้านเพื่อเป็นการอ้างอิงอำนาจ⁵³ อาจจะเป็นข้าราชการ นักการเมืองทั้งระดับท้องถิ่น (สจ.) และระดับชาติ (สส.) หรือบุคคลอื่นๆ เป็นต้นว่า นักธุรกิจ เพื่อสร้างภาพพจน์ให้เป็นบุคคลพิเศษเหนือกว่าบุคคลในบ้าน เพื่อเสริมและค้ำจุนการเป็นผู้นำในบ้านหรือชุมชนให้ต่อเนื่อง อย่างไรก็ตาม ผู้นำในยุคปัจจุบันมักจะมีปัญหากับประสิทธิภาพ ประสิทธิผลและความชอบธรรมของผู้นำเอง ทั้งพฤติกรรมและศักยภาพ ทั้งนี้ทั้งนั้น พบว่าคุณลักษณะที่สำคัญร่วมกันของผู้นำมักจะเป็นอดีตบุคคลที่มีความสำเร็จในชีวิตต่ำ โดยเฉพาะอย่างยิ่งตัวบ่งชี้จากการวัดด้วยศึกษาเล่าเรียนที่เขาเรียนไม่จบหรือไม่สำเร็จการศึกษา จึงกลายมาบ้านท่ามกลางคนส่วนใหญ่ที่สำเร็จการศึกษาระดับประถมศึกษาหรืออ่านหนังสือไม่ค่อยออก บุคคลเหล่านั้นจึงมีความรู้และมี ประสบการณ์ในโลกสมัยใหม่ดีที่สุดในบ้าน เมื่อได้รับการเลือกตั้งให้เป็นผู้นำมักจะได้เป็นผู้ที่มีคุณลักษณะโดดเด่น เสียสละ ผู้นำทางศีลธรรม นักเลง ใจกว้าง และบุคคลในครัวเรือนไม่สำเร็จในทางการศึกษาเล่าเรียนหรืออาชีพการงาน⁵⁴ ให้เป็นตัวอย่างแก่สมาชิกในบ้าน แต่การได้ตำแหน่งของผู้นำมักจะเป็นบุคคลที่มาจากญาติมากหรืออาศัยบารมีของจำนวนญาติ แต่ก็ไม่ได้หมายความว่าไม่ถูกตรวจสอบพฤติกรรมการเป็นผู้นำ ตรงกันข้ามชาวบ้านจะรู้เกี่ยวกับพฤติกรรมของผู้นำค่อนข้างดีโดยเฉพาะความไม่ชอบธรรม เพียงแต่การแสดงปฏิกิริยาเชิงต่อต้านมีน้อยเพราะความเป็นญาติๆ จึงเพียงมีการแสดงออกเฉพาะในรูปหนังสือร้องเรียนหรือบัตรสนเท่ห์มายังทางราชการที่มีสัดส่วนสูงกว่าพื้นที่อื่นๆ ของจังหวัดนครศรีธรรมราช⁵⁵ แต่ในสถานการณ์ยิ่งพัฒนาตามระบบราชการเป็นแกนนำเริ่มพบว่า มีผู้นำธรรมชาติในปัจจุบันมีการเชื่อมโยงหรือสร้างเครือข่ายความสัมพันธ์กันเองอย่างเหนียวแน่นภายในลุ่มน้ำปากพนัง พร้อมทั้งขยายกิจกรรม คิดโครงการที่จะทำร่วมกันมากยิ่งขึ้น เป็นต้นว่า เริ่มการค้นหาวีธีการเพื่อการจัดตั้งกลุ่มองค์กรชาวบ้านกันร่วมกันคิดค้นการดำเนินชีวิต อีกทั้งมีการวิพากษ์กิจกรรมบริหารรัฐกิจและบริการสาธารณะ นอกจากนี้ยังมีผู้นำที่พยายามสร้างเครือข่ายเชื่อมโยงกับคณะบุคคลภายนอกบ้าน เช่น นักพัฒนา ข้าราชการและนักวิชาการเพื่อการพัฒนาบ้านหรือชุมชน ดังกล่าวนี้อาจคล้อยกับที่อภิชาติ กาวรานันท์⁵⁶ ที่ได้ศึกษาว่ามาจากความสำนึกความเป็นพลเมือง

7. การย้ายถิ่น : จากหิโนนาหาสวน สู่อินนาหาเมือง

การย้ายถิ่นเป็นปรากฏการณ์ที่สำคัญในลุ่มน้ำปากพนัง โดยมีการเปลี่ยนแปลงไป 2 ลักษณะ คือ **การย้ายหิโนนาหาสวน**เมื่อก่อนทศวรรษ 2500 ถึงปลายทศวรรษ 2510 เพื่อการหาที่ดินในป่าเขาเป็นแหล่งที่ทำกินใหม่ แต่ทศวรรษ 2520 เป็นต้นมา มีการย้ายหิโนนาหาเมืองมากขึ้น (ดูรายละเอียดตารางที่ 33) นั่นคือ ผู้ย้ายถิ่นรุ่นใหม่จะประกอบด้วยบุคคลที่มีการศึกษาหรือสำเร็จการศึกษายู่ด้วย กระนั้นก็ดี ลักษณะการย้ายถิ่นแบบการย้ายไปๆมาๆ หรือย้ายถิ่นชั่วคราว ในปลายทศวรรษที่ 2520 และต่อเนื่องถึงทศวรรษ 2530 จะพบมากยิ่งขึ้น เพื่อหางานทำในภาคเกษตรในช่วงว่างเว้นฤดูกาลผลิตหรือในช่วงหลังจากฝนฟ้าอากาศผันแปร การย้ายจึงประกอบด้วยปัจจัยเหตุของสภาพธรรมชาติที่ผันแปร ฝนตกน้ำท่วมหรือแห้งแล้งต่อเนื่อง ทำให้ยุ่งยากต่อการทำนาที่เรียกว่า “นาขัดหยาม” ส่วนลักษณะการย้ายถิ่นที่มีมาแต่ก่อน พ.ศ.2490 คือ การย้ายถาวรหรือรูปแบบการย้ายในลักษณะหิโนนาหาสวน เพราะการขยายที่ดินนาข้าวไม่ได้อีกต่อไปหรือขาดแคลนพื้นที่ดินทำมาหากิน เพราะสมาชิกเพิ่มจำนวนมากขึ้นหรือมีที่ดินแต่ไม่เพียงพอ ตลอดจนการย้ายหาที่ดินใหม่ที่สมบูรณ์กว่า ย้ายหนีความขัดแย้งระหว่างสมาชิกในบ้าน และรูปแบบย้ายหิโนนาหาเมือง เป็นการย้ายเข้าสู่แหล่งงานใหม่ อาจจะเป็นเพราะความสำเร็จในชีวิตจากการศึกษาเล่าเรียน และการดึงดูดใจในความทันสมัย ความสะดวกของบริการสาธารณะในชุมชนเมือง

อย่างไรก็ตาม การย้ายถิ่นจะสัมพันธ์กับจำนวนที่ดินและจำนวนสมาชิกในครัวเรือนเป็นการรักษาสมดุลของจำนวนแรงงานในครัวเรือน ให้เพียงพอกับจำนวนที่ดินที่ถือครองหรือพื้นที่นาข้าวที่ถือครอบครอง และการย้ายไปประกอบอาชีพใหม่เป็นลักษณะไม่ใช่เป็นการผลิตซ้ำ (Reproduction) นั่นคือ ส่วนใหญ่หรือเกือบทุกรายที่ย้ายออกจากพื้นที่ลุ่มน้ำปากพนังจะไม่ไปประกอบอาชีพทำนาอีกต่อไป ทั้งนี้ เป็นเพราะประสบการณ์ที่ถูกถ่ายทอดจากบรรพบุรุษถึงความยากลำบากในการทำนารวมทั้งสถานที่ที่ย้ายไปไม่ใช่สังคมชาวนาและเงื่อนไขที่ผู้ย้ายมีโอกาสในการเลือกอาชีพมากขึ้น ส่วนผู้ที่ย้ายกลับช่วงวิกฤติเศรษฐกิจ พ.ศ.2540-2542 พบว่ากลับมาอยู่ที่ครัวเรือนไม่มากนักและพบว่าไม่เข้าลักษณะกลับมาทำนา (repeasantisation) หรือกลับมาประกอบอาชีพเดิมของบรรพบุรุษหรือของครัวเรือน แต่จะพยายามหางานในลักษณะต่างๆทำ เช่น การค้าขายเล็กน้อยในครัวเรือนหรือคอยงานใหม่ในชุมชนเมือง ทั้งนี้เพราะการทำนาต้องอาศัยประสบการณ์และเป็นกระบวนการที่ต้องมีความอด

ทนสูง ประกอบกับผู้ย้ายกลับบ้านมีความเคยชินกับวิถีชีวิตแบบใหม่ที่เคยไปมีประสบการณ์ใน
แหล่งงานภาคอุตสาหกรรมหรือภาคบริการในชุมชนเมือง หรืองานจ้างในถิ่นอื่นๆ

ตารางที่ 33 ช่วงเวลาที่ย้ายออกและสถานที่ย้ายไปตั้งหลักแหล่ง

ช่วงเวลา	สาเหตุ	พื้นที่ที่ย้ายไป
2505	- ผลมาจากธรรมชาติที่ผันแปรไป	ภูเก็ต พังงา กระบี่ บ้านสอง สตูล สงขลา
	- กระทำระหว่างกันของสมาชิก	ตรัง พังใหญ่ สิชล
	หรือย้ายหนีสภาพที่ขัดแย้งกัน	ชนอม ชุมพร
2520	- ผลมาจากธรรมชาติ ที่ผันแปรไป	ทุ่งสง ฉวาง
	- กระทำระหว่างกันของสมาชิก	พังงา กระบี่
	- ขาดแคลนพื้นที่ดินทำมาหากิน หรือ	พัทลุง
	มีแต่ไม่เพียงพอหรือย้ายหาที่ดินใหม่	ชุมพร ประจวบฯ
	ที่สมบูรณ์กว่า	นาบอน
	- ย้ายเข้าเมืองไปหาแหล่งงาน	นครศรีฯ กรุงเทพฯ
2530	- การย้ายออกเพราะความสำเร็จในชีวิต	นครศรีฯ กรุงเทพฯ
	ความทันสมัย ของบริการสาธารณะ	หาดใหญ่
	- ย้ายเข้าเมืองไปหาแหล่งงาน	กรุงเทพฯ นครศรีฯ

8. ปากพนักกับการเป็นศูนย์กลางที่เปลี่ยนไป

ในอดีตอำเภอปากพนัก มีสถานภาพคล้ายๆเป็นชุมชนศูนย์กลาง เป็นศูนย์กลางภายใน (Center-Place หรือ Core) กล่าวคือ เป็นศูนย์รวมอำนาจรัฐ หรืออำนาจทางการเมืองการปกครอง เป็นศูนย์รวมอำนาจการค้าขายภายใน เป็นศูนย์รวมการเรียนรู้หรือเป็น

แหล่งผลิตผู้คนที่ใฝ่รู้ใฝ่เรียน (Love of wisdom) นอกจากนี้ปากพนังยังเป็นชุมชนศูนย์กลางของคนเชื้อสายจีน ส่งผลให้ปากพนังเป็นศูนย์กลางของชุมชนต่างๆที่ตั้งอยู่ในบริเวณใกล้เคียง อันเปรียบเหมือนการเป็นชุมชนบริวาร (Periphery) หรือชุมชนเหล่านั้นต้องปฏิบัติหน้าที่เป็นบริวารที่ซื่อสัตย์ในการให้บริการปากพนังเกี่ยวกับผลผลิตและในบางกิจกรรมที่ต้องพึ่งพา (Dependence) ปากพนังอยู่เสมอๆ การเป็นศูนย์กลางนี้มีปัจจัยที่เกื้อหนุนจากแม่น้ำปากพนังที่เป็นเส้นทางคมนาคมเชื่อมโยงประชากรในบริเวณนี้ให้ไปรวมที่ปากพนัง (ดูแผนภูมิที่ 17) และการเป็นศูนย์กลางนี้การมีเดินเรือของพ่อค้าวานิชจากแหล่งต่างๆ มาซื้อขายสินค้าพร้อมๆกับมีสถานที่ราชการของประเทศไทยมาตั้งให้เป็นสัญลักษณ์อันสำคัญด้วย เช่น ศาล ดังนั้นเมื่อกล่าวถึงลุ่มน้ำปากพนังจากมุมมองภายนอก⁵⁷ มักรู้สึกแสดงให้เห็นว่าปากพนังเป็นพื้นที่หลักหรือภาพลักษณ์ของปากพนังดูจะโดดเด่นกว่าชุมชนหรืออำเภออื่นๆ ราวกับว่า "ปากพนังเหมือนภาคพนัง" ⁵⁸ จากลักษณะดังกล่าวข้างต้นทำให้ปากพนังจึงมีลักษณะเป็นเหมือนชุมชนศูนย์กลางอาณานิคมภายใน (Internal Colonialism) ที่ Brown⁵⁹ อธิบายว่าเกี่ยวข้องกับ 2 ปัจจัยคือ ปัจจัยแรก เป็นการอธิบายจากสาเหตุของการพัฒนาเศรษฐกิจที่ไม่เสมอภาคระหว่างพื้นที่ต่างๆภายในรัฐ ปัจจัยที่สอง เป็นทฤษฎีที่อธิบายถึงความแตกต่างอันเป็นสาเหตุพื้นฐานจากขบวนการชาติพันธุ์ท่ามกลางกลุ่มวัฒนธรรมท้องถิ่นในชุมชนบริวาร โดยที่ Chalout⁶⁰ บอกว่า 1) ลักษณะเฉพาะของโครงสร้างความสัมพันธ์ทางชนชั้นจากระบบทุนนิยม 2) คุณลักษณะเฉพาะของกลุ่มชาติพันธุ์ที่อิสระในสังคม ที่มีมาจากกำเนิดของความสัมพันธ์แห่งชนชั้น 3) ความแตกต่างทางสถานภาพนำไปสู่ความไม่เสมอภาคในการพัฒนา ดังนั้นปากพนังที่มีคนเชื้อสายจีนเป็นหลักจึงเป็นพื้นที่และคนที่ดึงดูดทรัพยากรต่างๆจากชุมชนบ้านต่างๆในบริเวณลุ่มน้ำทั้งในกิจกรรมการค้าในฐานะเป็นพ่อค้ารับซื้อข้าวหรือปากพนังเป็นเมืองที่บริโภคผลผลิตที่มีคุณภาพสูงจากชาวบ้านที่มักจะนำเอาผลผลิตหรือผลิตภัณฑ์ที่ดี หรือ "ของดีๆ พาไปขาย ได้ราคา" เพียงแต่แนวความคิดอาณานิคมภายในเป็นการอธิบายว่าคนกลุ่มน้อยอาจจะถูกเอาเปรียบ ในทางตรงกันข้ามความจริงของลุ่มน้ำปากพนังคนกลุ่มใหญ่ถูกเอาเปรียบ นอกจากนี้ปากพนังก็ยังคงเป็นศูนย์กลางการเงินการคลังของชาวบ้าน เช่น กรณีมีคดีความหรือมีความจำเป็นต้องการเงินจำนวนมาก ปากพนังก็ยังคงทำหน้าที่ให้กู้ยืมหรือบริการให้ได้ตามความต้องการที่ต้องชำระดอกเบี้ยหรือให้ประโยชน์ในรูปแบบต่างๆตามข้อตกลงของคู่กรณี บทบาทดังกล่าวนี้ จึงเป็นบทบาทการสัมพันธ์กับชุมชนหรือหมู่บ้านต่างๆ เป็นเหมือนบริวาร ส่วนปากพนังจึงเป็นหน้าตาหรือสัญลักษณ์ของคนที่นี่

ประการแรก การเป็นศูนย์กลางทางการปกครองของชุมชนต่างๆ⁶¹ เนื่องจากเหตุที่ว่าปากพนังเป็นที่ตั้งหน่วยงานของรัฐหลายหน่วยงาน⁶² เช่น การเป็นที่ตั้งคลังจังหวัดปากพนังและศาลจังหวัดปากพนังที่บริการประชาชนและประสานราชการกับอำเภอและส่วนราชการย่อยๆ ได้แก่ อำเภอปากพนัง อำเภอเชียรใหญ่ อำเภอหัวไทรและอำเภอเฉลิมพระเกียรติ นอกจากนี้ปากพนังยังเป็นชุมชนต้นแบบของหน่วยการปกครองท้องถิ่น (Local self government) หลังจากรัฐกลางได้ยกระดับให้ชุมชนนี้เป็นเทศบาลตำบลปากพนังมายาวนานถึงประมาณ 70 ปี⁶³ ปัจจุบันนี้เป็นศูนย์กลางการทำเรือประมงที่ทันสมัยที่สุดในประเทศไทย

ประการที่สอง การเป็นศูนย์กลางพาณิชย์กรรม ในฐานะการเป็นเมืองท่าในการซื้อขายสินค้าต่างๆ ทั้งภายนอกกับเมืองอื่นๆ ในภูมิภาค ดังพระราชหัตถเลขาพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว รัชกาลที่ 5 เมื่อคราวประพาสเมืองปากพนัง เมื่อวันที่ 8 กรกฎาคม 2448 (ร.ศ.124) ที่ว่า

“อำเภอปากพนังนี้ ได้ทราบอยู่แล้วว่าสำคัญอย่างไร
แต่เมื่อไปถึงที่ ยังรู้สึกตามที่คาดคะเนนั้นผิดไปเป็น
อันมาก ไม่นึกว่าใหญ่โตมั่งมีถึงเพียงนี้... เมื่อจะคิดว่า
ตำบลนี้มีราคาอย่างไร เทียบกับสงขลา เงินผลประโยชน์
แต่อำเภอเดียวนั้นน้อยกว่าสงขลาอยู่ 20,000 บาท เท่านั้น
บรรดาเมืองท่าในแหลมมาลายูฝั่งตะวันออกเห็นจะไม่มี แห่ง
ใดดีเท่าปากพนัง.....”⁶⁴

เป็นการอธิบายความสำคัญของอำเภอริมทะเลแห่งนี้ในฐานะเป็นศูนย์กลางที่มีความเติบโตทางการค้าหรือการพาณิชย์ได้เป็นอย่างดี โดยในส่วนของการค้าภายในกับประชาชนในลุ่มน้ำแห่งนี้ ที่สำคัญมากคือ เป็นศูนย์กลางการซื้อขายผลผลิตการเกษตร โดยเฉพาะอย่างยิ่งข้าวที่เชื่อได้ว่าเป็นพลังการผลิตที่สร้างมูลค่าหรือมีผลผลิตมวลรวมสูงตลอดมา และปากพนังได้เป็นศูนย์กลางการส่งออกข้าวไปขายยังเมืองต่างๆ ตลอดแหลมมาลายู และส่งไปยังกรุงเทพฯ ดังปรากฏว่าหลังการปฏิรูปการปกครองมณฑลนครศรีธรรมราช พ.ศ.2439 ในรายงานตรวจราชการพระยาสุโขมณีนัยวินิต รายงานหมวดการค้าตอนหนึ่งว่า

“ข้าวเปลือกข้าวสารในแขวงอำเภอเขาพังไกร แลปากพนังมีมาก
ซึ่งราษฎรมาจำหน่ายที่ปากพนัง ลงเรือไปขายสิงคโปร์ เมือง
แขกบ้าง กรุงเทพฯบ้าง...”⁶⁵

นอกจากนี้ยังมีการซื้อมะพร้าว ฝ้ายและปลาที่เกิดจากประมงในอ่าวไทย จากชุมชนหรือท้องถิ่นต่างๆ ในท้องที่ สำหรับการค้าขายภายนอกกับกรุงเทพฯและเมืองใกล้เคียงที่ต้องซื้อข้าวจากปากพนังไปบริโภค เช่น เมืองสงขลา เมืองตรัง และเมืองพัทลุง ตามรายงานจากเจ้าเมืองนครศรีธรรมราช⁶⁶ ส่วนการส่งข้าวขายมาเลเซียนั้น ตามข้อมูลรายงานของพระนิมิตรกรมรักษา ในปี พ.ศ.2476-2477⁶⁷ และฮ่องกง มีปริมาณการส่งออกจำนวนมาก เช่น เอกสารต่างชาติแสดงถึงปริมาณส่งออกข้าวของปากพนัง ใจความว่า

“....ปริมาณส่งออกของมณฑลนครศรีธรรมราช ในปี พ.ศ.2451 แสดงให้เห็นถึงการเพิ่มปริมาณสินค้าออกประเภทข้าวสารของปากพนัง ในปีนี้ยอดขายของราคาสินค้าออกข้าวสารจากปากพนังถึงขึ้นถึง 115,112 เหรียญ ซึ่งยอดส่งออกสูงกว่าปีที่แล้วถึง 5 เท่า.....”⁶⁸

นอกจากนี้ปากพนังยังเป็นศูนย์กลางการนำเข้า (Import) สินค้าจากเมืองต่างๆในภูมิภาคและเมืองอื่นภายในประเทศมาคอยบริการให้กับผู้คนภายในลุ่มน้ำปากพนังหรือบรรยากาศแห่งเมืองการค้านี้สามารถรับทราบได้จากหนังสือของพระยาสุทนต์วิวัฒน์ถึงกระทรวงมหาดไทย ใน พ.ศ.2444 ความว่า...ที่ปากคลองสุทนต์มีเรือค้าขายจอดแน่นทั้งสองข้างได้ ข้างเหนือส่วนการเก็บภาษี....เก็บได้เงินมากขึ้นเป็นลำดับ....ข้าวสารกว่าจะสิ้นปีถึง 10,000 เกวียนสุรายาผืนเข้าด้วยเงินกว่า 10,000 บาท⁶⁹ ดังนั้น กระบวนการค้าจึงมีคนเชื้อสายจีนเป็นกลไกสำคัญมาตั้งร้านค้ามากมาย ทำให้บทบาทปากพนังจึงเป็นเมืองท่าที่รับซื้อสินค้าหรือแลกเปลี่ยนการผลิตการเกษตรจากชุมชนบริวาร (Periphery) และต้องเป็นชุมชนที่ต้องพึ่งพา (Dependence) อย่างสนิทแนบแน่น

ประการที่สาม การเป็นศูนย์กลางความเจริญทางการศึกษา โดยที่โรงเรียนมัธยมศึกษาแห่งที่ 2 ของจังหวัดนครศรีธรรมราช ได้แก่โรงเรียนปากพนังตั้งมาเป็นเวลาประมาณ 100 ปี และยังมีโรงเรียนต่างเพิ่มจำนวนมากที่สุดกว่าพื้นที่อื่นใดในจังหวัดนครศรีธรรมราชและมณฑลนครศรีธรรมราช นอกจากนี้ยังเป็นพื้นที่แรกของนครศรีธรรมราชในการมีสถานศึกษาทั้งการศึกษาในระดับชั้นเตรียม และการศึกษาผู้ใหญ่ของจังหวัดนครศรีธรรมราช ซึ่งจะพบว่าเมื่อมีการประกาศใช้พระราชบัญญัติประถมศึกษา พ.ศ.2464 เป็นกฎหมายที่กำหนดให้ส่งบุตรหลานเข้าศึกษาภาคบังคับอย่างน้อยชั้นประถมศึกษาปีที่ 3 นั้นในท้องที่มณฑลนครศรีธรรมราช ส่วนของท้องที่อำเภอปากพนัง⁷⁰ ให้ใช้พระราชบัญญัติเพื่อให้ส่งบุตรหลานเข้าเรียนในหลายท้องที่ ดังนี้

1. ตำบลปากพ่องฝั่งตะวันตก	2. ตำบลบางพระ
3. ตำบลท่าพญา	4. ตำบลบ้านเพิง
5. ตำบลปากแพรก	6. ตำบลขนานนา
7. ตำบลเสื่อหิง	8. ตำบลบ้านเนิน
9. ตำบลเขาพระบาท	10. ตำบลท่าขนาน
11. ตำบลกระแสด	12. ตำบลปากพ่องฝั่งตะวันออก
13. ตำบลหล่อง	14. ตำบลบ้านใหม่
15. ตำบลคลองน้อย	16. ตำบลคลองเหนือ
17. ตำบลป่าระกำ	18. ตำบลเกาะหวด
19. ตำบลบางธง	20. ตำบลเชียรใหญ่
21. ตำบลเชียรเขา	22. ตำบลท้องลำเจียก
23. ตำบลคอนตรอ	

เป็นการบอกให้ทราบถึงค่านิยมการเรียนรู้หนังสือ โดยที่ก่อนหน้านี้บทบาทการจัดการศึกษาอยู่ที่วัดต่างๆ ทั้งฝ่ายนิคมธรรมยุตและมหานิกายได้ทำหน้าที่หรือมีบทบาทเข้มแข็งในการให้โอกาสทางการศึกษาเพื่อตอบสนองแก่บุคคลในพื้นที่ จนทำให้มีข้าราชการหรือบุคคลสำคัญในหลักราชการไทยและมีพระภิกษุที่มีชื่อเสียงและเป็นพระผู้ใหญ่หลายรูปในวงการศาสนาในอดีตจนถึงปัจจุบัน

ส่วนในปัจจุบัน ภาพลักษณ์ของปากพ่องในฐานะการเป็นศูนย์กลางค่อยๆหายไปหรือลดความสำคัญลงไปมาก เนื่องจากการเปลี่ยนแปลงอันเป็นผลจากพัฒนาที่ทางราชการ (State imposition) โดยเฉพาะตั้งแต่การใช้แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 2 เป็นต้นมา ที่ทางราชการจัดให้มีการสร้างทางหลวงแผ่นดินสายนครศรีธรรมราช-บ่อล้อ-อำเภอหัวไทร-จังหวัดสงขลา ทำให้บทบาทของแม่น้ำปากพ่องและคลองสาขาที่เคยเป็นเส้นทางคมนาคม เส้นทางการค้าติดต่อค้าขายลดบทบาทลงไปอย่างรวดเร็ว การคมนาคมทางบกมีบทบาทแทนที่ ประกอบกับผลจากการเปลี่ยนแปลงจากการปรับตัวและการคัดเลือกสรรของประชาชนและชุมชน (Local initiation) ทำให้ชุมชนหรือบ้านต่างๆ มีความทันสมัยเกือบๆหรือเท่าเทียมกับอำเภอปากพ่อง มีอำเภออื่นๆ เช่นอำเภอหัวไทร หรือชุมชนต่างๆ มีความสมบูรณ์ในการตอบสนองทั้งการค้าและความต้องการบริโภค ชุมชนอื่นๆ ได้ทำหน้าที่ได้มากกว่าการผลิตข้าวเพียงอย่างเดียวหรือชุมชนเหล่านั้นทำหน้าที่ตามถนัดหรือเหมาะสมกับศักยภาพได้

มากยิ่งขึ้นหรือเป็นเหมือนแผนที่ทางวัฒนธรรม (Culture mapping) การผลิตในแต่ละพื้นที่ จนไม่มีความจำเป็นต้องพึ่งพาปากพนักอีกต่อไป

สรุป

จากแนวคิดทางรัฐศาสตร์ที่ว่า การเกิดนครรัฐใน “จักรวรรดิโลกตะวันออก” เกิดที่ลุ่มน้ำ นั่นก็คือ ลุ่มน้ำเป็นแหล่งหรือชุมชนที่สร้างและจรรโลงหรือสืบสานหรือพัฒนาการดำรงอยู่ของสังคม (Society) และสังคมการเมือง (Political Society) ทำให้สภาพการเป็นพื้นที่ลุ่มน้ำนำไปสู่การเป็นอู่อารยธรรมหรือแหล่งกำเนิดอารยธรรม จากชุดความคิดดังกล่าวนี้ พอนำมาอธิบายถึงปรากฏการณ์และบทบาทของลุ่มน้ำปากพนักที่สามารถเป็นพื้นที่สร้างวัฒนธรรมของนครศรีธรรมราชในอดีตได้ไม่มากนัก

เมื่อพิจารณาถึงการเปลี่ยนแปลงวิถีชีวิตของผู้คนในพื้นที่ลุ่มน้ำปากพนัก ทั้งจากปัจจัยภายนอกและปัจจัยภายใน อันเป็นพลวัตปัจจัยหรือเชื่อมโยงต่อกัน ทั้งระบบการค้าในสังคมแบบเปิด สภาพภูมิศาสตร์แบบเปิดและสภาพดินฟ้าอากาศที่ผันแปรอยู่ตลอดเวลา ประกอบกับบทบาทของราชการหรือโครงการการพัฒนาของรัฐที่อ่อนด้อยต่อบทบาทการพัฒนา ทำให้วิทยาการและเทคโนโลยีจากระบบเปิดและกลไกการตลาด เข้ามาสู่ระบบการผลิตและการเลือกสรรเพื่อความเหมาะสมมากขึ้น ดังนั้น สภาพะการขาดแคลนหรือข้อจำกัดขาดแคลนทรัพยากร เป็นปัจจัยที่กระตุ้นให้เกิดการเปลี่ยนแปลงการผลิตและการดำรงวิถีชีวิตอย่างมากหรือส่งผลให้เกิดการเปลี่ยนแปลงที่สำคัญมากมาย ทั้งที่เป็นกระบวนการทางสังคมและกระบวนการทางเศรษฐกิจ อย่างไรก็ตาม ในส่วนปัจจัยภายในที่สำคัญ คือ สภาพภูมิศาสตร์และสภาพดินฟ้าอากาศที่ประกอบด้วยพื้นที่ราบลุ่มเป็นแหล่งในการเพาะปลูกและมีความลงตัวเพื่อการตั้งถิ่นฐาน” ที่มีทั้งน้ำท่วมเกือบทุกปีของฤดูฝนและขาดน้ำหรือแห้งแล้งในฤดูแล้ง ตลอดจนการเปลี่ยนแปลงของสภาพแวดล้อมทางภูมิศาสตร์และดินฟ้าอากาศหรือการผันแปรของฤดูกาล ได้สร้างวิถีชีวิตของผู้คนในพื้นที่นี้ให้ผันแปรเปลี่ยนแปลงอยู่ตลอดเวลา เช่น การผลิตข้าวในอดีต ต่อมาได้เปลี่ยนแปลงโครงสร้างการผลิตไปสู่การปรับปรุงที่นาเป็นไร่นาสวนผสมและการผลิตทุเรียนดำ เหล่านี้เป็นการผลิตเพื่อการขาย และเป็นกลไกโดยธรรมชาติของระบบตลาดที่ต้องสร้างคุณลักษณะของผู้คนที่เรียนรู้ขึ้นมา การค้าขายเป็นปัจจัยภายใน

นอกที่เป็นเงื่อนไขในการกำหนดวัฒนธรรมของพื้นที่ลุ่มน้ำปากพนังอย่างมีพลังพร้อมๆกับการผลิตเพื่อการบริโภคในครัวเรือนและชุมชนเอง จนแยกไม่ออกว่าเป้าหมายการผลิตสองเป้าหมายนี้ เป้าหมายใดเป็นเป้าหมายหลักหรือเป้าหมายรอง ลุ่มน้ำปากพนังจึงนับว่าเป็นความเติบโตคู่กันของการผลิตเพื่อการค้าและเพื่อการบริโภคหรือพึ่งตนเองได้อย่างเหมาะสม ดังนั้น ระบบตลาดจึงสำคัญพอๆกับปัจจัยจากนโยบาย โครงการของรัฐหรือบทบาทของรัฐ

แต่อย่างไรก็ตาม การผลิตท่ามกลางระบบการค้าหาได้ราบรื่นไม่ ทั้งนี้เพราะสภาวะการขาดแคลนหรือมีข้อจำกัดของปัจจัยภายในจากที่ดินในการผลิตมีจำกัดไม่เพียงพอหรือไม่อาจจะขยายเพิ่มเติมได้ เทคโนโลยีที่จำกัดและด้อยศักยภาพเพราะไม่มีทุนในการดำเนินการ น้ำซึ่งเป็นปัญหาตลอดมา จึงเป็นเงื่อนไขสำคัญทั้งทางบวกและทางลบหรือเป็นประเด็นที่เอื้อหรืออุปสรรคของการผลิตเพื่อการค้ายังคงเป็นเป้าหมายเข้มแข็งหรือไม่เคยลดลงสำหรับพื้นที่เหล่านี้ กระนั้นก็ดี ยังมีประเด็นร่วมกันที่เอื้อต่อการดำเนินการผลิตทั้งสองเป้าหมาย กล่าวคือ การที่แต่ละครัวเรือนเป็นเจ้าของที่ดินเพื่อการผลิต แม้ว่าจะเป็นการถือครองเฉลี่ย 10-15 ไร่ นับว่าน้อยเมื่อเปรียบเทียบกับจำนวนสมาชิกในครัวเรือนก็ตาม แต่ก็พลังที่ทำให้ประชาชนลุ่มน้ำปากพนังต้องคิดค้น , เลือกสรรและปรับปรุงสิ่งที่เข้ามากับระบบการค้าและนโยบายของรัฐบาลให้เหมาะสมกับสภาพของตน, ครอบครัวและในระดับลุ่มน้ำให้สอดคล้องสัมพันธ์กับปัจจัยการผลิตอย่างเหมาะสม

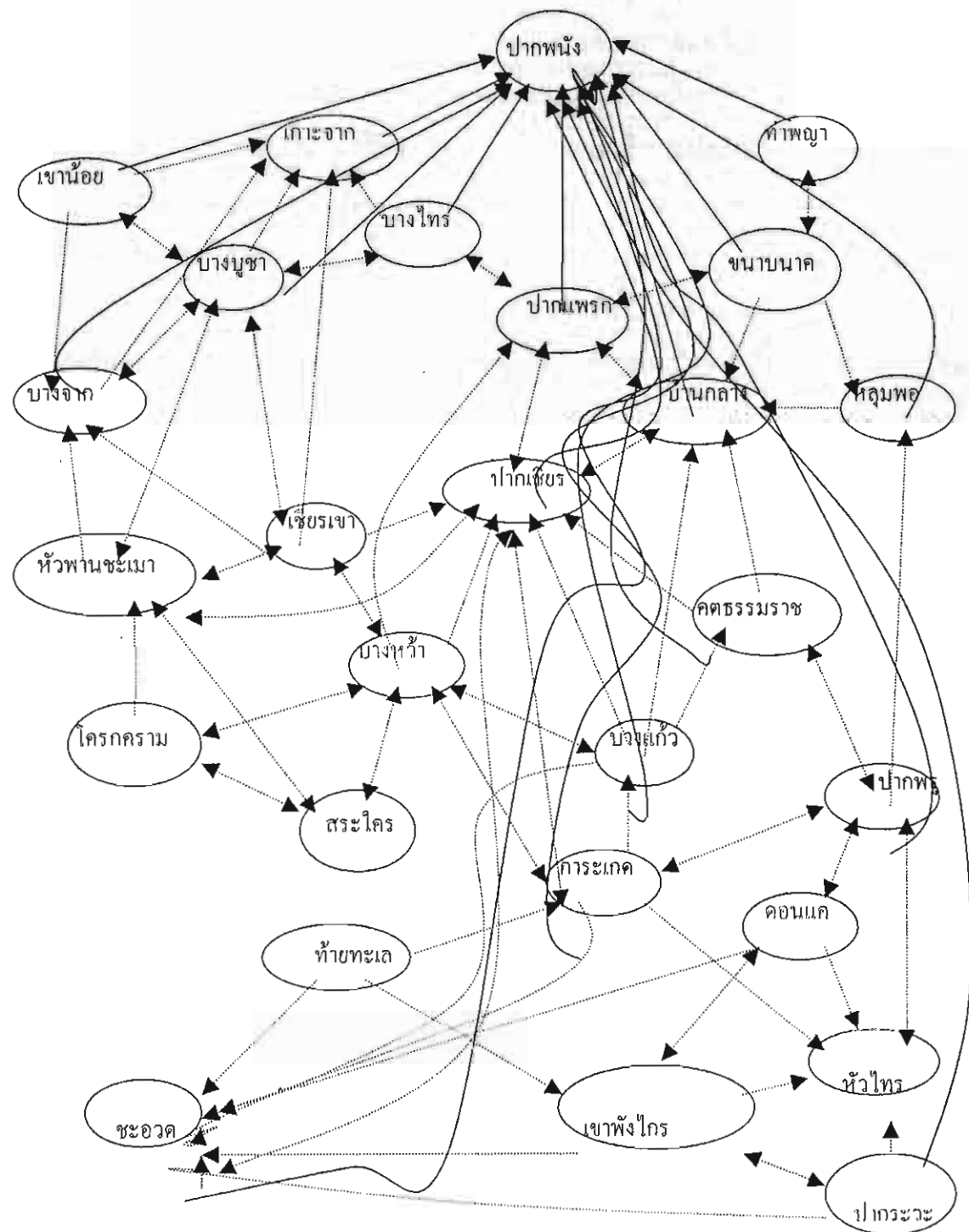
จากแนวคิดนี้ จึงสรุปเชิงหลักการได้ว่า "วัฒนธรรมหลักหลายประการของนครศรีธรรมราช น่าจะมีแหล่งกำเนิดหรือเป็นนวัตกรรมทางวัฒนธรรมของผู้คนที่ปากพนังมีส่วนรังสรรค์ขึ้นมา" ไม่ว่าจะเป็นการผลิตขนมลา ความรุ่งโรจน์ของประเพณีเดือนสิบ การชักพระ หรือการแห่ผ้าห่มพระบรมธาตุในเทศกาลงานบุญประจำปีเดือนสาม ของการนมัสการพระบรมธาตุของชาวบ้าน กล่าวสำหรับขนมลา ที่กระบวนการผลิต วัสดุที่ผลิตที่ประกอบด้วยข้าว น้ำผึ้ง วัสดุเหล่านี้มีอยู่อย่างสมบูรณ์ที่ลุ่มน้ำปากพนัง ทำให้วัฒนธรรมต่างๆของพื้นที่นี้มีพลังเพียงพอที่จะสืบสานประเพณีวัฒนธรรมนี้ให้จรรจายในนครศรีธรรมราชในปัจจุบันนี้" โดยเฉพาะอย่างยิ่งแนวคิดเชิงหลักการเกี่ยวกับวัฒนธรรมที่เกี่ยวกับการผลิตข้าวเพื่อการค้า กับวัฒนธรรมอื่นที่เน้นการพึ่งตนเองหรือวัฒนธรรมชุมชน ได้สร้างรูปแบบความสัมพันธ์ทางสังคมขึ้นมาเป็นวัฒนธรรมหรือคุณลักษณะจำเพาะขึ้นมาสองกระแส ได้แก่ คุณลักษณะของบุคคลในระบบการค้าแบบทุนนิยมหรือการตลาด ที่ประชาชนได้ปรับปรุงตนเองด้วยระบบการศึกษาหรือสร้างคุณสมบัติด้วยการศึกษาเล่าเรียนเพื่อเป็นบุคคลทันสมัย

ในระบบการค้า เพียงแต่การศึกษาหาได้เป็นเพียงเครื่องมือของการศึกษาไม่เพราะการศึกษาของที่นี่ได้ทำให้มีการย้ายทั้งถิ่นฐานกันอย่างต่อเนื่องหรือพบว่าสามารถใช้การศึกษาเป็นเงื่อนไขในการครอบครองทรัพยากรและใช้เป็นช่องทางของการแสวงหาโอกาสต่างๆ ทำให้การศึกษาเป็นค่านิยมทางสังคมที่ทุกคนต้องเข้าร่วมหรือดันรนเข้าถึงให้ได้ คุณลักษณะของบุคคลในวิถีชีวิตที่เน้นวัฒนธรรมชุมชนที่เน้นการรวมกลุ่มในรูปแบบต่างๆ ทั้งการรวมกลุ่มเพื่อการผลิต กลุ่มทางสังคมในการรวมกันเพื่อความปลอดภัยจากโจรลักขโมยวัว โจรปล้นและการรังแกหรือประทุษร้ายจากผู้อื่น ปลอดภัยจากการกระทำของเจ้าหน้าที่ราชการที่กระทำตัวไม่เหมาะสม และรวมกลุ่มกันใช้ทรัพยากรร่วมกันในชุมชน ทั้งการหาปลา การทำนบเพื่อเก็บกักน้ำ ถนนหนทาง เป็นการดำเนินชีวิตที่มีความเสมอภาคหรือมีศักดิ์ศรีเข้าทำนองของความสำนึกในการเป็นพลเมือง โดยมีรูปแบบการรวมกันในลักษณะญาติมิตร พรรคพวกกัน การเป็นเกลอเป็นดองที่มีพันธะทางสังคมต่อกัน เหล่านี้นับว่าเป็นพลังสำคัญในการสร้างและจรรโลงวัฒนธรรม และเอกลักษณ์เฉพาะของกลุ่มน้ำปากพ่อง เช่น การรักพวกพ้อง” รักศักดิ์ศรี ไม่ยอมใคร มีความกลมเกลียว การดันรนต่อสู้ไม่ย่อท้อหรือไม่ยินยอมต่อปัญหา มีความคิดก้าวไกล หรือมีการแสวงหาวิธีการหรือคิดค้นวิธีการเพื่อหาความลงตัวในการดำรงชีวิตที่ดีให้กับตนเอง และถิ่นที่อยู่ อดทน และมีความเป็นปัจเจกบุคคล หรือเป็นตัวของตัวเองค่อนข้างสูงมาก และที่สำคัญคือ มีความยึดมั่นในคุณธรรมของพุทธศาสนาที่ยังแน่นแฟ้นกับประเพณีของศาสนา แต่ก็คลี่คลายเพื่อสอดคล้องกับสมัยนิยม ดังนั้นการเปลี่ยนแปลงจึงเป็นการปรับตัวของคนที่นี่เป็นปรากฏการณ์ปรกติที่อยู่ในตัวของทุกคนที่ต้องทำอยู่ตลอดเวลา การแบ่งปันหรือการเกื้อกูลระหว่างกันในการทำนองพันธะทางสังคมถูกกระทำพร้อมๆ กับการค้าการขายเพื่อแสวงหากำไรที่เป็นพันธะทางเศรษฐกิจ เหล่านี้นับว่าเป็น “ทุนทางสังคม” (Social capital) ที่สำคัญของประชาชนในพื้นที่กลุ่มน้ำปากพ่อง หรือเป็นศักยภาพภายในของประชาชนกลุ่มน้ำปากพ่องที่พร้อมจะปรับไปสู่คุณภาพชีวิตที่ดีภายใต้ประสบการณ์ในระบบการค้า การเรียนรู้และแนวทางการพัฒนาของรัฐที่ต้องมีส่วนร่วมจากประชาชนในการร่วมคิด ร่วมตัดสินใจเพื่อสอดคล้องกับแนวคิดของประชาชนหรือการเปลี่ยนแปลงที่มาจากเบื้องล่างและตรงกับความต้องการและคุณลักษณะของคนกลุ่มน้ำปากพ่อง

ดังนั้น การจะกล่าวถึงปัจจัยเหตุของการเปลี่ยนแปลงมีอาจจะกำหนดได้ชัดเจนว่าปัจจัยเหตุใดส่งผลให้เกิดปรากฏการณ์หนึ่ง และจะเป็นความยากลำบากในทางสังคมศาสตร์ที่จะสรุปว่าปัจจัยเหตุใดมีความสำคัญกว่าปัจจัยเหตุใดหรือผลของการเปลี่ยนแปลงใดอาจจะมา

จากระดับความเข้มข้นของปัจจัยเหตุประการใด ในขณะที่เดียวกันปัจจัยเหตุในบางครั้งอาจจะกลายเป็นผล เช่นเดียวกับผลของการเปลี่ยนแปลงในเวลาหนึ่งๆอาจจะเป็นปัจจัยเหตุในอีกเวลาหนึ่งก็ได้ ดังนั้นผู้วิจัยคิดผลการเปลี่ยนแปลงน่าจะมาจากปัจจัยเหตุกับปัจจัยเหตุที่มีปฏิกริยาหรือปฏิสัมพันธ์กัน หากเกี่ยวข้องกับระยะเวลาของการเปลี่ยนแปลงเป็นเงื่อนไขในการศึกษาก็จะต้องมีความเคร่งครัดในการศึกษามากขึ้น เช่นเดียวกับงานชิ้นนี้จะต้องค้นหาปัจจัยเหตุที่บางครั้งเกินเวลาที่ศึกษาออกไป เพราะผลที่ปรากฏในลุ่มน้ำปากพนังอาจจะมาจากปัจจัยเหตุที่เคยเกิดมาแล้วเป็นศตวรรษมากกว่าที่แสดงให้เห็นเมื่อ 4 ทศวรรษก็ได้ หรือผลที่ศึกษาในช่วงศตวรรษ 2500 อาจจะเป็นปัจจัยเหตุของการเปลี่ยนแปลงในทศวรรษปัจจุบันก็ได้ เพียงแต่ผู้เขียนพยายามชี้ให้เห็นในประเด็นสำคัญๆที่ดูเหมือนเป็นเงื่อนไขหรือปัจจัยเหตุสุดกฤษฎีๆที่ในความจริงแล้วอาจจะเป็นพลวัตปัจจัย.

แผนภูมิที่ 17 การเป็นศูนย์กลางของปากพั้ง

เอกสารและบุคคลที่อ้างอิง

- ¹ นิธิ เอียวศรีวงศ์, 2538, หน้า 17-39.
- ² สงบ สงเมือง, 2529 หน้า 217-219 ให้ความหมาย การเกณฑ์แรงงานในอดีต คือ การที่ทางราชการขอจ้าง แยกบังคับประชาชน เพื่อประโยชน์ราชการ ราชสำนักหรือส่วนตัวราชการเอง โดยมีกฎหมายเกณฑ์แรงงานในภาคใต้ อธิบายว่า มี 5 ประเภท ได้แก่ การเกณฑ์ไปราชการสงคราม การเกณฑ์ต่อเรือ การเกณฑ์สิ่งของ การเกณฑ์ทำงานสาธารณูปโภค และการเกณฑ์ป้องกันหัวเมือง. ส่วนการเกณฑ์แรงงานอีกประการหนึ่งที่ผู้วิจัยพบ คือ การเกณฑ์แรงงานตามความสมัครใจ ผ่านกลไกทางศาสนา จะมีประสิทธิภาพสูงสุดและได้รับความร่วมมือมาก ได้แก่ พระภิกษุ ระดมเข้าร่วมพัฒนาวัด สาธารณสมบัติ ในชุมชนท้องถิ่นเอง มักจะเป็นการนำโดยพระภิกษุ
- ³ วิทยาลัยการต่อเรือปากพนัง และวิทยาลัยการอาชีพหัวไทร เกิดขึ้นในทศวรรษที่ 2530
- ⁴ เพราะประชาชนต่างก็นิยมและจัดการปรับเปลี่ยนที่นำมาเป็นการอุดหนุนปลูกผักกันเป็นจำนวนมาก.
- ⁵ การแจกให้ตามโครงการพระราชดำริครัวเรือนละ 3 ไร่.
- ⁶ ผู้วิจัยไม่นำเสนอในรายละเอียดประเด็นนี้.
- ⁷ อมรา พงศาพิชญ์, 2542.
- ⁸ แม้ภูเขาถล่มที่กระตุน อำเภอพิปูน และคีรีวง อำเภอลานสกา เมื่อ พ.ศ.2531 ก็ตาม
- ⁹ เพียงแต่เมื่อเกิดปรากฏการณ์ต่อพื้นที่อื่นๆ แล้วจะส่งผลต่อการเป็นประเด็นให้รัฐต้องแก้ไขอย่างฉับพลัน
- ¹⁰ จะมีเพียงครั้งเดียว คือ วาตภัย 2505
- ¹¹ สนใจดูรายละเอียดในงานวิจัยเรื่อง พลัดการค้าข้าวในพื้นที่ลุ่มน้ำปากพนังและลุ่มทะเลสาบสงขลา โดย วิมล คำศรี, ชวลิต อังวิทยาธร ในโครงการวิจัยเดียวกันนี้
- ¹² ดูรายละเอียดในผลการเปลี่ยนแปลงข้อ 4. เป้าหมายการผลิตหรืออุดมการณ์แห่งการค้าไม่เคยเปลี่ยนแปลง .
- ¹³ แต่มิได้หมายถึงระบบชลประทาน
- ¹⁴ Henry Bernstein "Notes on Capital and Peasantry อ้างถึงในอนันตญา ฤชงคกุล, 2533 , หน้า 311-312.
- ¹⁵ อ้างถึงในอนันตญา พานทอง, 2540, หน้า 17.
- ¹⁶ เพราะความอ่อนล้าของรัฐบาลนครธรรมราช ในฐานนครรัฐ (City State) และรัฐไทย (Nation State)
- ¹⁷ การเป็นญาติผ่านการแต่งงาน การทำขนมไว้แจกในเดือน 3 การคบกันเพื่อคุ้มครอง การเป็นแหล่งเงินทุน เพื่อให้กู้ยืมเมื่อยามต้องการเงินก่อน
- ¹⁸ อย่างไรก็ตามปรากฏการณ์ในการปล้นพ่อค้าคนกลางเชื้อสายจีนในการเดินทางเข้าสู่หมู่บ้านก็มีอยู่เสมอๆ ในช่วง 3 ทศวรรษที่ผ่านมา เป็นการสะท้อนการไม่เกรงกลัว แต่ก็มีอาจจะอธิบายว่าเป็นการกระทำเพราะเกลียดชังจากการค้าหรือรับซื้อข้าว
- ¹⁹ เช่น การศึกษาที่คนลุ่มน้ำได้เลือกสรรเพื่อเป็นแนวทางหนึ่งที่เป็นผลิตผลของรัฐ ซึ่งจะกล่าวในผลการเปลี่ยนแปลง
- ²⁰ จากการชี้แนะของรองศาสตราจารย์ ดร.อนันท์ กาญจนพันธ์ ในการเป็นผู้วิจารณ์งานชิ้นนี้ในการประชุมวิชาการประจำปี 2542 ของโครงการวิจัยโครงสร้างและพลวัตวัฒนธรรมภาคใต้กับการพัฒนา ของ

- ศาสตราจารย์สุวิวงศ์ พงษ์ไพบูลย์ วันที่ 21-23 มกราคม 2543 ณ ห้องกระแสบี โรงแรมกรีนเวิลด์พาเลซ จังหวัดสงขลา ซึ่งได้เสนอว่าข้อมูลต่างๆสมบูรณ์อยู่แล้วในบทที่ 2,3
21. นอกจากนี้แหล่งปลูกข้าวในภาคใต้ที่สำคัญมีที่อื่นๆอีก เช่น ที่จังหวัดพัทลุง ปัตตานี ไชยยา
 22. เพียงแต่ยังไม่มีการศึกษาอย่างลึกซึ้งถึงวัฒนธรรมเฉพาะของนครศรีธรรมราชให้ชัดเจนว่า แหล่งใดเป็นแหล่งกำเนิดอารยธรรมหรือสร้างวัฒนธรรม หรือประเพณี ค่านิยมใดมาจากลุ่มน้ำปากพนัง หรือนอก มาจากเชิงภูเขา ที่เรียกกันว่าพวกเหนือ หรือผู้ที่อาศัยอยู่ด้านตะวันตกของภูเขาหลวงหรือพวกตกเขา
 23. ครอบครัวยุค 10 บาท ที่บ้านไสหมาก
 24. ข้าวสารไว้ปรุงในช่วงทำนาฤดูฝน
 25. แปลง
 26. พันธุ์ข้าว
 27. ป่าพรุ
 28. กะปิทำกับ
 29. เป็นทัศนะของศาสตราจารย์สุวิวงศ์ พงษ์ไพบูลย์ ที่อธิบายความสัมพันธ์ดังกล่าวนี้ของคนภาคใต้
 30. เป็นต้นว่า นายผาก ตริภุณย์ นายไพโรจน์ ชูวงศ์ นายสวัสดิ์ เอียดตน นายเจริญ สุขราช นายดอน ยิ้มยิ้ม นายกิตติพงษ์ ยี่มี นายบุญธรรม เทอดเกียรติชาติ กลุ่มคนเหล่านี้ค่อนข้างปฏิเสธหน่วยงานราชการที่เน้นอำนาจ และหลายคนเป็นผู้ที่ต่อสู้กับราชการมาอย่างต่อเนื่อง ในขณะที่หลายคนเป็นนักคิดชาวบ้านที่ก้าวหน้า
 31. มีโครงการต่างๆการค้นคว้าวิจัยที่สถานีทดลองข้าววนนครศรีธรรมราช ที่บางจาก ปุ๋ย และเทคโนโลยี หรือแม้กระทั่งกลุ่มเกษตรกร
 32. ทั้งๆที่ไม่ตรงกับความต้องการ และเกษตรกรมีความชำนาญค่อนข้างสูงกว่า
 33. ตามปรัชญาไร่สวนผสม เพื่อการผลิตแบบยั่งยืน หรือพึ่งตนเอง
 34. อมรา พงศาพิชญ์ , 2542.
 35. ชัยอนันต์ สมุทวณิช , 2528 , หน้า 7.
 36. อนุสรณ์ ลิ้มมณี , 2542 , หน้า 120
 37. ในจังหวัดนครศรีธรรมราช จังหวัดสงขลา และจังหวัดพัทลุง
 38. ดูรายละเอียดในผลของสังคมการค้า ทั่วพื้นที่ -1.
 39. เสน่ห์ จามริก , 2537 , หน้า 299.
 40. เสน่ห์ จามริก , 2537 , หน้า 298.
 41. ผู้วิจัยคาดว่าในทุกบ้านของกลุ่มน้ำปากพนังน่าจะมีผู้สำเร็จในการศึกษาระดับปริญญาตรีอยู่ทุกบ้านและมีผู้ที่เข้ารับราชการในกรม กองต่างๆปรากฏอยู่เช่นเดียวกัน
 42. การย้ายถิ่นด้วย ดูในการย้ายถิ่น
 43. เป็นการกระทำของกลุ่มเกษตรกรบ้านบางบูชา อำเภอปากพนัง ที่มีนายเฉลิม วรรณงามเป็นผู้นำและกลุ่มพริกบ้านของขาด ตำบลไสหมาก อำเภอเชียรใหญ่ เช่น พ่อค้าคนกลางตกลงเอากาไรกิโลกกรัมละ 2 บาท พาไปขายตลาดหัวอูฐ ได้กิโลกกรัมละ 20 บาท พ่อค้าเอาไป 2 บาทเท่านั้น
 44. กล่าวไว้แล้วในการเรียนรู้

- ⁴⁵ อย่างไรก็ตาม แม้ว่าการคำนวณการค้าขายข้าวที่สำคัญประการหนึ่ง คือ ราคาข้าวก็ถูกกำหนดโดยโรงสี มาตั้งแต่ต้น บทบาทการค้าข้าว พ่อค้าคนกลาง และโรงสี ที่เป็นตัวกำหนดราคา นี่ก็คือการแสดงให้เห็นถึงอิทธิพลของความต้องการกำไรของพ่อค้าและกลไกการตลาดที่กำหนดผลผลิตข้าวในชุมชนจนถึงปัจจุบันนี้ เกษตรกรไม่มีอำนาจต่อรองได้ เช่นเดียวกับปรากฏการณ์ของการผลิตกุ้งกุลาดำบางตำบลในอำเภอปากพนัง อำเภอหัวไทรและอำเภอเชียรใหญ่ เป็นกรณีตัวอย่างที่อธิบายได้ชัดเจนว่าราคากุ้งอันเกิดจากการกำหนดราคาจากตลาดกุ้งหรือบริษัทส่งออก ซึ่งตั้งอยู่ที่มหาชัย จังหวัดสมุทรสาคร โดยถูกกำหนดอีกทอดหนึ่งจากมาตรการและกลไกตลาดจากประเทศคู่ค้าหรือจำนวนปริมาณกุ้งที่ผลิตในประเทศอื่นๆ มาเป็นเงื่อนไขในการกำหนดราคาซื้อและเป็นปัจจัยหลักในการตัดสินใจของนักธุรกิจบ่อกุ้งว่าจะลงทุนปล่อยลูกกุ้งหรือเริ่มต้นเลี้ยงกุ้งในแต่ละครั้งสอดคล้องกัน
- ⁴⁶ กำหนดเป้าหมายจำนวนไร่นาสวนผสม ตั้งแต่ปีงบประมาณ 2537-2541 จำนวน 70,000 ไร่
- ⁴⁷ อันเป็นตลาดกลางพืชผักที่ใหญ่ที่สุดในภาคใต้และส่งออกต่างประเทศ : สนใจดูงานของปัญญา เลิศไกร เรื่องโครงสร้างและวัฒนธรรมตลาดหัวอูฐ เป็นโครงการวิจัยภายใต้ เมธีวิจัยอาวุโส ศาสตราจารย์สุวิทย์ พงษ์ไพบูลย์
- ⁴⁸ ราคาพืชผักจากไร่สวนผสมในเขตลุ่มน้ำปากพนังจะถูกกำหนดราคาโดยกลไกการตลาดที่ตลาดหัวอูฐ ที่มาจากปัจจัยของ ปริมาณผลผลิตภายในลุ่มน้ำปากพนังเองและปริมาณผลผลิตภายนอกลุ่มน้ำปากพนัง
- ⁴⁹ โรงสีหรือคนจีนอีกสถานภาพหนึ่งก็เป็นผู้ที่ทำนาด้วยเช่นกัน ดังกล่าวแล้วในช่วงต้นๆ
- ⁵⁰ ไม่เว้นแม้กระทั่งพืชผักสวนครัวที่เคยสมบูรณ์ใกล้ๆบ้าน
- ⁵¹ ที่กำหนดคมติว่าเมื่อเวลามีการกู้เงินต้องใช้หลักทรัพย์หรือที่ดินค้ำประกัน
- ⁵² ขนมหึ่งในห้าในพิธีกรรมทำบุญเดือนสิบ ของคนปากะใต้โดยเฉพาะนครศรีธรรมราช
- ⁵³ Referent Power เป็นหนึ่งในห้าแหล่งอำนาจ หรือ The Five Bases of power ที่มีการนำมาใช้ของการเป็นผู้นำ ตามทัศนะของ French และ Raven ซึ่งเป็นแนวคิดที่นิยมนำมาใช้อธิบายพฤติกรรมการใช้อำนาจของผู้นำ ใน Griffin.1987. p.442-443.
- ⁵⁴ ตามค่านิยมของกลุ่มน้ำ คือ การศึกษาเล่าเรียน และการได้รับราชการหรือมีฐานะที่ดี
- ⁵⁵ เป็นการสรุปจากเจ้าหน้าที่ราชการในสำนักผู้ตรวจราชการส่วนท้องถิ่นและศูนย์ดำรงธรรม จังหวัดนครศรีธรรมราช
- ⁵⁶ อภิชาติ การิกานนท์ , 2540.
- ⁵⁷ ทั้งในมิติวัฒนธรรม มิติการพัฒนา มิติผู้คน หรือประเด็นต่างๆ
- ⁵⁸ เช่นเดียวกับเมื่อมีการกล่าวถึงประเทศไทย ก็คือมักจะคิดถึงกรุงเทพ.
- ⁵⁹ Brown ,1994, p.159)
- ⁶⁰ ใน Brown, 1994, p.159
- ⁶¹ เช่นชุมชนหรือบ้านในอำเภอเชียรใหญ่ ในอดีตเป็นตำบลหนึ่งของอำเภอปากพนัง , อำเภอหัวไทร , อำเภอชะอวดและอำเภอเฉลิมพระเกียรติ
- ⁶² เป็นสถานภาพดังกล่าวของปากพนังยังคงดำรงอยู่ถึงปัจจุบัน
- ⁶³ ตั้งแต่วันที่ 4 สิงหาคม 2480
- ⁶⁴ บรรยายสรุปอำเภอปากพนัง ,31 ตุลาคม 2541 , หน้า 2.

- ⁶⁵ อ้างถึงในพอดตา แก่นแก้ว, 2528 , หน้า 52-53.
- ⁶⁶ พอดตา แก่นแก้ว , 2528 , หน้า 49.
- ⁶⁸ *Diplomatic and consular Reports "SIAM" Report for the year 19099 on the trade of the monthons of Nakon Sritamarat and Patani Edited at the Erci office and the Board of Trade ,Annual Series No 4333 f.434* อ้างถึงในพอดตา แก่นแก้ว , 2528 , หน้า 48
- ⁶⁹ อ้างถึงในพอดตา แก่นแก้ว, 2528 , หน้า 60
- ⁷⁰ อ้างถึงใน ร.ท.เสถียร ลายลักษณ์ , 2477 , หน้า 441-442.
- ⁷¹ แนวคิดที่เชื่อว่าสภาพภูมิศาสตร์เป็นเงื่อนไขกำเนิดวัฒนธรรม ทศวรรษนี้มีการยอมรับกันในหมู่นักวิชาการเช่น นายแพทย์ประเวศ วะสี,2541:103 และหนังสือ *Theory of Culture Change* ของ Julian Steward (1955) อ้างถึงในอมรา พงศาพิชญ์,2542:9 สภาพแวดล้อมที่ต่างกันมีอิทธิพลทำให้วัฒนธรรมต่างกัน
- ⁷² เก็บความจากณรงค์ บุญสวยขวัญ , 2541 , หน้า 29.
- ⁷³ โดยเฉพาะหากได้ออกไปจากลุ่มน้ำจะแสดงออกในเอกลักษณ์นี้ค่อนข้างสูงมาก.

บรรณานุกรม

หนังสือ

- เกษตรจังหวัดนครศรีธรรมราช, สำนักงาน. 2538. การดำเนินงานโครงการพัฒนาพื้นที่
ลุ่มน้ำปากพนัง อันเนื่องมาจากพระราชดำริ. เอกสารอัดสำเนา.
- เกษตรและสหกรณ์, กระทรวง. 2539. แผนการดำเนินงานโครงการพัฒนาพื้นที่ลุ่มน้ำ
ปากพนัง อันเนื่องมาจากพระราชดำริ ด้านการเกษตร. เอกสารอัดสำเนา
- เกษตรและสหกรณ์, กระทรวง. 2540. โครงการพัฒนาพื้นที่ลุ่มน้ำปากพนัง อันเนื่องมา
จากพระราชดำริ จังหวัดนครศรี ธรรมราช พัทลุง พัทลุงและสงขลา.
เอกสารอัดสำเนา.
- เกษตรและสหกรณ์, สำนักงานปลัดกระทรวง. 2538. แนวทางการดำเนินงานโครงการ
พัฒนาพื้นที่ลุ่มน้ำปากพนัง อันเนื่องมาจากพระราชดำริ. เอกสารประกอบ
การสัมมนาวันที่ 9 กุมภาพันธ์ 2539 ณ โรงแรมเซาเทอิร์น บี.เอ็ม. จังหวัด
นครศรีธรรมราช. เอกสารอัดสำเนา.
- กองทัพอากาศที่ 4, กองอำนวยการรักษาความมั่นคงภายในภาค 4 จังหวัดนครศรีธรรมราชและ
สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ, 2530 . แผนแม่บท
โครงการพัฒนาลุ่มน้ำปากพนัง. สำนักพิมพ์สมพันธ์.
- คณะกรรมการบริหารโครงการพัฒนาพื้นที่ลุ่มน้ำปากพนัง อันเนื่องมาจากพระราชดำริ,
2537. คำชี้แจงเกี่ยวกับโครงการพัฒนาพื้นที่ลุ่มน้ำปากพนัง อันเนื่องมาจาก
พระราชดำริ. เอกสารอัดสำเนาเผยแพร่ทางวิชาการ .
- คณะกรรมการพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ, สำนักงาน. 2530. แผนพัฒนา
เศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 6 (2530-2534) . โรงพิมพ์พิมพ์ยูไนเต็ด
โปรดักชั่น.
- คณะกรรมการพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ, สำนักงาน. 2535. แผนพัฒนาเศรษฐกิจ
และสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 7 (2535-2539). โรงพิมพ์พิมพ์ยูไนเต็ดโปรดักชั่น.

คณาจารย์ คณะรัฐประศาสนศาสตร์ สถาบันบัณฑิตพัฒนบริหารศาสตร์, 2526. การบริหาร
รัฐกิจเปรียบเทียบ. จากหนังสือ Public Administration : A Comparative โดย
Ferrel Heady, เอกสารอัดสำเนา.

คณะกรรมการประชาสัมพันธ์โครงการพัฒนาพื้นที่ลุ่มน้ำปากพนังอันเนื่องมาจากพระราช
ดำริ, 2537. โครงการพัฒนาพื้นที่ลุ่มน้ำปากพนัง อันเนื่องมาจากพระราช
ดำริ จังหวัดนครศรีธรรมราช พัทลุง พัทลุงและสงขลา และการก่อสร้าง
พิพิธภัณฑ์เฉลิมเกียรติ เพื่อพัฒนาพื้นที่ลุ่มน้ำปากพนัง. 2537. โรงพิมพ์
ชุมนุมสหกรณ์การเกษตรแห่งประเทศไทย จำกัด.

คล้าย จิตพิทักษ์, สรุปจากการรายงานของนายผู้ว่าราชการจังหวัดนครศรีธรรมราช ต่อ
รัฐมนตรีว่าการกระทรวงมหาดไทย ในโอกาสที่ตรวจการช่วยเหลืออุทกภัย
ภาคใต้, ในสารนครศรีธรรมราช ปีที่ 6 ฉบับที่ 2 มีนาคม-เมษายน 2518 และสาร
นครศรีธรรมราช ปีที่ 8 ฉบับที่ 3 พฤษภาคม – มิถุนายน 2520.

โมฆิต ปันเปี่ยมราษฎร์, การพัฒนาประเทศไทย : แนวคิดและทิศทาง. ไม่ปรากฏสถานที่
พิมพ์, ไม่ปรากฏปีที่พิมพ์.

จังหวัดนครศรีธรรมราช, จังหวัด. 2539. สรุปผลความก้าวหน้าโครงการพัฒนาลุ่มน้ำ
ปากพนังประจำเดือนสิงหาคม 2539. เอกสารอัดสำเนา

จำง รัตนะรัต, 2536. หนังสืออนุสรณ์ในงานพระราชทานเพลิงศพ ดร. จำง รัตนะรัต.
6 พฤษภาคม 2536. บริษัทอมรินทร์พริ้นติ้ง แอนด์ พับลิชชิ่ง จำกัด

จารุณี สุตบุตรและคณะ, 2536. เรื่องพ่อเล่า. หนังสืออนุสรณ์ในงานพระราชทานเพลิงศพ
ดร. จำง รัตนะรัต, 6 พฤษภาคม 2536. บริษัทอมรินทร์พริ้นติ้ง แอนด์ พับลิชชิ่ง
จำกัด

ฉัตรทิพย์ นาถสุภา, 2527. เศรษฐกิจหมู่บ้านไทยในอดีต. สำนักพิมพ์สร้างสรรค์.

ฉัตรทิพย์ นาถสุภา, 2529. บ้านและเมือง. โครงการส่งเสริมสถาบันหมู่บ้าน, ศูนย์วัฒนธรรม
เพื่อการพัฒนาหมู่บ้านคีรีวงและสำนักพิมพ์สร้างสรรค์ จำกัด.

ฉัตรทิพย์ นาถสุภา และคณะ, 2541. ทฤษฎีและแนวคิดเศรษฐกิจชุมชนชาวนา.
กรุงเทพฯ, อมรินทร์พริ้นติ้ง แอนด์พับลิชชิ่ง.

ฉัตรทิพย์ นาถสุภา และ พูนศักดิ์ ธานีกรประดิษฐ์, 2540 เศรษฐกิจหมู่บ้านภาคใต้ฝั่ง
ตะวันออกในอดีต. กรุงเทพฯ, สำนักพิมพ์สร้างสรรค์.

ฉวีวรรณ ประจวบเหมาะ , 2536. แลได้สี่ทศวรรษ : การเปลี่ยนแปลงทางสังคมและวัฒนธรรม พัฒนาการทางการเมือง (ในช่วงเวลา 2490-2536). เอกสารรายงานประกอบประชุมวิชาการประจำปี 2536 เรื่อง ปัญญาท้าทายของสังคมไทย : ใครจะได้อะไร? อย่างไร? . มูลนิธิพัฒนาและมูลนิธิสถาบันวิจัยเพื่อการพัฒนาประเทศไทย (TDRI) วันที่ 10-11 ธันวาคม 2536 โรงแรมแอมบาสเดอร์ซีดี จอมเทียน จังหวัดชลบุรี

เฉลิม วรรณงาม. ม.ป.พ. สรุปลจากบันทึกแผนการปลูกพริก. เอกสารโรเนียว

เฉลิม วรรณงาม ,2524. รายงานการดำเนินงานกลุ่มปลูกผักอำเภอปากพนัง. บันทึกข้อความ เรื่อง ของนายถึงอาจารย์ใหญ่โรงเรียนชุมชนบางบุชา ลงวันที่ วันที่ 6 พฤษภาคม 2524.

ชลประทาน,กรม. 2536. เอกสารโครงการพัฒนาพื้นที่ลุ่มน้ำปากพนัง อันเนื่องมาจากพระราชดำริ. เอกสารอัดสำเนา

ชลประทาน,กรม. 2539. เอกสารการก่อสร้างอาคารเฉลิมพระเกียรติเพื่อพัฒนาลุ่มน้ำปากพนัง ถวายเป็นพระราชสักการะ เนื่องในวโรกาสพระราชพิธีกาญจนาภิเษก พุทธศักราช 2539.

ชลประทานที่ 11 ,สำนักงาน. 2536. สรุปลจากโครงการพัฒนาลุ่มน้ำ ปากพนังจังหวัดนครศรีธรรมราช . เอกสารอัดสำเนาประกอบหนังสือจังหวัดนครศรีธรรมราช ที่ นศ. 0015/40064 ลงวันที่ 30 พฤศจิกายน 2526.

ชลอ บุญช่วย. 2539. เรือพระ. ในวารสารวิชา สถาบันราชภัฏนครศรีธรรมราช. มิถุนายน 2539.

ชัยอนันต์ สมุทวณิช. 2528. หมู่บ้าน ราชการและการพัฒนา. เอกสารประกอบการสัมมนาสาธารณะ เรื่อง สังคมชนบทกับการเมือง จัดโดยมูลนิธิประชากร วันที่ 26-27 เมษายน 2528 ณ โรงแรมสยามเบย์วิว พัทยา จังหวัดชลบุรี

ชลอ บุญช่วย,2539. เรือพระ ในวารสารวิชา สถาบันราชภัฏนครศรีธรรมราช ปีที่ 17 ฉบับที่ 12 ประจำเดือนมิถุนายน 2539 .

ณรงค์ นุ่นทอง. 2542. การจัดการศึกษาในมณฑลนครศรีธรรมราชเมื่อร้อยปีก่อน. ในหนังสืออนุสรณ์ 100 ปี โรงเรียนปากพนัง . โรงพิมพ์เลิฟแลนด์ลินเพรส.

- ณรงค์ บุญสวยขวัญ, 2536. ความขัดแย้งทางสังคมในกระบวนการพัฒนาเศรษฐกิจ
ระดับท้องถิ่น : ศึกษาเฉพาะกรณี หมู่บ้านแห่งหนึ่งในอำเภอหัวไทร จังหวัด
นครศรีธรรมราช. วิทยานิพนธ์สังคมวิทยา มหาวิทยาลัย คณรัฐศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- ณรงค์ บุญสวยขวัญ, 2538. การตอบสนองของประชาชนและภาคราชการต่อโครงการ
พัฒนาพื้นที่ลุ่มน้ำปากพนังอันเนื่องมาจากพระราชดำริ. วิทยานิพนธ์ศิลป
ศาสตรมหาบัณฑิต (รัฐศาสตร์) คณรัฐศาสตร์ มหาวิทยาลัยรามคำแหง.
- ณรงค์ บุญสวยขวัญ. 2541. ขนมลากับลุ่มน้ำปากพนัง. ในหนังสือเดือนสิบ' 41 โดย
คณะกรรมการจัดงานประเพณีเทศกาลเดือนสิบ จังหวัดนครศรีธรรมราช.
- ณรงค์ เพ็ชรประเสริฐ, 2541. หนึ่งครัวเรือน สองวิธีการผลิต:ทางออกวิกฤติเศรษฐกิจ
ไทย. กรุงเทพฯ, เอดิชั่นเพรส.
- ณรงค์ เพ็ชรประเสริฐ. 2542. ธุรกิจชุมชน : ศึกษาความเป็นไปได้. สำนักพิมพ์จุฬาลง
กรณ์มหาวิทยาลัย.
- นครศรีธรรมราช, จังหวัด. รายงานการประชุมพิจารณาผลความก้าวหน้าแผนพัฒนาลุ่ม
น้ำปากพนัง วันที่ 9 พฤศจิกายน 2526 .ณ ห้องประชุมศาลากลางจังหวัดนครศรี
ธรรมราช
- นครศรีธรรมราช, องค์การบริหารส่วนจังหวัดนครศรีธรรมราช. รายงานข่าว. สารนครศรี
ธรรมราช ปีที่ 4 ฉบับที่ 7 มกราคม -กุมภาพันธ์ 2517 หน้า 65-74
- นิธิ เอียวศรีวงศ์. 2536. บนเส้นทางสู่อานาคต. รายงานประกอบการประชุมวิชาการประ
จําปี 2536. เรื่อง ปัญหาท้าทายของสังคมไทย : ใครจะได้อะไร? อย่างไร?
มูลนิธิชัยพัฒนาและมูลนิธิสถาบันวิจัยเพื่อการพัฒนาประเทศไทย (TDRI) วันที่
10-11 ธันวาคม 2536 โรงแรมแอมบาสเดอร์ซิตี้ จอมเทียน จังหวัดชลบุรี
- นิธิ เอียวศรีวงศ์. 2538. คดีเกี่ยวกับรัฐของประชาชนไทยจากวรรณกรรมบ้างก็ได้. ใน
ชาติไทย, เมืองไทย,แบบเรียนและอนุสาวรีย์ ว่าด้วยวัฒนธรรม,รัฐและรูปการจิต
สำนึก. กรุงเทพมหานคร. สำนักพิมพ์มติชน.
- นิธิ ภคเทาวี. 2536. วิถีชีวิตบ้านเกาะเพชร. เอกสารการอดสำเนา.
- นิยพรรณ วรรณศิริ. 2535. "การศึกษาวิเคราะห์ชุมชน" ในวารสารสังคมศาสตร์และ
มนุษยศาสตร์ มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์ ปีที่ 19 ฉบับที่ 1 มิถุนายน 2535.

- นริศ แก้วศรีนวล. 2539. การจัดการป่าจาก : กรณีศึกษากันชนนาบนาอ อำเภอกปากพนัง จังหวัดนครศรีธรรมราช. วิทยานิพนธ์วิทยาศาสตรมหาบัณฑิต (การพัฒนาเกษตร) .มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์.
- น้อม สุขศรีเมือง, 2337. หนังสือร้องทุกข์ของนาย น้อม สุขศรีเมืองและคณะ ลงวันที่ 15 มกราคม 2537.
- เทียนฉาย กิระนันท์. 2526. เศรษฐศาสตร์ประชากร. โรงพิมพ์จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- เทียนฉาย กิระนันท์. 2528. ประชากรศาสตร์ : หลักและการวัดสำหรับนักเศรษฐศาสตร์. โรงพิมพ์จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- ทหารไทย, ธนากร, 2536. สามทศวรรษแห่งการพัฒนาประเทศ. โมเดอร์น เพรส,
- เบญจา จิรภัทรพิมล และ สารณีย์ ไทยานันท์. 2530. รายงานการวิจัยเรื่องผลกระทบของการพัฒนาสังคมต่อชาวเขา. ศูนย์ศึกษาการพัฒนาสังคม คณะรัฐศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- บัณฑิต อ่อนดำ, "ชุมชนชาวนา : ระบบสังคมปิดในเม็กซิโกและชวากลาง" ในวารสารสังคมศาสตร์ คณะรัฐศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย ปีที่ 13 ฉบับที่ 3 กรกฎาคม 2519.
- บ้านบางหว้า , โรงเรียน. 60 ปี บางหว้า. เอกสารเฉลิมฉลองครบรอบ 60 ปี โรงเรียนบ้านบางหว้า. 13 เมษายน 2542
- ปกรณัม ปรียากร, ทฤษฎีและแนวคิดเกี่ยวกับการพัฒนา. ใน อุทัย เลาหิเชียร (บรรณาธิการ) การบริหารการพัฒนา. กรุงเทพฯ, มูลนิธิเอเชีย, 2528.
- ปากพนัง, อำเภอ. 2541. บรรยายสรุปอำเภอปากพนัง. ในการบรรยายสรุปนายสวัสดิ์ กฤตราชตันทน์ .วันที่ 31 ตุลาคม 2541. เอกสารอัดสำเนา.
- ปัญญา เลิศไกร และฉัตรชัย ศุภระกาญจน์. 2531. ศาสนาธรรมกับการพัฒนาคุณภาพชีวิต: กรณีศึกษากันชนแสงวิมาน. เอกสารนำเสนอต่อที่ประชุม เรื่อง ศาสนาธรรมกับการพัฒนาคุณภาพชีวิต ณ ศูนย์ฝึกอบรมสาธารณสุขอาเซียน มหาวิทยาลัยมหิดล ศาลายา วันที่ 13 มกราคม 2531
- ป่าไม้เขตนครศรีธรรมราช , สำนักงาน. 2541. รายงานเรื่องสภาพปัญหาและแนวทางแก้ไขการบุกรุกการทำลายพื้นที่ป่าพรุในท้องที่จังหวัดนครศรีธรรมราช. เอกสารอัดสำเนา.

- ปริญญ์ ปราชนานุพร. 2539. การพัฒนาบรณวัตถุแห่งวัฒนธรรม : ภูมิปัญญาตะวันตก-วิทยาการตะวันตก. โครงการจัดพิมพ์คบไฟ.
- ประทีป ทิพย์มาศ จ.อ., 2531. หนังสือร้องทุกข์. ลงวันที่ 19 ตุลาคม 2531
- ประกาศภูมิสถิต, พระครู. 2502. มหาชาติคำกลอน. หนังสือที่ระลึกงานมนัสการพระพุทธบาทประจำปี 2502 ขึ้น 13-15 ค่ำ เดือน 6. โรงพิมพ์รัตนโสภณ
- ประมงจังหวัดนครศรีธรรมราช, สำนักงาน. 2536. รายงานประจำปี 2536. เอกสารอัดสำเนา
- ประยูร โสณกุล ณ ออยุธยา .2528. เอกสารราชการมณฑลนครศรีธรรมราช ในสมัยที่เจ้าพระยมราชเป็นข้าหลวงเทศาภิบาล. หนังสืองานพระราชทานเพลิงศพ หม่อมประยูรโสณกุล ณ ออยุธยา ณ วัดเทพศิรินทราวาส 23 มีนาคม 2520
- ประวิทย์ ไตวัฒนะ. 2534. ปัญหาการขาดแคลนน้ำจืดกับการเปลี่ยนแปลงสภาพภูมิอากาศในอำเภอปากพนัง จังหวัดนครศรีธรรมราช. วารสารสงขลานครินทร์ ปีที่ 13 ฉบับที่ 1-2 มกราคม-มิถุนายน 2543. หน้า 53
- ประเวศ วะสี. 2541. วิสัยทัศน์ ผู้ทรงคุณวุฒิทางวัฒนธรรม. สำนักงานคณะกรรมการวัฒนธรรมแห่งชาติ.
- ประสิทธิ์ สวาสดีญาติ, 2539. ระบบเครือข่ายและการจัดระเบียบสังคม. กรุงเทพฯ, สำนักพิมพ์จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย,
- ปรีชา เผือกคเชนทร์. 2530. ปัจจัยที่มีผลต่อการตัดสินใจเปลี่ยนอาชีพของชาวนา อังทองบางปะอิน จังหวัดพระนครศรีอยุธยา. เสนอศูนย์ศึกษาการพัฒนาสังคม คณะรัฐศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- พิชญ์ สมพงษ์, 2525. สังคมชาวบ้านนา. มหาวิทยาลัยรามคำแหง,
- พอลตา แก่นแก้ว. 2528. ความเปลี่ยนแปลงทางเศรษฐกิจและสังคมของชุมชนปากพนัง พ.ศ. 2439-2525. วิทยานิพนธ์อักษรศาสตรมหาบัณฑิต (ประวัติศาสตร์) จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย
- ไพศาล นิมสุวรรณ. 2538. การเปลี่ยนแปลงทางเศรษฐกิจและสังคมของผู้เลี้ยงกุ้งกุลาดำ : กรณีศึกษาบ้านปากกระวะ อำเภอหัวไทร จังหวัดนครศรีธรรมราช. ในวารสารวิชา สถาบันราชภัฏนครศรีธรรมราช ปีที่ 17 ฉบับที่ 1 เดือนตุลาคม 2538

- พอลคอนซัลแตนท์ จำกัด, บริษัท , เซาอีส์ทีเอเซียเทคโนโลยี จำกัด , บริษัท และบริษัท
 ศรีเอทีพีเทคโนโลยี จำกัด , บริษัท . เอกสารประกอบการสัมมนาผู้นำชุมชน
 องค์การพัฒนาเอกชน โครงการพัฒนาพื้นที่ลุ่มน้ำปากพนังอันเนื่องมาจาก
 พระราชดำริ, 18-19 มิถุนายน 2537, หอประชุมค่ายวชิราวุธ กองทัพภาคที่ 4
 จังหวัดนครศรีธรรมราช.
- ไพโรจน์ สิริมนตรามรณ์ และคณะ, 2541. ลุ่มน้ำปากพนัง: พันธสัตว์น้ำ. เอกสารต้นฉบับ
 สารานุกรมวัฒนธรรมภาคใต้ พ.ศ. 2542
- วัฒนา สุกันต์ศิลป์. 2541. รายงานการวิจัยเรื่องชุมชนมุสลิมกับการเปลี่ยนแปลง. ใน
 วารสารสงขลานครินทร์ (ฉบับสังคมศาสตร์และมนุษยศาสตร์) ปีที่ 4 ฉบับที่ 1
 มกราคม-เมษายน 2541.
- วันรักษ์ มิ่งมณีนาคิน, 2531. การพัฒนาชนบทไทย. กรุงเทพฯ, สำนักพิมพ์
 มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์,
- วิจักขณ์พันธ์ เรืองรอง, พันเอก. 2542. เอกสารการพัฒนาวัดพระพุทธบาทให้เป็นศูนย์
 รวมใจและการท่องเที่ยว ในโครงการพัฒนาพื้นที่ลุ่มน้ำปากพนัง อันเนื่อง
 มาจากพระราชดำริ มณฑลทหารบกที่ 41 ค่ายวชิราวุธ จังหวัดนครศรีธรรมราช.
- วิเชียร ณ นคร และคณะ. 2526. นครศรีธรรมราชของเรา. โรงพิมพ์บางกอกสาส์น
- วินัย เบ็ญหิม. 2535. ต้นทุนการใช้ทรัพยากรภายในประเทศเพื่อการเลี้ยงกุ้งกุลาดำ
 ในอำเภอปากพนัง จังหวัดนครศรีธรรมราช. วิทยานิพนธ์วิทยาศาสตรมหา
 บัณฑิต (เศรษฐศาสตร์เกษตร) มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์.
- วิมล คำศรี, 2541. ศิลปินหนังตะลุงเมืองนครศรีธรรมราชในช่วงเวลาต่างๆ. อ้างถึงใน
 สารนครศรีธรรมราช ปีที่ 28 ฉบับที่ 4 เมษายน 2541 หน้า 57
- วิยุทธ์ จำรัสพันธ์. 2536. การเปลี่ยนแปลงทางเศรษฐกิจ สังคมและวัฒนธรรมของ
 ภาคอีสาน (ในช่วง 1950-1990). รายงานประกอบการประชุมทางวิชาการ
 ประจำปี 2536 เรื่อง สถาบันวิจัยเพื่อการพัฒนาประเทศไทย วันที่ 10-11
 ธันวาคม 2536 ณ โรงแรมแอมบาสเดอร์ ซิตี้ จอมเทียน พัทยา จังหวัดชลบุรี
- วุฒิ ประภาวดี. 2522. การศึกษาความสัมพันธ์ระหว่างการถือครองที่ดินกับประสิทธิ
 ภาพในการผลิตข้าว ตำบลเชียรเขา อำเภอเชียรใหญ่ จังหวัดนครศรีธรรม
 ราช. วิทยานิพนธ์การศึกษามหาบัณฑิต มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ สงขลา.

- ศิริจันทร์เพ็ญ หนูนา .2532. การศึกษาความสัมพันธ์ระหว่างปัจจัยในการผลิตกับประสิทธิภาพการผลิตของการทำนาถั่ว ที่สหกรณ์นิคมประมงนครศรีธรรมราช จำกัด อําเภอเมือง จังหวัดนครศรีธรรมราช . วิทยานิพนธ์ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต สาขาไทยคดีศึกษา มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ.
- สุริวงศ์ พงษ์ไพบูลย์. 2539 ลากพระ. ในสารานุกรมวัฒนธรรมภาคใต้ . เล่มที่ 8 . สถาบันทักษิณคดีศึกษา.
- สงบ ส่งเมือง, 2529. เกณฑ์. ในสารานุกรมวัฒนธรรมภาคใต้ เล่ม 1 . สถาบันทักษิณคดีศึกษา มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ.
- ส่งเสริมการเกษตรภาคใต้, สำนักงาน. 2537. สรุปผลโครงการส่งเสริมการเกษตรในพื้นที่ลุ่มน้ำปากพนัง อันเนื่องมาจากพระราชดำริ 2537-2539.
- ส่งเสริมการเกษตรภาคใต้, สำนักงาน. 2539. โครงการพัฒนาพื้นที่ลุ่มน้ำปากพนัง อันเนื่องมาจากพระราชดำริ. เอกสารอัดสำเนา
- เสถียร ลายลักษณ์. 2477. ประชุมกฎหมายประจำศก เล่ม 33-34. พระนคร : มปท.
- สถิตย์ นิยมญาติ, 2530. รายงานวิจัยเรื่อง ความยากจนกับวัฒนธรรม : การวิเคราะห์ปัจจัยทางวัฒนธรรมเกี่ยวโยงกับความยากจนในชนบทไทย. ศูนย์ศึกษาการพัฒนาสังคม คณะรัฐศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2530.
- สถิตย์ นิยมญาติ, 2542. รายงานวิจัยเรื่องลักษณะการเปลี่ยนแปลงทางด้านการทำนาของเกษตรกรยุคใหม่ : ศึกษาเฉพาะกรณีของชาวนาในภาคใต้ของประเทศไทย. คณะสังคมวิทยาและมานุษยวิทยา มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.
- สุเทพ สุนทรภัสส์, 2540. มานุษยวิทยา กับ ประวัติศาสตร์. กรุงเทพฯ, สำนักพิมพ์เมืองโบราณ.
- สนิท มณีดุลย์. 2539. วิถีชีวิตที่เปลี่ยนแปลงไปอันเนื่องมาจากการเปลี่ยนแปลงสังคมเกษตรกรรม ไปสู่สังคมอุตสาหกรรมของชาวนาลุ่มน้ำปากพนัง. รายงานวิจัยได้รับทุนอุดหนุนการวิจัยจากสำนักงานคณะกรรมการวัฒนธรรมแห่งชาติ ประจำปีงบประมาณ 2539.
- สนิท สมัครการ. 2538. การเปลี่ยนแปลงทางวัฒนธรรมกับการพัฒนาการของสังคม. โครงการส่งเสริมเอกสารวิชาการ สถาบันบัณฑิตพัฒนบริหารศาสตร์.

- สุนทร โคมิน และ สนิท สัมครการ. 2522. รายงานการวิจัยเรื่องค่านิยมและระบบค่านิยมไทย : เครื่องมือในการสำรวจวัด. สำนักวิจัย สถาบันบัณฑิตพัฒนบริหารศาสตร์.
- เสน่ห์ จามริก. 2537. สังคมไทยกับการพัฒนาที่ก่อให้เกิดปัญหา. โครงการจัดพิมพ์คูปไฟ และสถาบันชุมชนท้องถิ่นพัฒนา.
- สุภางค์ จันทวานิช, 2536. "การจัดระเบียบทางสังคมของชุมชนวัฒนธรรมข้าวไทย" เอกสารประกอบการสัมมนาทางวิชาการเรื่อง วัฒนธรรมข้าวในสังคมไทย. จัดโดยสถาบันไทยคดีศึกษา จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย วันที่ 30 มีนาคม – 1 เมษายน 2536 ณ ศูนย์วัฒนธรรมแห่งประเทศไทย.
- สภาธนาคารหมู่บ้าน จังหวัดนครศรีธรรมราช, 2541. องค์การเศรษฐกิจชุมชน ธนาคารหมู่บ้านตามแนวพระราชดำริ ลุ่มน้ำปากพนัง . เอกสารเสนอต่อคณะทำงานเวทีระดมความคิดไทยช่วยไทย ลุ่มน้ำปากพนัง, มีนาคม 2541.
- องค์กรเอกชน ตัวแทนราชการ นักวิชาการ ตัวแทนเกษตรกรในพื้นที่ลุ่มน้ำปากพนัง, 2537. สรุปผลการปรึกษาหารือโครงการพัฒนาลุ่มน้ำปากพนังของตัวแทนองค์กรเอกชน ตัวแทนราชการ นักวิชาการ ตัวแทนเกษตรกรในพื้นที่ลุ่มน้ำปากพนัง. เอกสารสรุปผลการปรึกษาหารือครั้งที่ 1 ,10-11 มกราคม 2537. ที่ ศูนย์สาธารณะสุขมูลฐานภาคใต้ อำเภอเมือง จังหวัดนครศรีธรรมราช.
- อดุลย์ เสนากัลป์, 2513. นาทุ่ง, สารนครศรีธรรมราชปีที่1 ฉบับที่ 5 มีนาคม –เมษายน 2517.
- อนัญญา ภูษงค์กุล (บรรณาธิการ), 2533. รัฐกับหมู่บ้านไทย ในไทยศึกษา. สถาบันไทยคดีศึกษา มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.
- อนวัต พานทอง. 2540. ผลการทำไร่นาสวนผสมของครัวเรือนเกษตรกร. วิทยานิพนธ์วิทยาศาสตรมหาบัณฑิต สาขาพัฒนาการเกษตร มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์.
- อนุสรณ์ ลิ้มมณี , 2542. รัฐ สังคมและการเปลี่ยนแปลง : การพิจารณาเชิงอำนาจนโยบายและเครือข่ายสัมพันธ์. โรงพิมพ์เดือนตุลา จำกัด

- อภิชาติ การิกานูจน์, 2542. มิติทางสังคมและการเมืองว่าด้วยคุณธรรมของความเป็นพลเมืองของประชาชนในเขตลุ่มน้ำปากพนัง. วิทยานิพนธ์การศึกษาดุษฎีบัณฑิต สาขาพัฒนศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ.
- อภิชัย พันธเสน, 2539. พัฒนาชนบทไทย : สมุทัยและมรรค แนวคิด ทฤษฎีและภาพรวมของการพัฒนา, กรุงเทพฯ, มูลนิธิภูมิปัญญา.
- อภิชัย พันธเสน, 2539. พัฒนาชนบทไทย : สมุทัยและมรรค ความหวัง ทางออกและทางเลือกใหม่ : การเปลี่ยนแปลงและการบริหารจัดการ. กรุงเทพฯ, มูลนิธิภูมิปัญญา.
- อมร รักษาสิทธิ์ และชัตติยา กรวรรณสูตร. 2515. ทฤษฎีและแนวคิดการพัฒนาประเทศ. พิมพ์ครั้งที่ 2 , สถาบันบัณฑิตพัฒนบริหารศาสตร์.
- อมรา พงศาพิชญ์. 2542. ความหลากหลายทางวัฒนธรรม. สำนักพิมพ์จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- เอื้อม อุบลพันธ์และบัณฑิต สุทธิมุสิก. 2541. พระเปริยธรรม 9 ประโยค จังหวัดนครศรีธรรมราช. ในสารนครศรีธรรมราชฉบับเดือนกันยายน 2541.
- อุทัย เลาหวิเชียร และวรเดช จันทรศร. 2528. การบริหารการพัฒนา : การเปลี่ยนแปลงและพัฒนา. ในอุทัย เลาหวิเชียร (บรรณาธิการ) . การบริหารการพัฒนา. โรงพิมพ์สามเจริญ.

ภาษาอังกฤษ

- Brown , David. 1994. The State and Ethnic Politics in Southeast Asia. London , Routledge ,
- Griffin, Rick W. 1987. Management. 2nd. Massachusetts , Houghton Mifflin.
- Horton, Pual B. , Chester L. Hunt, 1980. Sociology. 5th , McGraw-Hill,
- Lipset , Seymour Martin, 1966. "Stratification" In Alex Inkeles (ed) , Readings on Modern Sociology. New Jersey, Prentice-Hall Inc. , EngleWood Cliffs,
- Riggs, Fred W., 1966. Thailand : The Modernization of A Bureaucratic Polity. Honolulu, East-West Center Press.

Stark, Rodney. 1987. Sociology. 2nd, Wadsworth Publishing Company,

Vago, Steven, 1989. Social Change. 2nd, Prentice-Hall, Inc.

Zander, James W. Vander, 1988. The Social Experience : An Introduction to Sociology.
Random House, Inc.

หนังสือราชการ

แขวงการทางนครศรีธรรมราช , ประวัติเส้นทางแขวงการทางนครศรีธรรมราช แฟ้ม 7/102

แขวงการทางนครศรีธรรมราช , ประวัติเส้นทางก่อสร้างทางหลวงหมายเลข 4013 ตอน

ปากพ่องฝั่งตะวันออก-ปากพ่องฝั่งตะวันตก,แขวงการทางนครศรีธรรมราช

คำสั่งกองทัพบกที่ 4, กองอำนวยการรักษาความมั่นคงภายในภาคที่ 4 ที่ 190/2530 ลงวันที่
24 ธันวาคม 2530

คำสั่งคณะกรรมการบริหารโครงการพัฒนาพื้นที่ลุ่มน้ำปากพ่อง อันเนื่องมาจากพระราชดำริ
ที่ 1/2536 ลงวันที่ 11 กุมภาพันธ์ 2536.

คำสั่งคณะกรรมการบริหารโครงการพัฒนาพื้นที่ลุ่มน้ำปากพ่อง อันเนื่องมาจากพระ
ราชดำริ ที่ 2/2536 ลงวันที่ 16 กรกฎาคม 2536,คำสั่งที่ 3/2536 ลงวันที่ 23
ตุลาคม 2536

คำสั่งคณะกรรมการบริหารโครงการพัฒนาพื้นที่ลุ่มน้ำปากพ่อง อันเนื่องมาจากพระราช
ดำริ ที่ 1/2537 ลงวันที่ 25 มีนาคม 2537

คำสั่งจังหวัดนครศรีธรรมราช ที่ 75/2538 ลงวันที่ 12 มกราคม 2538

จังหวัดนครศรีธรรมราช , รายงานการประชุม "แนวทางร่วมการพัฒนาพื้นที่ปากพ่อง" วันที่
27-28 กันยายน 2536 ณ โรงแรมไทย ไฮเต็ล จ. นครศรีธรรมราช

จังหวัดนครศรีธรรมราช, รายงานการประชุมจังหวัดนครศรีธรรมราช, 7 กุมภาพันธ์ 2537

จังหวัดนครศรีธรรมราช , การชี้แจงของศูนย์พัฒนาภาคใต้ ในการประชุมก้าวหน้าแผนพัฒนา
ลุ่มน้ำปากพ่อง , รายงานการประชุมพิจารณาผลความก้าวหน้าแผนพัฒนาลุ่มน้ำ
ปากพ่อง วันที่ 9 พฤศจิกายน 2526 ณ ศาลากลางจังหวัดนครศรีธรรมราช.

บันทึกข้อความด่วนมาก สำนักเลขาธิการนายกรัฐมนตรีกองงานนายกรัฐมนตรี วันที่ 8

กุมภาพันธ์ 2537

บันทึกข้อความด่วนมาก สำนักงาน กปร. ที่ นร. 1022/140 วันที่ 4 กุมภาพันธ์ 2537

บันทึกข้อความกรมการค้าภายใน ที่ พณ 0404/3852 ลงวันที่ 26 มิถุนายน 2528

บันทึกรายงานการประชุมคณะกรรมการจัดซื้อที่ดิน และกำหนดค่าแทนทรัพย์สินเพื่อการสร้าง
เขื่อน, 11 พฤศจิกายน 2536:ที่ว่าการอำเภอปากพนัง

บันทึกรายงานการประชุมโครงการพัฒนาพื้นที่ลุ่มน้ำปากพนัง ครั้งที่ 1/2537,7 กุมภาพันธ์
2537: ศาลากลางจังหวัดนครศรีธรรมราช

บันทึกรายงานการประชุมพิจารณาความก้าวหน้าแผนพัฒนาพื้นที่ลุ่มน้ำปากพนัง, วันที่ 9
พฤศจิกายน 2536 ณ ศาลากลางจังหวัดนครศรีธรรมราช

บันทึกข้อความด่วนมากสำนักงาน กปร. ที่ นร. 1022/140 วันที่ 4 กุมภาพันธ์ 2537

หนังสือกระทรวงมหาดไทย ที่ มท.0213/ว.756 ลงวันที่ 9 มีนาคม 2537

หนังสือกระทรวงมหาดไทย ที่ มท.0210/4952 ลงวันที่ 17 มีนาคม 2537

หนังสือกระทรวงวิทยาศาสตร์ เทคโนโลยีและสิ่งแวดล้อม ด่วนที่สุด ที่ วว 0804/17600
ลงวันที่ 6 พฤศจิกายน 2538

หนังสือกรมทางหลวง ที่ คค 0609/6641 ลงวันที่ 18 มิถุนายน 2529

หนังสือกรมป่าไม้ ที่ กษ.0705.05/1119. ลงวันที่ 21 มกราคม 2541.

หนังสือคณะกรรมการสภา ตำบลบางศาลา ลงวันที่ 3 มิถุนายน 2535

หนังสือจังหวัดนครศรีธรรมราช ที่ นศ 0015.2(ศปส.)ว626 ลงวันที่ 10 มีนาคม

หนังสือจังหวัดนครศรีธรรมราช ที่ นศ 0015/40064 ลงวันที่ 30 กุมภาพันธ์ 2526

หนังสือจังหวัดนครศรีธรรมราช ที่ นศ. 0015/16 ลงวันที่ 20 กุมภาพันธ์ 2527

หนังสือโรงเรียนชุมชนบางบุชา ที่ ศธ.142802/5 ลงวันที่ 7 มกราคม 2524

หนังสือสำนักงานเทศบาลเมืองปากพนัง ที่ นศ. 65/1780 ลงวันที่ 26 มิถุนายน 2512

หนังสือสำนักงานพัฒนาที่ดินจังหวัดนครศรีธรรมราช ที่ กษ.0821/(07)414 ลงวันที่ 14
ตุลาคม 2535

หนังสือสำนักงานพาณิชย์จังหวัดนครศรีธรรมราช ด่วนมากเลขที่ นศ 0014/2146 ลงวันที่ 3
กรกฎาคม 2528

หนังสือสำนักเลขาธิการคณะรัฐมนตรี ที่ นร 0216/ว(ล)13459 ลงวันที่ 14 พฤศจิกายน 2529

หนังสืออำเภอหัวไทร ด่วนมาก ที่ นศ. 1016/2685 ลงวันที่ 14 พฤษภาคม 2534

หนังสืออำเภอหัวไทร ด่วนมาก ที่ นศ. 1007/3219 ลงวันที่ 7 มิถุนายน 2534

วารสาร

สารนครศรีธรรมราช , กรกฎาคม 2513

สารนครศรีธรรมราช , สิงหาคม 2513

สารนครศรีธรรมราช , พฤศจิกายน 2513

สารนครศรีธรรมราช , ธันวาคม 2513

สารนครศรีธรรมราช , มกราคม 2514

สารนครศรีธรรมราช , มีนาคม 2514

สารนครศรีธรรมราช , เมษายน 2514

สารนครศรีธรรมราช , เมษายน 2515

สารนครศรีธรรมราช , พฤษภาคม 2515

สารนครศรีธรรมราช , ธันวาคม 2515

สารนครศรีธรรมราช , มกราคม - กุมภาพันธ์ 2517

สารนครศรีธรรมราช , มีนาคม - พฤษภาคม 2517

สารนครศรีธรรมราช , กันยายน- ตุลาคม 2518

สารนครศรีธรรมราช , พฤษภาคม – มิถุนายน 2520.

หนังสือพิมพ์

จดหมายข่าวการะเกด ฉบับที่ 1/2535

นิตยสารเสียงชุมชน, ปีที่ 6 ฉบับที่ 7 กันยายน 2534

หนังสือพิมพ์เมืองใต้ , ปีที่ 19 ฉบับที่ 1977 วันที่ 13 กรกฎาคม 2530

หนังสือพิมพ์ไทยรัฐ, ปีที่ 30 ฉบับที่ 10763 วันที่ 11 กรกฎาคม 2530

หนังสือพิมพ์ประชาชาติธุรกิจ, วันที่ 18-21 กันยายน 2533

หนังสือพิมพ์เดลินิวส์, วันที่ 21 ตุลาคม 2541

หนังสือพิมพ์เดลินิวส์, วันที่ 25 พฤษภาคม 2542

หนังสือพิมพ์มติชน, วันที่ 25 ตุลาคม 2541

หนังสือพิมพ์ผู้จัดการรายวัน, วันที่ 27 พฤษภาคม 2534

บุคลากรกรม

กำแหง สติรกุล, สัมภาษณ์ 2 กันยายน 2542

รังสรรค์ รัตนสิงห์, สัมภาษณ์ 22 กรกฎาคม 2541

ถาวร พัฒนาการอำเภอเขียร์ใหญ่, จากการร่วมพูดคุย, 9 มิถุนายน 2541

ถาวร จุฬเสวด, สัมภาษณ์ 15 กรกฎาคม 2541

ชาวลิต ธาณีโต, สัมภาษณ์ 16 มิถุนายน 2541

สุรินทร์ หนูคง, สัมภาษณ์ สัมภาษณ์ 13 พฤษภาคม 2541, 24 มิถุนายน 2541.

อรรณพ เกตุแก้ว, สัมภาษณ์ 28 มิถุนายน 2541.

ผ่อง ศรีมิตร นายม่วง ศรีมิตร, สัมภาษณ์ 24 ธันวาคม 2541.

สมบุญ เกตุแก้ว, จากการพูดคุย 6 พฤศจิกายน 2537, 3 มีนาคม 2541 และ 18
กรกฎาคม 2541

ยินดี เจ้าแก้ว, จากการพูดคุยเกี่ยวกับธนาคารหมู่บ้าน 25 ธันวาคม 2541

เฉลิม วรรณงาม, สัมภาษณ์, 14 ตุลาคม 2541 และ 14 ธันวาคม 2541.

ชำนาญ ศักดิ์เศษฐ์, ตำแหน่งขณะนั้น สมาชิกสภาผู้แทนราษฎร จังหวัดนครศรีธรรมราช

สัมภาษณ์ทางสถานีวิทยุกระจายเสียงแห่งประเทศไทย หัวข้อปัญหาการพัฒนา

ลุ่มน้ำปากพนัง ตามโครงการศึกษานโยบายสาธารณะทางวิทยุ สถาบันนโยบาย

ศึกษา สมาคมสังคมศาสตร์แห่งประเทศไทย, สัมภาษณ์ 20 กันยายน 2533 .

ปรีชา ขุนรักษ์, จากการพูดคุย 23 กรกฎาคม 2541

นิพนธ์ ทองนอก, จากการพูดคุย 12 มิถุนายน 2541

บุญธรรม เทอดเกียรติชาติ, จากการพูดคุย 21 พฤษภาคม 2541

วิเชียร ณ นคร, สัมภาษณ์ 6 มิถุนายน 2541

สำรวจ เลี่ยมแก้ว, สัมภาษณ์, 21 พฤษภาคม 2541

สมปอง โชติทอง, อภิปรายกลุ่มย่อย "ประชาคมไทยมาก, 5 มีนาคม 2541.

สมบุญ พรหมพันธ์, จากการพูดคุย 22 ธันวาคม 2541

สุวิทย์ สุจิตธนารักษ์, สัมภาษณ์, 22 เมษายน 2541

เอกวิทย์ ยอดระบำ, สัมภาษณ์, 16 มิถุนายน 2541

อภัย รัตนรัต, สัมภาษณ์ 1 กันยายน 2542

อาคม เดชทองคำ, การเสวนากลุ่มย่อยเพื่อพัฒนางานวิจัยที่สถาบันราชภัฏ

นครศรีธรรมราช 25 ธันวาคม 2541

ธรรมนิเทศ (ระแบบ), พระราช, วัดบวรนิเวศธรรมมหาวิหาร, สัมภาษณ์ 5 กันยายน 2542

สมบุญ พรหมพันธ์, สัมภาษณ์ 20 กุมภาพันธ์ 2542

อรุณ เจ้งวัฒนพงศ์, สัมภาษณ์ 13 มีนาคม 2541

จรัส มาศทอง, สัมภาษณ์ 4 ธันวาคม 2541.

ณรงค์ เพชรประเสริฐ, จากการพูดคุยทั่วไป 13 กรกฎาคม 2542

วิรัช จันทรทอง, สัมภาษณ์ 27 มีนาคม 2542

เหลียง ณ เสน, จากการสัมภาษณ์ 8 กรกฎาคม 2542

อารมณ จิรจิต, สัมภาษณ์ 13 กรกฎาคม 2541

อ่ำ พวงทอง, จากการสัมภาษณ์ 8 กรกฎาคม 2542

ก้านันดาบลงนามขนาด อำเภอกปากพนัง, สัมภาษณ์, 20 กรกฎาคม 2541

สุภาพ ผลเกลี้ยง, สัมภาษณ์ 20 กรกฎาคม 2541

รุ่น (ไม่ทราบนามสกุล), สัมภาษณ์ 5 กันยายน 2541

สุภาภรณ์ เอี่ยมสุด, สัมภาษณ์ 7 กันยายน 2541

ปลีก หนูไผ่, สัมภาษณ์ 5 กันยายน 2541

ราเชนทร์ เมืองแก้ว, สัมภาษณ์ 15 ตุลาคม 2541

มนูญ หนูแก้ว, สัมภาษณ์ 3 ธันวาคม 2542.

เสถียร หนูครุฑ, สัมภาษณ์ 5 กันยายน 2541

เกษม มีใหม่, สัมภาษณ์ 6 กันยายน 2541

สมคิด ทองแก้ว, สัมภาษณ์ 6 กันยายน 2541

กลอยใจ มากกลาย, สัมภาษณ์ 5 กันยายน 2541

แกบ จิมเรื่อง , สัมภาษณ์ 6 กันยายน 2541
 สัมเกลี้ยง บัวทอง , สัมภาษณ์ 9 กันยายน 2541
 สุวรรณโน ถนนอมกาย, สัมภาษณ์ 12 กันยายน 2541
 ไพโรจน์ ชูวงศ์กร, จากกสัมภาษณ์, 11 กุมภาพันธ์ 2542.
 สมพงศ์ คงจิ่ง, , สัมภาษณ์ 15 ตุลาคม 2541
 ชีระศักดิ์ พรหมแก้ว, สัมภาษณ์ 15 ตุลาคม 2541
 ชีระ คงกิม, สัมภาษณ์ 15 ตุลาคม 2541.
 นุ่ม บุญสะอาด , สัมภาษณ์ 2 กันยายน 2541
 จุปิ่น (ไม่ทราบนามสกุล) , สัมภาษณ์ 2 กันยายน 2541
 หรีน รักษาพล , สัมภาษณ์ 18 กันยายน 2541
 อำนวย ขวัญศรี , สัมภาษณ์ 15 สิงหาคม 2541
 ชีระศักดิ์ ส่งทอง, สัมภาษณ์ 21 กันยายน 2541
 พิภพ กาลาศรี, สัมภาษณ์ 11 กันยายน 2541
 วิรัตน์ ธรรมชาติ , สัมภาษณ์, 23 เมษายน 2541
 จำรัส ทองธวัช, สัมภาษณ์ 4 ธันวาคม 2541
 คลี ประสาทพจน์ , สัมภาษณ์ 3 มีนาคม 2541
 หมุน สุขหวาน , สัมภาษณ์ 15 กรกฎาคม 2541
 บุญเลิศ นิลพัฒน์ , สัมภาษณ์ 3 มีนาคม 2542
 ปิ่นเพชร บุญขวัญ , สัมภาษณ์ 3 กันยายน 2542
 พร้อม นูมา, สัมภาษณ์ 8 มีนาคม 2541
 ไรย์ ปรางแก้ว, สัมภาษณ์ 15 กรกฎาคม 2541
 เจี้ยว จงไกรจักร, สัมภาษณ์ 12 กันยายน 2541
 จำเรียง พรหมสุทธิ, สัมภาษณ์, 13 กุมภาพันธ์ 2541
 สอน บุญขวัญ, สัมภาษณ์ 15 กรกฎาคม 2541
 สงวน บุญสวชาญ, สัมภาษณ์, 20 กุมภาพันธ์ 2541 และ 29 มีนาคม 2541
 สมศักดิ์ พรหมสุทธิ, จากการพูดคุย 5 พฤษภาคม 2538
 ด่วน ยิ้มแย้ม , สัมภาษณ์ 12 กันยายน 2541
 ดำ เพอสะเหละ , สัมภาษณ์ 23 ตุลาคม 2541

พันธ์ทิพย์ เกื้อเพชรแก้ว , สัมภาษณ์ 29 ตุลาคม 2541

เหนียว จรจันทร์, สัมภาษณ์ 2538

ซุน แซ่ฮ่วย , สัมภาษณ์ 21 มีนาคม 2542

จ่าย แซ่ฮ่วย , สัมภาษณ์ 21 มีนาคม 2542

เจ๊ะจะ นิยมเดชา, สัมภาษณ์ 10 กรกฎาคม 2542

หวง หั่นเส้ง, สัมภาษณ์ 3 มีนาคม 2541

วิชาญ เพชรแก้ว, สัมภาษณ์ 11 มกราคม 2541.

สวาสดี เขียดตน, สัมภาษณ์, 12 พฤษภาคม 2541 และ 18 กรกฎาคม 2541

บุญธรรม เทอดเกียรติชาติ, จากการพูดคุย 12 พฤษภาคม 2541.

ชลธิรา บุญญานุพงศ์ , สัมภาษณ์ 10 ตุลาคม 2541.

แวว บุญทองใหม่ , สัมภาษณ์ 10 ตุลาคม 2541.

จบ คงจันทร์ , สัมภาษณ์ 10 ตุลาคม 2541.

อัน ศรีอินทร์ , สัมภาษณ์ 10 ตุลาคม 2541.

อำพน เพชรแก้วเพชร, สัมภาษณ์ 10 ตุลาคม 2541.

อุดม หนูทอง , การอภิปรายในการประชุมสัมมนาการพัฒนานักวิจัยโครงการวิจัยโครงสร้าง
และพลวัตวัฒนธรรมภาคใต้กับการพัฒนา ของเมธีวิจัยอาวุโสศาสตราจารย์สุริวงค์
พงษ์ไพบูลย์ ที่หอประชุมสถาบันทักษิณคดีศึกษา

อานันท์ กาญจน์พันธ์ , จากการอภิปรายและเสนอแนะงานวิจัยชิ้นนี้ในการประชุมวิชาการ
ประจำปี 2542 เรื่อง โครงสร้างและพลวัตวัฒนธรรมภาคใต้กับการพัฒนา
วันที่ 21-23 มกราคม 2543 ณ โรงแรมกรีนเวลด์ จังหวัดสงขลา

สุริวงค์ พงษ์ไพบูลย์ , ได้อธิบายถึงแนวคิดการสร้างทฤษฎีจากฐานรากในการอธิบาย
ปฏิสัมพันธ์ทางสังคมในภาคใต้ ที่เรียกว่า "สืบนานสาวโยด" เป็นกรอบแนวคิดใน
การศึกษาวิจัยให้กับนักวิจัยในโครงการวิจัยเรื่องโครงสร้างและพลวัตวัฒนธรรมภาค
ใต้กับการพัฒนา ตลอดระยะเวลา 2541-2543

ภาคผนวก

พลวัตปัจจัยหรือพัฒนาการของกลุ่มน้ำปากพนัง

สถานการณ์การพัฒนาในบริเวณกลุ่มน้ำปากพนัง แปรเปลี่ยนอยู่ตลอดเวลาตามเงื่อนไข ต่างๆ หลายประการ เป็นต้นว่า เป็นผลมาจากพลวัตความคิดและการดำเนินงานการพัฒนาอันเป็นผลจาก “นโยบายการพัฒนาของรัฐ” หรือที่กำหนดมาจากภาครัฐ (state imposition) ประการหนึ่ง ความพยายามค้นหา ค้นคว้าของประชาชนในกิจกรรมการดำเนินงานการพัฒนาจากภาคประชาชนและขบวนการพัฒนาของภาคธุรกิจเอกชน หรืออันตักิริยาของประชาชน ในการพัฒนา (Local initiation) เพื่อการอยู่รอดในดำรงชีวิตและเพื่อต่อการพัฒนากลุ่มน้ำปากพนัง ประการหนึ่ง ตลอดจนปรากฏการณ์ธรรมชาติ อีกประการหนึ่ง เพื่อให้เห็นถึงมิติต่างๆ ซึ่งจะได้เป็นข้อมูลพื้นฐานหรือข้อมูลในเชิงประวัติศาสตร์ท้องถิ่นในกิจกรรมการพัฒนา เหมือนกับเป็นอนุทินพัฒนาการกลุ่มน้ำปากพนัง ดังนี้

- 2505 ก่อสร้างประตูประบายน้ำคลองบางจาก ตั้งอยู่ที่ หมู่ที่ 6 ตำบลบางจาก อำเภอเมือง (สร้างเมื่อ 2496-2505 (สรุปจากโครงการพัฒนากลุ่มน้ำปากพนังจังหวัดนครศรีธรรมราช ของสำนักงานชลประทานที่ 11 เอกสารประกอบหนังสือจังหวัดนครศรีธรรมราช ที่ นศ. 0015/40064 ลงวันที่ 30 พฤศจิกายน 2526)
- 2505 พลเอกถนอม กิตติขจร เดินทางมาทอดกฐินที่วัดสระใคร อำเภอเชียรใหญ่ โดยการประสานของครูแกบ ชูทอง ครูจำรูญ ระกำทอง (บางตะพong) ครูรื่น (โรงเรียนบ้านอ่าวเคียน) ครูมบุญ หนูแก้ว กำนันสง มีการปรับปรุงเส้นทางจากศาลามีชัย ถึงสระใคร และได้สัญญาว่าจะทำถนนสายนครศรีธรรมราชถึงอำเภอหัวไทร (จากการสัมภาษณ์ นายไพโรจน์ ชูช่วย, 11 กุมภาพันธ์ 2542)
- 2506 นายประหยัด บุรณะศิริ เลขาธิการสภาเศรษฐกิจ (ปัจจุบันคือสำนักงานคณะกรรมการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ) ได้รับมอบหมายจากรัฐบาลมาศึกษาสภาพปัญหาการขาดแคลนน้ำจืด ในที่สุดรัฐบาลให้การช่วยเหลือโดยการทำประตูประบายน้ำชั่วคราวที่คลองเปยะ เพื่อผันน้ำจืดเข้าสู่บ้านแสงวิมาน เพื่อทำนาและปลูกผัก (ปัญญาเลิศไกร, ฉัตรชัย ศุภระกาญจน์, 2531:27)
- 2511-2513 เป็นปีที่แล้งจัด ต่อเนื่อง (จากการสัมภาษณ์นายสงวน บุญสวย

ขวัญ, 29 มีนาคม 2524)

- 2511 กรมทางหลวงได้ดำเนินการสร้างสะพานข้ามแม่น้ำปากพนัง(สะพาน
ที่ 1)ที่บ้านหัวถนนการะเกด ตำบลการะเกด อำเภอเชียรใหญ่
- 2512-2513 ก่อสร้างประตูระบายน้ำคลองสุขุม หมู่ที่ 1 ตำบลปากพนังฝั่งตะวันตก
อำเภอปากพนัง (สรุปจากโครงการพัฒนาลุ่มน้ำปากพนังจังหวัดนครศรีธรรมราช ของ สำนักงานชลประทานที่ 11 เอกสารประกอบ
หนังสือจังหวัดนครศรีธรรมราช ที่ นศ. 0015/40064 ลงวันที่ 30
พฤศจิกายน 2526)
- 26 มิถุนายน 2512 เทศบาลเมืองปากพนัง ได้เสนอโครงการก่อสร้างสะพานและถนนข้าม
แม่น้ำปากพนัง ขนาดผิวจราจรของสะพานกว้าง 8 เมตร ทางเท้าข้างละ
2 เมตร ยาว 210 เมตร ช่วงลาดของสะพานข้างละ 80 เมตร สูงจาก
ระดับน้ำปกติ 12 เมตร งบประมาณ 15,000,000 บาท ที่ตำบลหูล่อง
และบ้านหอยราก ที่ดินที่ถูกนำมาใช้จำนวน 24,825 ไร่ คำนวณค่าชด
เชยไร่ละ 5,000 บาท ค่าชดเชยสิ่งปลูกสร้างประมาณ 2,000,000 บาท
ค่าตัดถนนสายใหม่บริเวณเชิงสะพาน 9,000,000 บาท รวมงบ
ประมาณค่าชดเชยการสร้างและค่าชดเชยประมาณ 29,000,000 บาท
เพื่อขยายเมืองและชุมชนและการที่ปากพนังเป็นศูนย์กลางของที่ทำกา
รรัฐบาลหลายแห่ง เป็นศูนย์รวมการขนส่งทางน้ำที่มีท่าเรือใหญ่เป็น
อันดับที่ 2 ของภาคใต้ มีเรือขนส่งสินค้าจากพระนครและต่างประเทศ
แวะขนถ่ายสินค้า ไปซื้อขายหลายอำเภอ หลายจังหวัดและขายไปต่าง
ประเทศ นอกจากนี้ยังเป็นการสัญจรของประชาชน (เก็บความจาก
หนังสือสำนักงานเทศบาลเมืองปากพนัง ที่ นศ 65/1780 ลงวันที่ 26
มิถุนายน 2512)
- 2512 ทางราชการจับกุมประชาชนทั้งหมู่บ้าน ที่หมู่ที่ 1 บ้านหนองไม้แก่น
(ติดกับบ้านบางหว้า) เกาะพร่อง คลองเรือ หมู่ที่ 1 ตำบลเชียรเขา
อำเภอเชียรใหญ่ ขณะนั้น ช้อหาคอมมิวนิสต์ไปขังที่บ้านชะเอียน
ค่ายวชิราวุธ ประกอบด้วย นายแจ้ง บรรจงแก้ว นายเชย คักดีเสนา
นางพิน ชัยมุสิก นายเวส บรรจงแก้ว นายลาภ บรรจงแก้ว (เป็น
เกตตรา) นายหมุด ทองหวาน นายคลิ่ง บรรจงดวง นายคลิ่ง ทองเจียว

ซึ่งเป็นฤดูเก็บเกี่ยวข้าว ชาวบ้านไม่กล้าเอาน้ำไปให้เยี่ยม (จาก
การสัมภาษณ์นายไพโรจน์ ชูวงศ์ , 11 กุมภาพันธ์ 2542 และ
นายราเชนทร์ เมืองแก้ว, 3 เมษายน 2541)

2513 รัฐมนตรีช่วยว่าการกระทรวงพัฒนาการแห่งชาติ (ฯพณฯบุญรอด
ปิณฑรัตน์) เป็นประธานวางศิลาฤกษ์สร้างสะพาน "แม่เจ้าอยู่หัว"
ตำบลสวนหลวง อำเภอเขียร์ใหญ่ จากสถานีบ้านตุล ถึง บ้านบ่อล้อ
ระยะทาง 15 กิโลเมตร เพื่อสะดวกในการติดต่อการนำผลผลิตออกสู่
ตลาด การป้องกันและปราบปรามโจรผู้ร้าย และสะดวกแก่เจ้าหน้าที่
ออกเยี่ยมเยียนประชาชน ถนนดังกล่าวต้องผ่านคลองคือ กว้าง
60 เมตรลึก 5-10 เมตร จึงต้องมีการสร้างสะพานที่ใช้งบประมาณก่อสร้าง
หลายแสนบาท แต่นายนิคม อุปรมัย สมาชิกสภาผู้แทนราษฎร
จังหวัดนครศรีธรรมราช รองประธานสภาผู้แทนราษฎรได้อนุเคราะห์
ด้วยการประสานงานกับรัฐบาลขอเงินอุดหนุนเพื่อสร้างสะพาน
จำนวน 370,000บาท กำหนดเสร็จภายในวันที่ 20 กันยายน 2514
โดยให้ชื่อว่าสะพานแม่เจ้าอยู่หัว (สารนครศรีธรรมราช ปีที่ 2
ฉบับที่ 13 มีนาคม 2514)

2512-2513 ราษฎรในท้องที่ตำบลท่าพญา ตำบลขนานนก ตำบลปากพั้งฝั่งตะวันออก
ออกประสบภัย "คลื่นหักหาด" นำเอาน้ำเค็มในทะเลเข้ามาท่วมพื้นที่
นาข้าวเสียหายทุกปี จึงได้ร่วมมือกันพัฒนาการทำคันกั้นน้ำเค็มจาก
ทะเล ตลอดจนราษฎรท้องที่ตำบลหน้าสตน นำโดยนายเกรียงศักดิ์
รัตนบุรี นายอำเภอหัวไทร นำราษฎรและข้าราชการ ประมาณ 2,000
คน พัฒนาการทำคันกั้นน้ำเค็มจากทะเลที่ตำบลหน้าสตนอำเภอหัว
ไทร (สารนครศรีธรรมราช ฉบับที่ 5 ปีที่ 1 กรกฎาคม 2513)

2513 ร.ต.สุนทร สัตยานนท์ นายอำเภอเขียร์ใหญ่ นำราษฎรหมู่ที่ 8 ตำบล
เขียร์เขา อำเภอเขียร์ใหญ่ ทดลองทำนาปีละ 2 ครั้งเนื้อที่ประมาณ
60 ไร่ (สารนครศรีธรรมราช ฉบับที่ 5 ปีที่ 1 กรกฎาคม 2513)

2514-2518 ก่อสร้างประตูระบายน้ำคลองเขียร์ใหญ่ หมู่ที่ 1 ตำบลท้องลำเจียก
อำเภอเขียร์ใหญ่ (สรุปจากโครงการพัฒนาลุ่มน้ำปากพนังจังหวัด

นครศรีธรรมราชของสำนักงานชลประทานที่ 11 เอกสารประกอบ
หนังสือจังหวัดนครศรีธรรมราช ที่ นศ. 0015/40064 ลงวันที่ 30
พฤศจิกายน 2526)

2515-2518 ก่อสร้างประตูปรับน้ำคลองบางไทร หมู่ที่ 8 ตำบลบ้านใหม่
อำเภอปากพนัง (สรุปจากโครงการพัฒนาลุ่มน้ำปากพนังจังหวัดนคร
ศรีธรรมราช ของสำนักงานชลประทานที่ 11 เอกสารประกอบหนังสือ
จังหวัดนครศรีธรรมราช ที่ นศ. 0015/40064 ลงวันที่ 30
พฤศจิกายน 2526)

2-4 พฤศจิกายน 2516 น้ำท่วมในอำเภอต่างๆ ของลุ่มน้ำปากพนัง

19-23 พฤศจิกายน 2516 นายคล้าย จิตพิทักษ์ ผู้ว่าราชการจังหวัดนครศรีธรรมราชและคณะ
ได้ออกตรวจสภาพท้องดินและเยี่ยมราษฎรเขตลุ่มน้ำปากพนัง (โดย
เส้นทางบก ทางเรือ จากนครศรีธรรมราช ไปปากพนัง บ้านหอยกัน
บ้านปากแพรกฝั่งตะวันตก บ้านปากแพรกฝั่งตะวันออก บ้านหลุมพอ
หัวไทร บ้านบางนพ บ้านปากพรุ หัวไทร บ้านคลองแดน บ้านเขาพัง-
ไกร บ้านบางสะพาน บ้านนุรณาวาส บ้านควนชิง บ้านควนเค็ง
ชะอวด บ้านท้ายทะเล บ้านการระเกด บ้านท่าลิพง บ้านคลองคือง
บ้านบางยี่ว บ้านท้องลาน บ้านโพธิ์ใหม่ บ้านสระโพธิ์ บ้านเขาแก้ว-
วิเชียร บ้านช่องขาด บ้านคงคาดี บ้านปากคลองบางไทร บ้าน-
ใหม่ บ้านป่าระกำ บ้านเกาะทวด บ้านชะเมา นครศรีธรรมราช)
เป็นการตรวจราชการปกติและเน้นการตรวจสอบสภาพทั่วไปพื้นที่ถูก
น้ำท่วม เมื่อ 2-4 พฤศจิกายน 2516 และสอบถามความต้องการ
ความเดือดร้อนของราษฎร พบปัญหา 5 ประการ คือ 1) การทำมา
หากินขัดสนในเรื่องปัจจัยการผลิต 2) ใจผู้รัยลักขโมย 3) เพื่อ
แจกสมุดเครื่องเขียนแบบเรียน 4) ขาดแคลนครู อาครเรียน อาคร
ประกอบ 5) ขาดการคมนาคม(สารานครศรีธรรมราช, ธันวาคม 2515)
มีการริเริ่มส่งเสริมการทำนาทุ่งที่นครศรีธรรมราช โดยนายเริ่ม พาน
ทอง เป็นผู้บุกเบิก โดยการสนับสนุนของทางราชการ กล่าวคือ
จากการแนะนำของดร.อาภรณ์ ศรีพิพัฒน์ นักวิชาการกรมประมง
พร้อมกับนายคล้าย จิตพิทักษ์ ผู้ว่าราชการจังหวัดได้ดำเนินการอย่าง

- มากเพื่อเปิดป่าสงวนแห่งชาติให้ราษฎรทำนาถ้าง นายเกรียงศักดิ์ ไกรเลิศ ประมงจังหวัด ซึ่งได้ส่งเสริมการเลี้ยงกุ้งที่นครศรีธรรมราช โดยขอใช้พื้นที่ป่าเลนนครศรีธรรมราช (อตุลย์ เสนากัลป์, นาถ้าง, สารนครศรีธรรมราชปีที่ 1 ฉบับที่ 5 มีนาคม -เมษายน 2517: 73-74) ในเขตตำบลท่าไร่ ตำบลปากนคร ตำบลท่าซัก ตำบลปากพูน โดยกรมส่งเสริมสหกรณ์ขอใช้ที่ดินป่าสงวนแห่งชาติป่าเลนปากพญา-ปากนคร จากกรมป่าไม้ ซึ่งกระทรวงเกษตรและสหกรณ์ได้เห็นชอบอนุมัติเมื่อวันที่ 20 พฤษภาคม 2517 นำที่ดินมาจัดสรรให้ราษฎรเข้าทำประโยชน์นาถ้าง จำนวน 5 แปลง พื้นที่ประมาณ 25,836 ไร่ (ศิรินทรเพ็ญ หนูนาอ , 2532: 9)
- 2518 ก่อสร้างประตุน้ำและฝายป่อคนที หมู่ที่ 8 ตำบลขนานนาก อำเภอปากพนัง(สรุปจากโครงการพัฒนาลุ่มน้ำปากพนังจังหวัดนครศรีธรรมราช สำนักงานชลประทานที่ 11 เอกสารประกอบหนังสือจังหวัดนครศรีธรรมราช ที่ นศ. 0015/40064 ลงวันที่ 30 พฤศจิกายน 2526)
- 3 กันยายน 2518 พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว และสมเด็จพระบรมราชินีนาถ พร้อมด้วยพระบรมราชโอรสและพระราชธิดา เสด็จเยี่ยมราษฎรอำเภอปากพนัง
- 2518-2521 การก่อสร้างประตุน้ำคลองค้อ หมู่ที่ 3 ตำบลแม่เจ้าอยู่หัว อำเภอเชียรใหญ่ (สรุปจากโครงการพัฒนาลุ่มน้ำปากพนังจังหวัดนครศรีธรรมราช ของสำนักงานชลประทานที่ 11 เอกสารประกอบหนังสือจังหวัดนครศรีธรรมราช ที่ นศ. 0015/40064 ลงวันที่ 30 พฤศจิกายน 2526)
- 4-15 มกราคม 2518 อุทกภัยเนื่องจากเกิดฝนตกหนักน้ำท่วมใหญ่นครศรีธรรมราช เฉพาะพื้นที่ ลุ่มน้ำปากพนังน้ำท่วมสูง อำเภอปากพนัง อำเภอเชียรใหญ่ น้ำท่วมสูง ประมาณ 200 เซนติเมตร, อำเภอหัวไทร สูงประมาณ 100 เซนติเมตร พื้นที่เหล่านี้น้ำไหลเอ่อหรือขังหลายวันก่อนออกสู่ทะเล ความเสียหาย อำเภอปากพนัง 3,721 ครอบครั้ว 20,447 คน เสีย

ชีวิต 5 คน บ้านพัง 7 หลัง โรงเรียนชำรุดมาก พื้นที่เกษตร 143,836 ไร่ อำเภอเชียรใหญ่ ประสบภัย 907 ครอบครัว 6,157 คน เสียชีวิต 4 คน บ้าน โรงเรียนชำรุดเสียหาย เนื่องจากการเกษตร 143,952 ไร่ อำเภอหัวไทร ประสบภัย 8,000 ครอบครัว 42,000 คน เสียชีวิต 1 คน เนื่องจากการเกษตร 2,000 ไร่ และอำเภอชะอวด ประสบภัย 1,500 ครอบครัว 3,528 คน เสียชีวิต 7 คน บ้านพัง 5 หลัง โรงเรียนชำรุดมาก (สรุปจากการรายงานของนายคล้าย จิตพิทักษ์ ผู้ว่าราชการ จังหวัดนครศรีธรรมราช ต่อรัฐมนตรีว่าการกระทรวงมหาดไทย ใน โอกาสที่ตรวจการช่วยเหลือทุกข์ยากได้ ,อ้างถึงในสาร นครศรีธรรมราช ปีที่ 6 ฉบับที่ 2 มีนาคม-เมษายน 2518)

2519 ประชาชนหมู่ที่ 6 ตำบลเกาะทวด หมู่ที่ 1 , 3 ตำบลป่าระกำ จำนวน ประมาณ 1,000 คนเศษ นำโดยนายเฝียน (ปัจจุบันเป็นเจ้าของอ่าวสวรรค์ หัวป่าขลุ)นายสุรินทร์ หนูคง (ปัจจุบันนิติกรสำนักงานการประถม ศึกษาจังหวัดนครศรีธรรมราชและนายสมพล รักหวาน (อดีตอาจารย์ ใหญ่ ปัจจุบันข้าราชการบำนาญและประกอบธุรกิจ) ได้ขับไล่ นาย เสมมา นาควิโรจน์ อำเภอปากพนัง เกี่ยวกับค่าแรงงานขุดดินถนน สายบางบูชา-หัวป่าขลุ-เชียรเขา ชาวบ้านได้รับเป็นค่าจ้างเมตรละ 8 บาท แต่บประมาณที่ตั้งไว้เมตรละ 20 บาท โดยผู้นำในการชุมนุม ได้ติดต่อประสานงานให้นายสัมพันธ์ ทองสมัคร สมาชิกสภาผู้แทน ราษฎรจังหวัดนครศรีธรรมราช เลขานุการรัฐมนตรีประจำสำนัก นายกรัฐมนตรี (นายสุรินทร์ มาศดิตถ์) ขอให้ได้ค่าแรงเพิ่มตามที่ ทางราชการจ่ายจริง และให้ย้ายนายอำเภอออกไป ในที่สุดหลังเหตุการณ์ประมาณ 1 เดือนนายอำเภอถูกย้ายไปประจำบุรีรัมย์ (จาก การสัมภาษณ์นายสุรินทร์ หนูคง ,13 พฤษภาคม 2541)

14 พฤษภาคม 2520 นายเสน่ห์ วัฒนธนาธร ผู้ว่าราชการจังหวัดนครศรีธรรมราช ได้รายงานข้อราชการต่อ ฯพณฯ อัมพร จันทรวิจิตร รองนายกรัฐมนตรี ในฐานะประธานอนุกรรมการตรวจสอบการติดตามผลโครงการอาสา พัฒนาท้องถิ่นของตนเองในฤดูแล้งพ.ศ.2520 (สารนครศรีธรรมราช ปีที่ 8 ฉบับที่ 3 พฤษภาคม -มิถุนายน 2520:5) มาเยี่ยมโครงการที่

จังหวัดนครศรีธรรมราชเกี่ยวข้องกับปัญหาสำคัญโดยมีปัญหาของ
ลุ่มน้ำปากพนังอยู่ในอันดับที่ 3 คือ การพัฒนาเน้นหนักในท้องที่
กันดาร คือ อำเภอเชียรใหญ่ อำเภอหัวไทร และอำเภอชะอวด
ว่าเป็นพื้นที่ที่มีการทำนาเป็นหลักแต่มีปัญหาขาดแคลนน้ำ ทำให้ผล
ผลิตต่อไร่ไม่เพียงพอในการครองชีพ เป็นเหตุให้ประชาชนอพยพไป
ทำมาหากินในที่อื่น นุกรุกเบิกป่าสงวนตามปกติ ต่อมาถูกผู้ก่อการ
ร้ายคอมมิวนิสต์แทรกซึมปลุกกระดม ยุยงให้หลงผิดเป็นผู้ก่อการร้าย
คอมมิวนิสต์เมื่อมีการปราบปรามอย่างหนักก็จะอพยพกลับภูมิลำเนาเดิมและนำความคิดทางการเมืองเป็นเชื้อร้ายมาเผยแพร่แก่
ญาติพี่น้องเพื่อนบ้าน นับว่าเป็นอันตรายยิ่ง หากได้รับการสนับสนุน
ทางจังหวัดก็จะพัฒนาพื้นที่นี้โดยเร็ว

13 กันยายน 2521

พระราชดำริ ครั้งที่ 1 เมื่อพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวฯ ได้ทรงพระ
กรุณาโปรดเกล้าฯ ให้ผู้อำนวยการสำนักงานชลประทานที่ 11 เข้าเฝ้า
ณ ที่ประทับแรมโรงพยาบาลซีเมนต์ทุ่งสง จังหวัดนครศรีธรรมราช ทรงมี
พระราชวินิจฉัยเกี่ยวกับโครงการชลประทานในเขตจังหวัดนครศรีธรรม
ราช ให้พัฒนาลุ่มน้ำชะอวด โดยก่อสร้างอ่างเก็บน้ำห้วยน้ำใส
สำหรับระยะแรก ทรงพิจารณาให้สร้างฝายทดน้ำคลองไม้เสียบ ที่
ตำบลเกาะจันทร์ อำเภอชะอวด พร้อมระบบส่งน้ำโดยเร่งด่วนก่อน

2521-2522

เกษตรกรนาข้าวด้วยการนำของนายเฉลิม วรรณงาม ครูโรงเรียนชุมชนบางบูชา ได้ปรับที่ดินนาข้าว เนื้อที่ 2 ไร่เศษ ด้วยการขุดร่องเป็นคู
น้ำปลูกพริกขึ้นที่บ้านบางบูชาได้ผลผลิตดีสามารถให้ผลผลิต

2,400 กิโลกรัมใช้เวลาผลิต 6 เดือนได้เงิน 30,000 บาทเศษ

เกษตรกรจึงเริ่มให้ความสำคัญและสนใจปฏิบัติตาม จึงผลักดันให้
เป็นโครงการของโรงเรียน (เพราะโรงเรียนชุมชน) และโรงเรียนได้เปิด
การอบรมการปลูกพริกขึ้นเป็นครั้งแรกเมื่อวันที่ 28 กันยายน

2521 ผู้เข้ารับการอบรม 32 คน จากนั้นเกษตรกรไปขุดร่องปลูก

29 ไร่พื้นที่ 58 ไร่ 2 งาน ได้ผลผลิต 76,500 กิโลกรัมเศษ คิดเป็น

เงิน 918,000 บาท เกษตรกรอื่นๆเห็นว่าเป็นอาชีพใหม่ที่ให้รายได้สูง

จึงนิยมปฏิบัติและติดต่อให้โรงเรียนเปิดการอบรมให้แก่สมาชิกใหม่ และแก้ปัญหาเกษตรกรที่ปฏิบัติไปแล้ว โรงเรียนจึงจัดการอบรมครั้งที่ 2 ผู้เข้ารับการอบรม 67 คน ปรากฏว่าไปปฏิบัติ 58 ราย พื้นที่ปลูก 102 ไร่ ผลผลิต 112,000 กิโลกรัม คิดเป็นเงินประมาณ 1,345,000 บาท (สรุปจากบันทึกแผนการปลูกพริกของนายเฉลิม วรรณงามและจากการสัมภาษณ์นายเฉลิม วรรณงาม)

2522 โรงเรียนชุมชนบ้านบางบุชา ได้เปิดการอบรมประชาชนที่สนใจเกี่ยวกับการปลูกผักและพืชไร่ ในวันที่ 27 ธันวาคม 2523 ที่โรงเรียนชุมชนบ้านบางบุชา โดยมีประชาชนทั้งในท้องที่ตำบลเกาะหวด ตำบลใกล้เคียงและมาจากอำเภอเชียรใหญ่ จำนวน 450 คน(หนังสือโรงเรียนชุมชนบางบุชา ที่ ศธ.142802/5 ลงวันที่ 7 มกราคม 2524) ในการอบรมดังกล่าวได้เน้นการปลูกพริกและการจัดการตลาด(จากการสัมภาษณ์นายเฉลิม วรรณงาม, และการสัมภาษณ์นายไพโรจน์ ชูช่วย, 11 กุมภาพันธ์ 2524) โดยมีนายอำเภอปากพนังไปเป็นประธานในพิธีเปิดและสนับสนุนโดยสำนักงานเกษตรจังหวัด สำนักงานเกษตรอำเภอหน่วยปราบศัตรูพืชที่นครศรีธรรมราช ศูนย์การศึกษานอกโรงเรียน ศึกษาธิการอำเภอปากพนัง โดยมีวิทยากรในท้องถิ่น ได้แก่อาจารย์เฉลิม วรรณงาม ครูโรงเรียนชุมชนวัดบางบุชา และนายบรรจบ รักมล ครูใหญ่โรงเรียนบ้านเขาน้อย อำเภอปากพนัง

2523 องค์การบริหารส่วนจังหวัดนครศรีธรรมราช ได้กำหนดนโยบายในปี เป็นปีส่งเสริมการเกษตร ให้โรงเรียนประถมศึกษาในสังกัดจัดทำโครงการส่งเสริมการเกษตร

2523 ดร.เกษม ศิริสัมพันธ์ รัฐมนตรีว่าการกระทรวงศึกษาธิการ ได้เข้าเยี่ยมชมหมู่บ้านแสงวิมานและชาวบ้านได้เสนอให้ช่วยเหลือการปรับปรุงถนนเข้าสู่หมู่บ้าน

2523 เกษตรกรตำบลเกาะหวดและตำบลใกล้เคียงได้จัดตั้งกลุ่มปลูกผัก อำเภอปากพนัง ภายใต้การส่งเสริมของโรงเรียนชุมชนบางบุชา เกษตรอำเภอปากพนัง เริ่มโครงการในวันที่ 27 ธันวาคม 2524 มีสมาชิกทั้ง

หมด 69 คน เนื้อที่ปลูกพริก 67.97 ไร่ ปลูกผักคะน้า 30 คน เนื้อที่ 20 ไร่ จาก 12 หมู่บ้าน 5 ตำบล คือ ตำบลเกาะหวด ตำบลชะเมา ตำบลคลองน้อย ตำบลป่าระกำ และตำบลบ้านใหม่ อำเภอปากพนัง แบ่งเป็นหน่วยการผลิตผัก 12 หน่วย โดยแบ่งตามเขตปกครองและมีหัวหน้าหน่วย เป็นผู้ประสานงาน และกำหนดจุดรวมผัก 2 ทำน้ำ เพื่อให้พ่อค้ามารับซื้อ คือ ทำน้ำบางนุชา มีนายถาวร จันทร์พวง เป็นผู้จัดการทำ และทำน้ำเปียะ มีนายจรัส ทองสิน เป็นผู้จัดการทำ มีอาจารย์เฉลิม วรรณงามและนายณรงค์ ศิริกุล เป็นที่ปรึกษากลุ่ม โดยคาดว่า ผลผลิตพริกขี้หนูคราวละ 185,440 กิโลกรัมๆละ 12 บาท และคะน้า 60,825 กิโลกรัมๆละ 7 บาท กลุ่มปลูกผักนี้แบ่งองค์กรออกเป็นฝ่ายต่างๆ 7 ฝ่าย ได้แก่ ฝ่ายบัญชีและการเงิน ฝ่ายรวบรวมผลผลิต ฝ่ายการตลาด (หน้าที่สำคัญ คือ มีหน้าที่ขายผลผลิตโดยร่วมมือกับผู้ประกอบการค้าที่ตลาดหัวอิฐ จำนวน 2 คนให้คำตอบแทนจากการขายกิโลกรัมละ 1 บาท แยกเป็นพริกขี้หนู .85 บาท และคะน้า .15 บาท) ฝ่ายประกันราคา (มีหน้าที่ประกันราคาผลผลิตขั้นต่ำของราคาที่ตกลงกับสมาชิก ในระยะนั้นคะน้าประกันราคากิโลกรัมละ 3 บาท) ฝ่ายขนส่ง ฝ่ายจัดหาปัจจัยการผลิต ฝ่ายส่งเสริมและการจัดตั้งกลุ่ม ส่วนเงินทุนหมุนเวียนของกลุ่ม ที่ประชุมมีมติให้หักจากค่าบริการไว้เป็นเงินทุนหมุนเวียนภายในกลุ่มจากการขายผักคะน้ากิโลกรัมละ .15 บาท และพริกขี้หนู กิโลกรัมละ .50 บาท ผลที่ได้คือ เกษตรกรซื้อปุ๋ยราคาถูกกว่าท้องตลาด ประหยัดค่าขนส่ง การขายผักได้ราคาดี มั่นคงมีตลาดรองรับ ไม่เสียเปรียบและส่งเสริมการรวมกลุ่มเพื่อปรึกษาหารือ และมีการประชุมรวม 4 ครั้ง เกษตรกรเข้าร่วม 735 คน และมีภาคเอกชน (ห้างหุ้นส่วนจำกัด เกษตรชัยณรงค์) เข้าร่วมสนับสนุนการทำแปลงสาธิต การป้องกันการกำจัดศัตรูพืช 8 แปลง (สรุปจากบันทึกข้อความ เรื่องรายงานการดำเนินงานกลุ่มปลูกผักอำเภอปากพนังของนายเฉลิม วรรณงาม ถึงอาจารย์ใหญ่โรงเรียนชุมชนบางนุชาวันที่ 6 พฤษภาคม 2524) หลังจากนั้นกลุ่มดังกล่าวนี้ล้มสลายเพราะแผนการล้มกลุ่มผักของพ่อค้าคน

- กลางที่ใช้วิธีการพยายามซื้อผลผลิตจากสมาชิกบางคนโดยตรงด้วยการให้สูงกว่าการขายให้กลุ่ม เป็นการแย่งซื้อผักจากเกษตรกรโดยตรงมิให้เกษตรกรขายหรือส่งผลผลิตให้กลุ่ม (จากการสัมภาษณ์นายเฉลิมวรรณงาม, ตุลาคม 2541)
- 2523 ม.ร.ว.คึกฤทธิ์ ปราโมช อดีตนายกรัฐมนตรีและหัวหน้าพรรคกิจสังคมเดินทางมาเปิดสถานีอนามัยตำบลชนาบนาก (จากการสัมภาษณ์กำนันตำบลชนาบนาก, 2541)
- 2523 งานประจำปีหน้าโกฏี ขึ้น 15 ค่ำ เดือนอ้าย ซึ่งเป็นงานบุญทอดผ้าป่าและขนทรายจากริมทะเลไปสู่วัดใกล้เคียงในตำบลใกล้เคียง และเป็นงานสวนสนุก ที่ประชาชนต้องนั่งเรือหางยาวมาเที่ยว ยุติลงเพราะสมภารวัดโคกมะม่วง สิ้นบุญ (จากการสัมภาษณ์นายสุภาพ ประธานสภาองค์การบริหารส่วนตำบลชนาบนาก, 20 กรกฎาคม 2541)
- 2524 นายชวน หลีกภัย รัฐมนตรีว่าการกระทรวงเกษตรและสหกรณ์ มาตรวจถนนที่บ้านบางจันทร์ ตำบลเชียรใหญ่และช่วยเหลือให้นายณรงค์ นุ่นทอง นายธงชาติ รัตนวิชา ผู้สมัครสมาชิกสภาราษฎร พรรคประชาธิปัตย์ มีนายจวน นางฟุ้ง หมู่ที่ 3 ตำบลเชียรใหญ่ เอาปลาตาย ปลาไหลตาย ไปฟ้องนายชวน หลีกภัย (จากการสัมภาษณ์นายไพโรจน์ ชูวงศ์กร, 11 กุมภาพันธ์ 2542)
- 2524 ก่อสร้างอาคารบังคับน้ำบ้านบางใหญ่ ตำบลบางจาก อำเภอเมืองบ้านบางทอด หมู่ที่ 1 ตำบลปากพนังฝั่งตะวันตก อำเภอปากพนัง, บ้านหัวลำภู ตำบลหัวไทร อำเภอหัวไทร, บ้านบางจาก ตำบลบางจาก อำเภอเมือง (สรุปจากโครงการพัฒนาลุ่มน้ำปากพนังจังหวัดนครศรีธรรมราช ของสำนักงานชลประทานที่ 11 เอกสารประกอบหนังสือจังหวัดนครศรีธรรมราช ที่ นศ. 0015/40064 ลงวันที่ 30 พฤศจิกายน 2526)
- 2524 กองทัพภาคที่ 4 และจังหวัดนครศรีธรรมราช ได้ร่วมกันดำเนินการส่งเสริมการประกอบอาชีพด้านการเกษตรโดยเน้นการทำนาเป็นหลัก การประมงและปศุสัตว์อยู่อันดับรอง แต่ไม่ได้ดำเนินการอย่างจริงจัง

และต่อเนื่อง (กรมชลประทาน, 2536:1)

- 2525 กรมชลประทาน ได้รับความช่วยเหลือจากรัฐบาลญี่ปุ่นเพื่อศึกษาระบบชลประทานในการพัฒนาพื้นที่ฝั่งขวาแม่น้ำ ปากพนัง พร้อมทั้งข้อเสนอแนะบริเวณพื้นที่ที่จะทำระบบชลประทาน แต่ไม่อาจดำเนินการได้เพราะขาดงบประมาณ (คณะกรรมการบริหารโครงการพัฒนาพื้นที่ลุ่มน้ำปากพนังอันเนื่องมาจากพระราชดำริ, มีนาคม 2537:3)
- 2525 ก่อสร้างอาคารบังคับน้ำบ้านทะเลบึง ตำบลหัวไทร อำเภอหัวไทร, บ้านบางวัว หมู่ที่ 1 ตำบลปากพนังฝั่งตะวันออก อำเภอปากพนัง, บ้านบางขาม หมู่ 8 ตำบลคลองน้อย อำเภอปากพนัง (สรุปจากโครงการพัฒนาลุ่มน้ำปากพนังจังหวัดนครศรีธรรมราช ของสำนักงานชลประทานที่ 11 เอกสารประกอบหนังสือจังหวัดนครศรีธรรมราช ที่ นศ. 0015/40064 ลงวันที่ 30 พฤศจิกายน 2526)
- 2526 ก่อสร้างอาคารบังคับน้ำบ้านบางปอ ,บ้านหัวเนิน หมู่ 8 ตำบลคลองน้อย อำเภอปากพนัง บ้านบางกรด หมู่ 2ตำบลบางพระ อำเภอปากพนัง, และบ้านบางฉناق หมู่ที่ 1 ตำบลปากพนังฝั่งตะวันออก อำเภอปากพนัง
- 2526 แผนพัฒนาลุ่มน้ำปากพนัง ได้ถูกเสนอในสมัยพลโทจวน วรรณรัตน์ แม่ทัพภาคที่ 4 เคยให้ศูนย์พัฒนาภาคใต้ทำแผนพัฒนาพัฒนาลุ่มน้ำปากพนังเสนอเข้าแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 5 โดยคำนึงถึงการแก้ไขปัญหา 3 ประการ คือ 1)การเก็บน้ำไม่ได้ 2) ผลผลิตต่อไร่ตกต่ำ 3)ราษฎรยากจนและบุกรุกที่ทำกินแต่การเสนอแผนดังกล่าวไม่ได้รับการพิจารณาบรรจุในแผนพัฒนาฉบับที่ 5 เพราะทางสำนักงานคณะกรรมการพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติเห็นว่าแผนงานนี้เป็นแผนงานปกติ ไม่ใช่เรื่องเร่งด่วนให้พัฒนาไปตามปกติ (การชี้แจงของศูนย์พัฒนาภาคใต้ ในการประชุมก้าวหน้าแผนพัฒนาลุ่มน้ำปากพนัง ,รายงานการประชุมพิจารณาผลความก้าวหน้าแผนพัฒนาลุ่มน้ำปากพนัง วันที่ 9 พฤศจิกายน 2526 ณ ศาลากลางจังหวัดนครศรีธรรมราช) และการเสนอรายงานของหน่วยงานต่างๆในวันดังกล่าวนี้จึงเป็นการ

2526

เสนอความก้าวหน้าผลการปฏิบัติงานของระบบราชการปกติ กรมชลประทาน ได้เสนอโครงการพัฒนาลุ่มน้ำปากพนัง ของสำนักงานชลประทานที่ 11 สำนักงานเร่งรัดพัฒนาชนบทจังหวัดนครศรีธรรมราช องค์การบริหารส่วนจังหวัดนครศรีธรรมราช เพื่อให้หน่วยงานต่างๆ ประกอบการจัดทำโครงการส่งเสริมพัฒนาลุ่มน้ำปากพนังต่อไป โดยกำหนดวัตถุประสงค์ เพื่อวางแผนการจัดสรรน้ำให้เหมาะสมกับสภาพแหล่งน้ำ สภาพทางภูมิศาสตร์ สภาพาสสิ่งแวดลอม สภาพภูมิประเทศ สภาพการเพาะปลูก และพื้นที่เพาะปลูกโดยมีปริมาณน้ำใช้งานแต่ละขั้นตอนให้เหมาะสม และเพิ่มประสิทธิภาพการเก็บกักน้ำระบายน้ำและป้องกันน้ำเค็ม โดยมีเป้าหมาย 3 ระยะ ดังนี้ ระยะแรก (2527-2529) 1) ทำการสำรวจรายละเอียดสภาพคลองธรรมชาติต่างๆ ดำเนินการปรับปรุงขุดลอกคลองให้มีขีดความสามารถในการเก็บกักและระบายน้ำตามความเหมาะสมเพื่อควบคุมพื้นที่การเกษตรฝั่งซ้ายแม่น้ำปากพนัง 215,500 ไร่ ฝั่งขวาของแม่น้ำปากพนัง 50,000 ไร่ 2) ขยายพื้นที่ชลประทานฝั่งขวาของแม่น้ำปากพนังในเขตอำเภอหัวไทรอีก 30,000 ไร่ และพื้นที่ตอนบนของกลุ่มน้ำในเขตอำเภอชะอวด 35,000 ไร่ โดยมีงานดังนี้ งานขุดลอกคลอง จำนวน 24 สาย ยาวประมาณ 136.3 กิโลเมตร เป็นเงิน 58 ล้านบาท งานสร้างอาคารบังคับน้ำ ประมาณ 13 แห่ง งบประมาณ 37 ล้านบาท งานสร้างสะพาน 9 แห่ง งบประมาณ 4 ล้านบาท งานส่วนประกอบในการขุดลอกคลอง งบประมาณ 7 ล้านบาท งานสร้างประตูระบายน้ำคลองชะอวดแพรงเมือง งบประมาณ 26 ล้านบาท งานก่อสร้างโครงการเหมืองฝายไม้เลียบ งบประมาณ 161 ล้านบาท รวมงบประมาณทั้งสิ้น 302,228,700 บาท ระยะที่ 2 (หลัง 2529) ขยายพื้นที่ชลประทานให้ครอบคลุมพื้นที่การเกษตรทั้งลุ่มน้ำ 629,700 ไร่ โดยการ 1) สำรวจความเหมาะสมในการก่อสร้างประตูระบายน้ำหัวไทร ปรับปรุงพрудวนเครื่อง และอ่างเก็บน้ำต้นทุน 4 แห่ง ได้แก่ อ่างเก็บน้ำห้วยน้ำใส อ่างเก็บน้ำคลองโคกยาง อ่างเก็บน้ำคลองถ้ำพระ และอ่างเก็บน้ำคลองลาไม

2) ขุดลอกคลองและสร้างอาคารบังคับน้ำต่อจากระยะแรก (สรุปจากโครงการพัฒนาลุ่มน้ำปากพนังจังหวัดนครศรีธรรมราช ของสำนักงานชลประทานที่ 11 เอกสารประกอบหนังสือจังหวัดนครศรีธรรมราช ที่ นศ. 0015/40064 ลงวันที่ 30 พฤศจิกายน 2526)

9 พฤศจิกายน 2526 คณะกรรมการพัฒนาลุ่มน้ำปากพนังมีการประชุม เห็นควรบรรจุการสร้างทางหลวงหมายเลข 4013 ตอนปากพนังฝั่งตะวันออก- ปากพนังฝั่งตะวันตกเข้าในแผนพัฒนาลุ่มน้ำปากพนัง โดยใช้บส่วนกลางและเมื่อวันที่ 20 กุมภาพันธ์ 2527 กรมทางหลวงได้จัดเข้าแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 6 ปีงบประมาณ 2531 (หนังสือกรมทางหลวงถึงผู้อำนวยการสำนักงบประมาณ ที่ คค 0609/6641 ลงวันที่ 18 มิถุนายน 2529)

มีนาคม-มิถุนายน 2527 จังหวัดนครศรีธรรมราชร่วมกับสำนักงานคณะกรรมการพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติได้ขอความช่วยเหลือจากรัฐบาลออสเตรเลียในการจัดส่งบริษัทที่ปรึกษามาทำการสำรวจและวางแผนพัฒนาลุ่มน้ำในเขตอำเภอปากพนังและอำเภอเมืองประมาณ 56,250 ไร่ พร้อมทั้งได้จัดทำข้อเสนอเพื่อดำเนินการศึกษาพื้นที่เหลือ 1 ล้านไร่ (กรมชลประทาน, 2536:1) โดยได้ศึกษาพัฒนาแหล่งน้ำในลุ่มน้ำทั้งในส่วนของ การขุดเจาะน้ำบาดาลและการก่อสร้างอ่างเก็บน้ำ (คณะกรรมการบริหารโครงการพัฒนาพื้นที่ลุ่มน้ำปากพนังอันเนื่องมาจากพระราชดำริ, มีนาคม 2537:3) โดยรัฐบาลออสเตรเลียได้มอบหมายให้นาย Perter I. Nola จากบริษัทที่ปรึกษา Antara AustralAsia กับคณะจำนวน 5 คน เริ่มทำการศึกษาข้อมูลทางเศรษฐกิจ สังคม และทางธรณีวิทยา เพื่อหาแหล่งและปริมาณน้ำใต้ดิน ในตำบลบางจาก อำเภอเมือง ตำบลคลองน้อย อำเภอปากพนัง และพื้นที่ใกล้เคียงภายในรัศมี 50 กิโลเมตร ตั้งแต่เดือนมีนาคม 2529 สิ้นสุดเดือนมิถุนายน 2529 (รายงานความก้าวหน้าโครงการพัฒนาลุ่มน้ำปากพนัง, ม.ป.พ.)

2527 กรมชลประทานได้รับความช่วยเหลือจากธนาคารเอเชีย (ADB) ศึกษาเบื้องต้นเกี่ยวกับการพัฒนาระบบชลประทานในลุ่มน้ำปากพนัง(คณะกรรมการบริหารโครงการพัฒนาพื้นที่ลุ่มน้ำปากพนังอันเนื่องมาจากพระ

- ราชดำริ, มีนาคม 2537:3)
- 25 ตุลาคม 2528 สมเด็จพระบรมโอรสาธิราชฯ สยามมกุฎราชกุมาร เสด็จเปิดโรงเรียน
ราชประชานุเคราะห์ บ้านปลายแหลม ตำบลแหลมตะลุมพุก อำเภอ
ปากพนัง
- 2528 เกษตรกรทำไร่นาสวนผสม ในพื้นที่ลุ่มน้ำปากพนัง ได้ร้องเรียนเรื่อง
พริกขึ้นราคาตกต่ำ ต่อสำนักงานพาณิชย์จังหวัดนครศรีธรรมราช
เพื่อให้ตรวจสอบภาวะและราคารับซื้อพริกขึ้นจากแหล่งรับซื้อใน
ตลาดกรุงเทพมหานคร (หนังสือสำนักงานพาณิชย์จังหวัดนครศรีธรรม
ราช ด่วนมากเลขที่ นศ 0014/2146 ลงวันที่ 3 กรกฎาคม 2528 และบันทึก
ข้อความกรมการค้าภายใน ที่ พณ 0404/3852 ลงวันที่ 26 มิถุนายน
2528)
- 2529 มีกลุ่มนักวิชาการ สื่อสารมวลชน โดยเฉพาะหนังสือพิมพ์ นักธุรกิจ
ทหารจากกองทัพภาคที่ 4 นักการเมืองระดับชาติทำการประชุมสัมมนา
เกี่ยวกับปัญหาลุ่มน้ำปากพนัง 2 ครั้ง ที่ห้องอาหารนครินทร์และโรง
แรมทักษิณตามลำดับ นำเอาผลจากการสัมมนาเข้าสู่กองทัพภาคที่ 4
และจังหวัดนครศรีธรรมราช ช่วยผลักดันให้สำนักงานคณะกรรมการ
พัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ มาร่วมกับองค์การราชการใน
พื้นที่จัดทำแผนแม่บท (จากการสัมภาษณ์นายสมบุญ เกตุแก้ว วันที่ 6
พฤศจิกายน 2537)
- 2529 พลเอกอาทิตย์ กำลังเอก ได้จัดการ “ชุดคลองอาทิตย์” เพื่อส่งน้ำเพื่อ
การเกษตรในอำเภอหัวไทร อำเภอเชียรใหญ่ จากตำบลเขาพังไกร
ผ่าน ตำบลทรายขาว อำเภอหัวไทร ไปตำบลเขาพระบาท อำเภอเชียร
ใหญ่ และวกเข้าสู่ตำบลท่าชอม อำเภอหัวไทร
- 10 กรกฎาคม 2530 ข้าราชการครูสังกัดสำนักงานการประถมศึกษาอำเภอเอเชียรใหญ่และ
ประชาชนได้จัดชุมนุมกันประมาณ 1,500 คน ที่หน้าโรงเรียนบ้าน
ปากเชียร จำนวน 3 วัน เพื่อขับไล่สารวัตรใหญ่ สถานีตำรวจ
อำเภอเชียรใหญ่ (พ.ต.ท.ดุสิต วิชัยดิษฐ์) เพราะผู้ชุมนุมกล่าวหาว่า
สารวัตรใหญ่ด่าว่าครูเชียรใหญ่เป็นโจร จึงสอนให้เด็กเป็นโจร คน

- เขียวใหญ่มีสันตารใจ โคตรเป็นใจ และโง่เหมือนวัวเหมือนควาย (หนังสือพิมพ์ไทยรัฐ, 11 กรกฎาคม 2530) ในที่สุดทางราชการย้ายสารวัตรดังกล่าวออกนอกพื้นที่
- 2529 กองทัพบกที่ 4, กองอำนวยการรักษาความมั่นคงภายในภาค 4 จังหวัดนครศรีธรรมราช สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ได้ร่วมกันจัดทำแผนแม่บทโครงการพัฒนาลุ่มน้ำปากพนัง (ตามคำสั่งกองทัพบกที่ 4, กองอำนวยการรักษาความมั่นคงภายในภาคที่ 4 ที่ 190/2530 ลงวันที่ 24 ธันวาคม 2530) และนำเสนอปรากฏในเอกสารการศึกษาอย่างเป็นรูปธรรม ทั้งการกำหนดกลยุทธ์เป้าหมายแนวทางการพัฒนา 3 ประการ คือแนวทางการพัฒนาเศรษฐกิจ แนวทางการพัฒนาและโครงสร้างพื้นฐานเพื่อบรรลุดูวัตถุประสงค์ 2 ประการใหญ่ๆ และ 7 ประการย่อย (กองทัพบกที่ 4, กองอำนวยการรักษาความมั่นคงภายในภาค 4 จังหวัดนครศรีธรรมราชและสำนักงานคณะกรรมการพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ :2530)
- 2530 แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 6 (2530-2534) ได้กำหนดพื้นที่ลุ่มน้ำปากพนังไว้ในแนวนโยบายการพัฒนาด้วย ในการกระจายความเจริญและสร้างความเป็นธรรมแผนงานที่ 9 แผนพัฒนาเมืองและพื้นที่เฉพาะ เรื่อง การเตรียมการพัฒนาพื้นที่เศรษฐกิจใหม่บริเวณอื่นๆ วัตถุประสงค์ที่เตรียมการพัฒนาภาคได้อย่างเป็นระบบ เพื่อมุ่งสู่การแข่งขันการค้ากับนานาชาติ การกระจายการพัฒนาอุตสาหกรรม และเพื่อประสิทธิภาพการใช้ทรัพยากร (แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 6 (2530-2534) :331-333)
- 2530-2534 จังหวัดนครศรีธรรมราชกำหนดนโยบายเร่งด่วน ตาม แผนพัฒนาอุตสาหกรรมจังหวัดนครศรีธรรมราช ในระยะต้นแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 6 ในส่วนที่เป็นโครงการในพื้นที่ลุ่มน้ำปากพนังได้แก่ 1) เร่งรัดโครงการสร้างสะพานข้ามแม่น้ำปากพนังเพื่อเป็นเส้นทางเชื่อมโยงเลียบชายฝั่งทะเลตะวันออกไปยังท่าเรือน้ำลึกสงขลา และรองรับโครงการสร้างท่าเรือน้ำลึกขนอมในอนาคต (ใน

ทางปฏิบัติได้จัดโครงการนี้เข้าแผนปีงบประมาณ 2530 2) เร่งรัดการปรับปรุงถนนมาตรฐานสายอำเภอเมืองกับอำเภอปากพนัง และได้มีการจัดโครงการนี้เข้าแผนและมียกงบประมาณแล้ว 87 ล้านบาท ในปีงบประมาณ 2529 3) เร่งรัดการสร้างศูนย์ฝึกวิชาชีพอุตสาหกรรมและการต่อเรือที่อำเภอปากพนัง 4) เร่งรัดการสร้างท่าเทียบเรือประมงและศูนย์ธุรกิจท่าเรือประมง ที่อำเภอปากพนัง 5) ประสานงานกับหน่วยงานที่เกี่ยวข้องเพื่อให้มีการก่อสร้างท่าเรือชายฝั่งที่อำเภอปากพนัง 6) ปรับโครงสร้างการผลิตให้สอดคล้องกับอุตสาหกรรม โดยมีมาตรการคือ ส่งเสริมการรวมกลุ่มของเกษตรกร ได้แก่ กลุ่มสหกรณ์ กลุ่มอาชีพด้านการรวมกลุ่มการขายผลผลิต และปรับปรุงคุณภาพ ร่วมมือกับภาคเอกชนในการพัฒนาการเกษตร โดยเน้นการปรับปรุงโครงสร้างการผลิตด้านการเกษตร เพิ่มประสิทธิภาพการผลิตในเขตก้าวหน้า ปานกลางและล่าช้า (เก็บความจากนโยบายเร่งด่วน 12 ประการ ตามแผนพัฒนาอุตสาหกรรมจังหวัดนครศรีธรรมราช ในระยะต้นแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 6 และนโยบายแผนพัฒนาอุตสาหกรรม จังหวัดนครศรีธรรมราช ตามแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 6 โดยมีการประชุมคณะกรรมการพัฒนาจังหวัดนครศรีธรรมราช วันที่ 28 ธันวาคม 2528)

- 19 ตุลาคม 2531 จ.อ.ประทีป ทิพย์มาศ ครูโรงเรียนเทคโนโลยีทัศนศึกษาอาชีพ อำเภอปากพนัง ได้ร้องทุกข์ผู้ว่าราชการจังหวัดนครศรีธรรมราชขอให้ช่วยสั่งการให้หน่วยงานที่เกี่ยวข้องซ่อมถนนถนนสายปากพนัง-นครศรีธรรมราช ช่วงติดต่อกับเทศบาลปากพนัง (หนังสือร้องทุกข์ จ.อ.ประทีป ทิพย์มาศ ลงวันที่ 19 ตุลาคม 2531 จังหวัดนครศรีธรรมราชรับ เลขที่ 3862 วันที่ 19 ตุลาคม 2531)
- พฤศจิกายน 2531 น้ำท่วมใหญ่ภาคใต้ ซุงถล่มที่กะทูน ภูเขาถล่มที่บ้านคีรีวง และพื้นที่ลุ่มน้ำปากพนัง ทำให้น้ำท่วมเปื่อยเน่าเสียหาย
- 24 ธันวาคม 2531 มีพระราชดำริ ครั้งที่ 2 เกี่ยวกับโครงการแม่น้ำปากพนัง เมื่อวันที่ 24 ธันวาคม 2531 แก่หม่อมเจ้าจักรพันธ์ เพ็ญศิริจักรพันธ์ อธิบดีกรมชล

- ประธานพร้อมด้วยเจ้าหน้าที่ที่เกี่ยวข้อง ณ อาคารชัยพัฒนา สวนจิตรลดา ในการบรรเทา อุทกภัยและฟื้นฟูพื้นที่ที่ได้รับความเสียหาย จึงเกิดโครงการพัฒนาและฟื้นฟูพื้นที่ภาคใต้ที่ประสบอุทกภัย" ได้รับอนุมัติจากคณะรัฐมนตรี
- 2531 หลังน้ำท่วมตัวแทนเกษตรกรในเขตอำเภอเชียรใหญ่ อำเภอหัวไทร และอำเภอปากพนัง เดินทางไปประท้วงที่กรุงเทพ 10 วัน 10 คืน เพื่อเสนอโครงการจากลุ่มน้ำปากพนังจำนวน 2,500 ล้านบาท จากโครงการชั่งน้ำตาชาวใต้ที่นายอนุวัฒน์ วัฒนพงศ์ศิริรัฐมนตรีประจำสำนักนายกรัฐมนตรีขณะนั้นเป็นผู้รับผิดชอบ นำโดยอาจารย์อารมณ มีชัย พระนิพนธ์ ไชติโก อาจารย์เกษม จันทรวิโรฒ ผู้ใหญ่สุวรรณโน ถนอมกาย นายไพโรจน์ ชูช่วย ผู้ใหญ่ชิน สุขเกื้อ ผู้ใหญ่วาสนา สุขเกื้อ อาจารย์เจริญ สุขราช หนั่งณรงค์ บ้านนาหมาด นายหวง ทิพย์บุญแก้ว (จากการสัมภาษณ์ นายไพโรจน์ ชูช่วย, 11 กุมภาพันธ์ 2542)
- 2532 การทำนาทุ่งแบบพัฒนาได้เข้ามาในพื้นที่ลุ่มน้ำปากพนัง โดยเฉพาะบริเวณนาข้าวริมทะเล เขตตำบลต่างๆของ อำเภอหัวไทร อ่าวปากพนัง และพื้นที่นาข้าวริมแม่น้ำปากพนังและลำคลองสาขาในตำบลต่างๆของอำเภอเชียรใหญ่ อำเภอหัวไทร อำเภอปากพนัง
- 4 มีนาคม 2532 ที่ประชุมคณะรัฐมนตรีมีมติเห็นชอบและอนุมัติตามข้อเสนอของกรมประมงให้ดำเนินการโครงการพัฒนาพื้นที่ลุ่มน้ำปากพนังเพื่อการพัฒนาเพาะเลี้ยงกุ้งทะเล โดยใช้เทคโนโลยีใหม่และระบบชลประทานน้ำเค็ม โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อจะมุ่งพัฒนาอาชีพ ความเป็นอยู่ กระจายรายได้สู่ท้องถิ่น และลดปัญหาความยากจน ด้วยการพัฒนาพื้นที่ชายฝั่งบริเวณลุ่มน้ำปากพนัง เพื่อเพาะเลี้ยงกุ้ง พื้นที่จะดำเนินการนั้น แบ่งออกเป็น 2 แปลง คือ พื้นที่สาธารณะประโยชน์ (เนื้อที่ 2,000 ไร่) และพื้นที่ที่ราษฎรมีสิทธิครอบครองและประสงค์เข้าร่วมโครงการอีก 2,000 ไร่ โดยอนุมัติเงินงบประมาณ 200 ล้านบาท ซึ่งในปีงบประมาณ 2533 สำนักงานประมาณ จัด

สรรให้จำนวน 42 ล้านบาทเพื่อจ่ายเป็นปีแรก (สำนักงานประมงจังหวัด นครศรีธรรมราช, 2536:19) สำหรับในการดำเนินงานนั้นมีการประชุมที่ ศาลากลางจังหวัดนครศรีธรรมราช เมื่อ 4 กันยายน 2532 ประกอบด้วยอธิบดีกรมประมง ผู้ว่าราชการจังหวัด นายอำเภอในพื้นที่และ สมาชิกสภาผู้แทนราษฎร เขตเลือกตั้งที่ 3 มีมติเลือกเอาพื้นที่ สาธารณะประโยชน์ที่สงวนเลี้ยงสัตว์ทุ่งหน้าโกฏ อำเภopakพนัง เนื้อที่ 2,600 ไร่ และพื้นที่ราษฎรที่มีเอกสิทธิและประสงค์เข้าร่วม โครงการคือ กลุ่มเกษตรกรปากกระวะ อำเภอหัวไทร เนื้อที่ 1,000 ไร่ แต่เนื่องจากกระยะแรกงบประมาณอาจจะไม่เพียงพอจึงให้เริ่มในพื้นที่ ทุ่งหน้าโกฏก่อน (นิตยสารเสียงชน, ปีที่ 6 ฉบับที่ 7 กันยายน 2534: 21-22) ขณะนี้ได้เริ่มแล้ว โดยมีผู้เข้าร่วม 164 ราย ในพื้นที่ 1,300 ไร่ ส่วนที่บ้านปากกระวะนั้น บริษัทเครือเจริญโภคภัณฑ์ (CP) เข้าไปร่วม ดำเนินการด้วย (รายงานการประชุมจังหวัดนครศรีธรรมราช, 7 กุมภาพันธ์ 2537)

4 มีนาคม 2532 คณะรัฐมนตรีได้อนุมัติ “โครงการพัฒนาและฟื้นฟูพื้นที่ภาคใต้ที่ ประสบอุทกภัย” ให้ดำเนินการ 7 ปีเริ่มในงบประมาณ 2532 มี 7 โครงการย่อยในพื้นที่ต่างๆ และ 1 ใน 7 นั้นคือ “โครงการบรรเทา อุทกภัยแม่น้ำปากพนัง จังหวัดนครศรีธรรมราช” โดยมีเป้าหมายชุด ลอกคลุมคลองธรรมชาติ ชุดคลองสายใหม่พร้อมอาคารประกอบ ผลการดำเนินการเมื่อเปรียบเทียบกับเป้าหมายแล้ว ดังนี้ (กรมชลประทาน, 2536:1-2)

ตั้งแต่เริ่มโครงการ /ถึงปี	2533	2534	2535	2536	2537	2538
- เป้าหมาย (%)	36.41	17.64	11.95	20.62	9.69	16.34
- ผลการดำเนินการ งาน (%)	20.35	8.04	10.50	-		

กรมชลประทานได้รายงานเกี่ยวกับเรื่องนี้ว่า เนื่องจากมีข้อจำกัดทางด้านงบประมาณที่จะจัดมาสนับสนุน จึงทำให้ตั้งแต่ระยะเริ่มโครงการจนถึงปี 2535 กำหนดเป้าหมายการพัฒนาไว้ร้อยละ 50.35 แต่ผลการดำเนินงานได้เพียงร้อยละ 38.37 ต่ำกว่าเป้าหมายที่กำหนดไว้ร้อยละ 11.98 (กรมชลประทาน, 2536:2) อย่างไรก็ตามกรมชลประทานได้วางแผนดำเนินงานไว้ 2 ระยะ(บันทึกรายงานการประชุมคณะกรรมการจัดซื้อที่ดิน และกำหนดค่าแทนทรัพย์สินเพื่อการสร้างเขื่อน, 11 พฤศจิกายน 2536:ที่ว่า การอำเภอปากพนัง) คือ

ระยะแรก

ขุดขยายคลองธรรมชาติ/ปรับปรุงขุดคลองระบายน้ำ คือ

- แพรกเมือง-ชะอวด ระยะ 26 กิโลเมตร มีอาคารประกอบ
- คลองระบายบ่อคนทีระยะ 4.7 กิโลเมตรมีอาคารประกอบ
- คลองระบายน้ำหน้าโกฏี 7.5 กิโลเมตร มีอาคารประกอบ
- ขุดลอกคลอง/ขยายคลองต่างๆเช่น คลองท่าพญา คลองบางโค คลองบางไทร พร้อมอาคารประกอบ

ระยะที่สอง

พิจารณาขุดคลองใหม่เป็นแนวลาดเพื่อระบายน้ำในแม่น้ำปากพนังให้ลงสู่ทะเลให้เร็วขึ้น โดยก่อสร้าง ปตร. และคันกันน้ำเพื่อเก็บกักน้ำจืดในลุ่มน้ำทั้งหมด ขณะเดียวกันจังหวัดนครศรีธรรมราช จัดประชุม (รายงานการประชุมโครงการพัฒนาพื้นที่ลุ่มน้ำปากพนัง ครั้งที่ 1/2537, 7 กุมภาพันธ์ 2537:ศาลากลางจังหวัดนครศรีธรรมราช) รายงานความคืบหน้าของกิจกรรมต่างๆ ในโครงการดังนี้

- ขุดลอกคลองท่าพญา ผลการสำรวจ 10%
- ขุดลอกคลองบางโค ผลการสำรวจ 15%
- ขุดลอกคลองบางไทร ผลการสำรวจ 75%
- ขุดลอกคลองหน้าโกฏี ผลการรังวัด 95%
- จ่ายเงินชดเชยที่ดินแล้ว 30%
- ขุดลอกคลองบางคนที ยังไม่ได้ดำเนินการ
- ขุดลอกคลองแพรกเมือง

ถึง ชะอวด

รังวัดที่ดินแล้ว 85% ราษฎร

ยินยอมให้ที่ดินตลอดสาย

ดำเนินการในปีงบประมาณ 2538

- พศศิกายน 2532 นายชำนาญ ศักดิ์เศรษฐ์ ในบทบาทของนักการเมืองพื้นที่นี้ได้ปรากฏ
การดำเนินการพัฒนาและให้สัมภาษณ์ถึง"การแก้ปัญหาการพัฒนาลุ่มน้ำ
ปากพนัง ต่อสมาคมสังคมศาสตร์แห่งประเทศไทย" (สถาบันนโยบาย
ศึกษา สมาคมสังคมศาสตร์แห่งประเทศไทย, โครงการศึกษานโยบาย
สาธารณะทางวิทยุ)
- 2532 สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ได้
ปรับปรุงจัดทำแผนพัฒนาพื้นที่ลุ่มน้ำปากพนังอีกครั้งหนึ่ง (คณะ
กรรมการบริหารโครงการพัฒนาพื้นที่ลุ่มแม่น้ำปากพนังอันเนื่องมา
จากพระราชดำริ, 2537:3)
- 2533 การเปลี่ยนที่ดินนาข้าวให้เป็นการทำไร่นาสวนผสมกำลังได้รับการ
ยอมรับจากราษฎรมากขึ้นและถูกผลักดัน ให้เป็นทางเลือกใหม่ของ
ประชาชนจากทางราชการเพื่อแก้ไขปัญหาการผลิตข้าวในพื้นที่ลุ่มแม่น้ำ
ปากพนัง เกษตรต้องการให้ทางราชการช่วยแปรสภาพนาข้าวหรือ
ขุดคูยกร่องให้เป็นไร่นาสวนผสมมากขึ้น จนมีการ "ชิงรถ" หมายถึง
รถแบคโฮ ขององค์การบริหารส่วนจังหวัด ระหว่างประชาชนอำเภอ
เชียรใหญ่ อำเภอปากพนังและอำเภอหัวไทร เพราะรถขุดไม่เพียงพอ
ในที่สุดมีการเดินขบวนกันมาชุมนุมที่ศาลากลางจังหวัดนครศรี
ธรรมราช 10 วัน 10 คืน นำโดยเกษตรกร 3 อำเภอ ได้แก่ พระนิพนธ์
วัดปากเชียร ผู้ใหญ่สุวรรณ โนนอมกาย กำนันเอียด ศรีเจริญ
อาจารย์เจริญ สุขราช ผู้ใหญ่ชิน สุขเกื้อ หนัณรงค์ ทานาค
อาจารย์อารมณ มีชัย นายประสิทธิ์ ช่วยไทร บางศาลา นายจำนงค์
ดอนช้างตาย นายหวง ทิพย์บุญแก้ว บ้านราม นายจิต สมัย เขาพระ
บาท เพื่อเรียกร้องให้ทางราชการจัดหารถขุดไปบริการขุดไร่นาสวน
ผสม (จากการสัมภาษณ์นายสุวรรณ โนนอมกาย, 12 กันยายน 2541)

- พฤษภาคม 2534 สมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี ได้เสด็จอำเภอบัว
ไชย โดยนำคณะนักเรียนจากโรงเรียนนายร้อยพระจุลจอมเกล้าเยี่ยม
ชมกิจการศูนย์ส่งเสริมการเลี้ยงกุ้งภาคใต้ ในเครือบริษัทเจริญโภค
ภัณฑ์ (ณรงค์ บุญสวชัชวัญ, 2536:109)
- 2534 กรมทางหลวงอนุมัติปรับปรุงทางหลวงสายนครศรีธรรมราช-ปากพ
งงบประมาณ 78,828,030 บาท และก่อนหน้านี้นี้ (พ.ศ.2531) มีการก่อ
สร้างปรับปรุงทางที่เป็นเส้นทางที่มีการลอบเผาเรดแทรกเตอร์ การ
เรียกค่าคุ้มครอง 2 ล้านบาท ลอบยิงรถแบคโฮ เรียกค่าคุ้มครอง 2
ล้านบาท ขวางระเบิดเอ็ม 67 2 ลูก ยิงเอ็ม 16 ใส่บ้านพักคนงาน
และเรียกค่าคุ้มครอง 2.5 ล้านบาท เป็นเหตุการณ์ที่เกิดขึ้น 3 ครั้ง ตั้ง
แต่ช่วงเดือนมิถุนายน 2531-ตุลาคม 2531 (ประวัติเส้นทางแขวงการ
ทางนครศรี ธรรมราช แผ่น 7/102)
- 2534 ฝนแล้งต่อเนื่อง 7 เดือน(มกราคม ถึง กรกฎาคม) ข้าวแห้งแล้งราคา
ข้าวสูงเกินย่นละ 8000 บาทเศษส่งผลให้ขาดแคลนน้ำจืดอย่างรุนแรง
และน้ำดื่มรุกตัวเข้า สู่แหล่งน้ำธรรมชาติ โดยเฉพาะคลองสุขุม แหล่ง
เก็บน้ำจืดและส่งน้ำเป็นน้ำดิบให้กับประปาเทศบาลปากพ้งจนทำ
ประปาไม่ได้ ขาดแคลนทั้งน้ำดื่มและน้ำใช้ ส่งผลให้ราษฎรในพื้นที่ฝั่ง
ขวาแม่น้ำปากพ้งหรือพื้นที่ริมทะเลในท้องที่อำเภอปากพ้งและ
อำเภอบัวไชยต้องซื้อน้ำดื่ม น้ำใช้ในครัวเรือนที่สูงมาก เช่น รถกระบะ
เล็กรถละ 300- 500 บาท
- 2534 -2537 กรมทางหลวงดำเนินการก่อสร้างสะพานข้ามแม่น้ำปากพ้ง ที่ตำบลห
ล่อง หลังจากที่มีการประกวดราคา 4 ครั้ง เมื่อวันที่ 29 สิงหาคม 2534
ถึงวันที่ 13 พฤษภาคม 2537 งบประมาณ 151,252,000 บาท ซึ่งมี
ลักษณะสะพานคอนกรีตยาว 820 เมตร ผิวจราจรกว้าง
10.00 เมตร ทางเท้าข้างละ 1.25 เมตร พ.อ. วินัย คงสมพงศ์ รัฐ
มนตรีว่าการกระทรวงคมนาคม ได้ทำพิธีเปิดใช้สะพานข้ามแม่น้ำปาก
พ้ง หลังจากดำเนินการก่อสร้างมากกว่า 3 ปี (ประวัติเส้นทางทางการก่อ

สร้างทางหลวงหมายเลข 4013 ตอนปากพ่องฝั่งตะวันออก-ปากพ่องฝั่งตะวันตก,แขวงทางหลวงนครศรีธรรมราช)

2535 แผนพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติฉบับที่ 7 (2535-2539)ได้ระบุพื้นที่อำเภอปากพ่อง ไว้ในการปรับโครงสร้างการผลิตการเกษตรกรรมและการกระจายอุตสาหกรรมไปสู่ภูมิภาค เกี่ยวกับการพัฒนาความพร้อมของเกษตรกร โดยให้ความช่วยเหลือเป็นพิเศษแก่กลุ่มหรือ พื้นที่ที่มีปัญหาทางการเกษตรเป็นการเฉพาะ (แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 7:146- 147)

12 มิถุนายน 2535 คณะกรรมการตำบลบางศาลาและนายจวน ศรีเจริญ กำนันตำบลบางศาลา อำเภอปากพ่อง ได้ทำหนังสือร้องเรียนนายอำเภอปากพ่อง โดยอ้างถึงปัญหาไม่สามารถใช้สะพานได้ในเพราะการที่ทางราชการสร้างถนนลูกรังเลียบแม่น้ำปากพ่องเริ่มจากอำเภอปากพ่องถึงอำเภอเชียรใหญ่ 22 กิโลเมตร และเหตุที่หน่วยงานฝ่ายน้ำล้นบางไทรปิดถนนเพื่อซ่อมประตูละบายน้ำระยะยาว ก่อให้เกิดความเดือดร้อนในการเดินทาง ของนักเรียน การขนพืชผักไปตลาด และการขนส่งอาหารไปนาทุ่ง จึงประชุมราษฎรและมีมติขอความช่วยเหลือต่อหน่วยงานที่เกี่ยวข้องเพื่อให้ประสานงาน 1) จัดสร้างสะพานชั่วคราวข้ามคลองบางไทร 2) จัดสรรงบประมาณสร้างสะพานถาวร 3) จัดซ่อมถนนที่เป็นหลุมเป็นบ่อตั้งแต่อำเภอปากพ่องถึงอำเภอเชียรใหญ่ (หนังสือคณะกรรมการสภา ตำบลบางศาลา ลงวันที่ 3 มิถุนายน 2535 อำเภอปากพ่องรับเลขที่ 3951 ลงวันที่ 15 มิถุนายน 2535)

2535 นักพัฒนาเอกชนในพื้นที่ลุ่มน้ำเชื่อมโยงเครือข่ายจัดตั้งชมรมอนุรักษ์ธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมลุ่มน้ำปากพ่อง สถานที่บ้านเลขที่ 44/1 หมู่ที่ ๒ ตำบลทรายขาว อำเภอหัวไทร จังหวัดนครศรีธรรมราช 80170 โดยมีอาจารย์บุญธรรม เทอดเกียรติชาติ เป็นประธานชมรมฯ อาจารย์ปลื้ม เทอดเกียรติชาติ อาจารย์โสภณ พรหมทองแก้ว นายสวาท เอียดตน นายไพโรจน์ ชูช่วย นายหวง ทิพย์บุญแก้ว นายเชาวลิต สถาพรนวงศ์ นายณรงค์ คงมาก นายฝาก ดรีถวัลย์ นาย

กิม ภคเมธาวิ นายกระจำง มาแก้ว นายณรินทร์ ศรีเพชรนายกจิรัตน์ ณ นคร นางหนูเขียน ตัวใหญ่ นายภานุทัต มุสิกะ เป็นคณะกรรมการ มีการออกจดหมายข่าว การระดม ที่กำหนดวัตถุประสงค์ว่าเป็นสารเชื่อมสายใยเครือข่ายองค์กรประชาชนลุ่มน้ำปากพนัง โดยก่อนหน้านี้ เมื่อเดือนเมษายน 2535 มีการประชุมคณะกรรมการกลุ่มเกษตรกรทางเลือก ภาคใต้ที่ โรงเรียนบ้านหัวค่าย ตำบลทรายขาว อำเภอหัวไทร จากนั้น พฤษภาคม 2535 ประชุมร่วมกันระหว่างคณะทำงานด้านสิ่งแวดล้อมจากจังหวัดสงขลา ตรัง พัทลุง สุราษฎร์ธานี และนครศรีธรรมราช ที่สวนเกษตรนิเวศน์ธรรมชาติของอาจารย์บุญธรรม เทอดเกียรติชาติ ส่วนวันที่ 2-4 ตุลาคม 2535 มีการการสัมมนาเพื่อหาแนวทางการจัดการปัญหาสิ่งแวดล้อมเน้นในลุ่มน้ำปากพนัง ใน 3 ประเด็น คือ ผลกระทบจากการนาุ้ง ปัญหาสารพิษทางการเกษตร และปัญหาแหล่งน้ำเพื่อใช้สอยและใช้ในการเกษตร ที่โรงเรียนทรายขาววิทยา ตำบลทรายขาว อำเภอหัวไทร มีนักวิชาการจากมหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์ โครงการแลได้ เจ้าหน้าที่กรมชลประทาน ตัวแทนเกษตรกรจากอำเภอในเขตลุ่มน้ำปากพนัง คณะกรรมการชมรม (จากการพูดคุยกับนายสวาท เอียดตน,นายบุญธรรม เทอดเกียรติชาติ, 12 พฤษภาคม 2541 ,และจดหมายข่าวการระดม ฉบับที่ 1/2535)

- 9 ตุลาคม 2535 พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวมีพระราชดำริ ครั้งที่ 3 ณ สถานีสูบน้ำบ้านโคกภูแคว ตำบลพร่อน อำเภอดาแก จังหวัดนครราชสีมา เมื่อคราวเสด็จฯ แปรพระราชฐาน ณ พระตำหนักทักษิณราชวิเศษณ์ มีพระราชดำริ สรุปความว่าการก่อสร้างประตูระบายน้ำปากพนังพร้อมอาคารประกอบ ณ บริเวณปากแม่น้ำปากพนัง ห่างไปทางทิศใต้ประมาณ 3 กิโลเมตร อย่างเร่งด่วนเพื่อป้องกันน้ำทะเลไม่ให้ไหลเข้าแม่น้ำและกักเก็บน้ำจืดไว้ในแม่น้ำและตามลำน้ำต่างๆ สำหรับการบรรเทาน้ำท่วมควรขุดคลองระบายน้ำแยกจากแม่น้ำปากพนัง เพิ่มเติมตามความเหมาะสม (กองทัพบก : 2537:7)

- 11 ตุลาคม 2535 พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวพระราชดำริ ครั้งที่ 4 สถานีสูบน้ำตอหลังตำบลไพรวัน อำเภอตากใบ จังหวัดนราธิวาส สรุปลานกิจกรรมต่อเนื่อง เพื่อช่วยเหลือราษฎรในการประกอบอาชีพและพัฒนาความเป็นอยู่ให้ดีขึ้น ควรให้เจ้าหน้าที่ฝ่ายต่างๆที่เกี่ยวข้องรวมทั้งฝ่ายทหารร่วมช่วยกันพัฒนาให้เกิดผลควบคู่ไปกับการดำเนินการด้านแหล่งน้ำ (บันทึกข้อความด่วนมาก สำนักงาน กปร. ที่ นร. 1022/140 วันที่ 4 กุมภาพันธ์ 2537/ บริษัท พอลคอนซิลแตนท์ จำกัดบริษัทเซาท์อีสต์เอเชีย เทคโนโลยี จำกัดและบริษัทครีเอทีฟเทคโนโลยี จำกัด , เอกสารประกอบการสัมมนาผู้นำชุมชนขององค์กรพัฒนาเอกชน โครงการพัฒนาพื้นที่ลุ่มน้ำปากพนังอันเนื่องมาจากพระราชดำริ, 18-19 มิถุนายน 2537:4) และควรสร้างเขื่อนทดน้ำในแม่น้ำปากพนัง ณ จุดห่างจากอำเภopakพนังไปทางทิศใต้ประมาณ 5 กม. เพื่อป้องกันน้ำเค็มบุกรุกและเก็บน้ำจัดไว้ในลำน้ำสำหรับให้เกษตรกร ใช้ทำการเกษตร และมีน้ำใช้อุปโภคบริโภคตลอดปี รวมทั้งเป็นแหล่งน้ำดิบ สำหรับใช้ผลิตประปาของอำเภopakพนัง พร้อมทั้งก่อสร้างระบบระบายน้ำออกจากพื้นที่น้ำท่วมลงทะเลให้เร็วที่สุด
- 2535 มีการศึกษาดำเนินงานแบ่งแนวเขตระหว่างนาข้าวกับนาทุ่งในเขตพัฒนาพื้นที่ลุ่มน้ำปากพนังเขตจังหวัดนครศรีธรรมราชซึ่งมีราษฎรเพาะเลี้ยงกุ้งกุลาดำใน 3 อำเภอ คือ อำเภอปากพนัง อำเภอเชียรใหญ่ อำเภอหัวไทร จำนวน 17 ตำบล และ 64 หมู่บ้าน 1,484 ราย พื้นที่ 9,114.6 ไร่ (สำนักงานประมงจังหวัดนครศรีธรรมราช, 2536:18)
- 15 มกราคม 2536 คณะกรรมการพิเศษเพื่อประสานงานโครงการอันเนื่องมาจากพระราชดำริ (กปร.) มี ฯพณฯ นายกรัฐมนตรี นายชวน หลีกภัย เป็นประธาน ได้มีคำสั่งแต่งตั้งคณะกรรมการบริหารโครงการพัฒนาพื้นที่ลุ่มน้ำปากพนัง อันเนื่องมาจากพระราชดำริ ที่ 1/2536 ลงวันที่ 15 มกราคม 2536 (บริษัทพอลคอลลซิลแตนท์ จำกัด บริษัทเซาท์อีสต์เอเชีย เทคโนโลยี จำกัด และบริษัทครีเอทีฟเทคโนโลยี จำกัด, เอกสารประกอบการสัมมนาผู้นำชุมชนและองค์กรพัฒนาเอกชน โครงการพัฒนาพื้นที่ลุ่ม

น้ำปากพนัง อันเนื่องมาจากพระราชดำริ , 18-19 มิถุนายน 2537:30)
และเพิ่มเติมตามคำสั่งที่ 2/2536 ลงวันที่ 11 กุมภาพันธ์ 2536
(เอกสารการก่อสร้างอาคารเฉลิมพระเกียรติเพื่อพัฒนาลุ่มน้ำปากพนัง
ถวายเป็นพระราชสักการะ เนื่องในวโรกาสพระราชพิธีกาญจนาภิเษก
พุทธศักราช 2539) ประกอบด้วย

1. นายจุลนภ สนิทวงศ์ ณ อยุธยา ประธานกรรมการ
2. ผู้บัญชาการทหารบก รองประธานคณะกรรมการ
3. ปลัดกระทรวงมหาดไทย รองประธานคณะกรรมการ
4. ปลัดกระทรวงเกษตรและสหกรณ์ รองประธานคณะกรรมการ
5. อธิบดีกรมชลประทาน รองประธานคณะกรรมการ
6. เสนาธิการทหารบก กรรมการ
7. ผู้อำนวยการ กรป. กลาง กรรมการ
8. แม่ทัพภาคที่ 4 กรรมการ
9. ผู้ว่าราชการจังหวัดนครศรีธรรมราช กรรมการ
10. ผู้ว่าราชการจังหวัดสงขลา กรรมการ
11. ผู้ว่าราชการจังหวัดพัทลุง กรรมการ
12. เจ้ากรมกิจการพลเรือนทหารบก กรรมการ
13. เลขาธิการ กปร. กรรมการและเลขานุการ
14. รองเลขาธิการ กปร. กรรมการและผู้ช่วยเลขานุการ
15. ผู้แทนกรมชลประทาน กรรมการและผู้ช่วยเลขานุการ
16. ผู้ช่วยเลขานุการ กปร. กรรมการและผู้ช่วยเลขานุการ

เพื่อให้การดำเนินงานเป็นไปตามพระประสงค์ ต่อมาคณะกรรมการ
บริหารฯ ได้แต่งตั้งคณะอนุกรรมการขึ้นอีก 4 คณะ คือ คำสั่งคณะ
กรรมการบริหารโครงการพัฒนาพื้นที่ลุ่มน้ำปากพนัง อันเนื่องมาจาก
พระราชดำริ ที่ 1/2536 ลงวันที่ 11 กุมภาพันธ์ 2536. คำสั่งที่
3/2536 ลงวันที่ 16 กรกฎาคม 2536, คำสั่งที่ 3/2536 ลงวันที่ 23
ตุลาคม 2536 และคำสั่งที่ 1/2537 ลงวันที่ 25 มีนาคม 2537 คือ

1. คณะอนุกรรมการดำเนินงานโครงการพัฒนาพื้นที่ลุ่มน้ำ

ปากพนัง อันเนื่องมาจากพระราชดำริ

2. คณะอนุกรรมการฝ่ายก่อสร้างด้านชลประทาน

3. คณะอนุกรรมการประชาสัมพันธ์โครงการพื้นที่พัฒนาลุ่ม

น้ำปากพนัง อันเนื่องมาจากพระราชดำริ

4. คณะอนุกรรมการฟื้นฟูระบบการเกษตรในพื้นที่ลุ่มน้ำปากพนัง

2 ตุลาคม 2536 พระราชดำริครั้งที่ 6 พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวได้พระราชทาน
วโรกาส ให้คณะกรรมการบริหารโครงการพัฒนาลุ่มน้ำปากพนัง
อันเนื่องมาจากพระราชดำริ เข้าเฝ้า ณ ตำหนักทักษิณราชนิเวศน์
จังหวัดนราธิวาส (บริษัท พอล คอลลัดแดนท์ จำกัด บริษัท เซาท์อีสเอเชีย
เทคโนโลยี จำกัด และบริษัท ศรีเอทีเทคโนโลยี จำกัด, เอกสารประกอบ
การสัมมนาผู้นำชุมชนและองค์กรพัฒนาเอกชน โครงการพัฒนาพื้นที่ลุ่ม
น้ำปากพนัง อันเนื่องมาจาก พระราชดำริ) เป็นแนวทางดำเนินโครงการ
พัฒนาพื้นที่ลุ่มน้ำปากพนัง มี รายละเอียด สรุปดังนี้

1. ควรเร่งดำเนินการก่อสร้างประตูระบายน้ำปากพนังให้เสร็จ
โดยเร็ว เพราะงานนี้เป็นจุดเริ่มต้นและเป็นจุดหลักใน
การแก้ปัญหา การขาดแคลนน้ำจืด สำหรับการเกษตร
การอุปโภคบริโภค ป้องกันน้ำทะเลรุกในฤดูแล้ง และ
ปัญหาน้ำท่วมที่ทำกินของราษฎรในฤดูฝน นอกจากนี้ควร
ก่อสร้างโครงการอื่นที่ต่อเนื่องแยกเป็นโครงการย่อยต่างๆ
2. เพื่อสามารถที่จะแก้ไขปัญหาน้ำท่วมพื้นที่ทำกินของ
เกษตรกรควรดำเนินการดังนี้

2.1 ควรพิจารณาขุดคลองระบายน้ำพร้อมอาคารควบ
คุม เพื่อระบายน้ำจากแม่น้ำปากพนังออกทางทะเล
บริเวณหน้าประตูระบายน้ำ

2.2 ควรเร่งปรับปรุงโดยการขุดลอกคลองขยายคลอง
ทำพญาพร้อมก่อสร้างประตูระบายน้ำทำพญาที่ริม
ทะเล

2.3 ควรเร่งปรับปรุงโดยการขุดคลอง คลองบ้านกลาง

2.4 คลองปากพั่นและชุดคลองหน้าโกฏี พร้อมก่อสร้างประตูระบายน้ำเสื่อร้องและประตูระบายน้ำหน้าโกฏีที่กรมชลประทานกำลังก่อสร้าง

2.5 ควรพิจารณาชุดลอกคลองระบายน้ำสายชะวอด แพรกเมืองพร้อมทั้งพิจารณาก่อสร้างประตูระบายน้ำชะวอด

3. ควรพิจารณากำหนดแนวเขตที่เหมาะสมเพื่อแยกพื้นที่น้ำจืด(พื้นที่นาข้าว) และพื้นที่น้ำเค็ม(พื้นที่นากุ้ง)- ออกจากกัน โดยพิจารณาบริเวณด้านทิศตะวันออกของคลองปากพั่นและแม่น้ำปากพั่นเป็นพื้นที่น้ำเค็ม พร้อมทั้งสร้างอาคารประกอบเพื่อป้องกันปัญหาน้ำจืดและน้ำเค็มปะปนกัน รวมทั้งก่อสร้างระบบชลประทานน้ำเค็มเพื่อการเลี้ยงกุ้งและสัตว์น้ำเค็มอื่นๆ

4. ควรพิจารณาวางโครงการและก่อสร้างอ่างเก็บน้ำหรือฝายทดน้ำ สภาพภูมิประเทศด้านทิศตะวันตกของกลุ่มน้ำปากพั่น ที่เป็นเทือกเขาสูง ถัดลงมาเป็นที่ราบเชิงเขา

2 ตุลาคม 2536 สมเด็จพระนางเจ้าฯ พระบรมราชินีนาถ เสด็จบ้านเนินธัมมัง หมู่ที่ 5 ตำบลแม่เจ้าอยู่หัว อำเภอเชียรใหญ่ ทรงเยี่ยมราษฎรและตั้งศูนย์ศิลปาชีพ ทรงตั้งธนาคารข้าว

27-28 กันยายน 2536 สถาบันทรัพยากรชายฝั่ง มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์ ร่วมกับศูนย์พัฒนาภาคใต้ สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติหอการค้าจังหวัดนครศรีธรรมราช สมาจังหวัดนครศรีธรรมราช อำเภอปากพั่นและเทศบาลเมืองปากพั่นจัดประชุมเรื่อง "แนวทางร่วมพัฒนาพื้นที่ลุ่มน้ำปากพั่น" เพื่อหาแนวทาง การกำหนดรูปแบบความร่วมมือระหว่างองค์กรท้องถิ่นหน่วยราชการ และประชาชนในพื้นที่การจัดการใช้ประโยชน์ ทรัพยากรชายฝั่งร่วมกันในแหลมตะลุมพุก ที่โรงแรมไทยไฮเต็ล นครศรีธรรมราช มีผู้เข้าร่วมทั้งสิ้น 42 คนสรุปว่าเพื่อให้การพัฒนาแหลมตะลุมพุก ปากพั่น มีความเป็นไปได้

- ได้ สามารถตอบสนองความต้องการของท้องถิ่น ที่ประชุมได้เสนอให้
มีการจัดตั้ง "คณะทำงาน" ประกอบด้วยผู้แทนองค์กรต่างๆ โดยให้
ศูนย์พัฒนาภาคใต้และทรัพยากรชายฝั่ง มหาวิทยาลัยสงขล
นครินทร์ ทำหน้าที่เป็นที่ปรึกษาให้คำแนะนำทางวิชาการหรือเป็น
เลขานุการคณะทำงาน โดยร่วมกันกำหนดแนวทางการพัฒนาปาก
พนัง จัดลำดับความสำคัญของการพัฒนา จัดทำแผนปฏิบัติ
การเพื่อขอรับการสนับสนุนด้านงบประมาณจากหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง
ต่อไป (รายงานการประชุม "แนวทางการพัฒนาพื้นที่ปากพนัง"
วันที่ 27-28 กันยายน 2536 ณ โรงแรมไทย ไฮเต็ล จ. นครศรีธรรมราช)
- 20 ตุลาคม 2536 สมเด็จพระนางเจ้า พระบรมราชินีนาถ เสด็จบ้านคอแดง หมู่ที่ 9
ตำบลเขาพระบาท อำเภอเชียรใหญ่ ตรวจเยี่ยมราษฎร พร้อมจัดตั้ง
ศูนย์ศิลปาชีพ
- 4 ธันวาคม 2536 พระราชทานพระราชดำริ ครั้งที่ 7 พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวพระ
ราชทาน บรมราโชวาทแก่คณะบุคคลที่เข้าเฝ้าฯ เพื่อถวายพระพรชัย
มงคล ณ ห้องประชุมดุสิตาลัย พระราชวังจิตรลดารโหฐาน เนื่องในวัน
เฉลิมพระชนมพรรษา
- 10-11 มกราคม 2537 มีการประชุมร่วมระหว่างตัวแทนองค์กรเอกชน ตัวแทนราชการ นัก
วิชาการ ตัวแทนเกษตรกรในพื้นที่ลุ่มน้ำปากพนัง จำนวน 42 คน ที่
ศูนย์ฝึกอบรมและพัฒนาสาธารณสุขมูลฐานภาคใต้จังหวัดนครศรี
ธรรมราช โดยการนำของ นพ.บัญชา พงศ์พานิช เพื่อหารือเกี่ยวกับ
โครงการพัฒนาลุ่มน้ำปากพนัง 4 ช่วง คือ 1) ทบทวนความรู้ความเข้าใจ
ความเป็นมา สภาพปัญหาและความพยายามแก้ไขในอดีต 2) ทำ
ความเข้าใจโครงการพัฒนาลุ่มน้ำปากพนังอันเนื่องมาจากพระราช
ดำริ 3) กิจกรรมการพัฒนาของชุมชน พื้นที่หรือพื้นที่บ้าน ครัวศึกษา
ต่างๆที่มีอยู่ เช่น เกษตรผสมผสาน สวนหลังบ้าน เกษตรกร่อง ชล
ประทาน ครอบครั้ว กองทุนชุมชน ร้านค้าชุมชน หัตถกรรมพื้นบ้าน
เลี้ยงวัว การแบ่งพื้นที่น้ำจืดน้ำเค็ม 4) แนวทางการแสวงหาการมีส่วน
ร่วมในการพัฒนาโครงการลุ่มน้ำปากพนัง (สรุปผลการปรึกษาหารือ

โครงการพัฒนาลุ่มน้ำปากพนังของตัวแทนองค์กรเอกชน ตัวแทนราชการ นักวิชาการ ตัวแทนเกษตรกรในพื้นที่ลุ่มน้ำปากพนัง ครั้งที่ 1, 10-11 มกราคม 2537)

15 มกราคม 2537

ประชาชนลุ่มน้ำปากพนังจำนวน 20 คน นำโดยนายน้อย สุขศรีเมือง ร.ต.ประเสริฐ แก้วหัวไทร นายสราวุธ จันทวิโรจน์ นายต้อง อรชร นายชูชีพ ไปณะทอง นายประเวศ ชวณนาเขต รายชื่อราษฎรจำนวน 2,874 ราย ร้องเรียนและเดินทางไปยื่นหนังสือแสดงความเห็นต่อผู้ว่าราชการจังหวัดนครศรีธรรมราชเสนอความเห็นเพื่อการเปลี่ยนแปลง จุดที่สร้างเขื่อนกันแม่น้ำปากพนัง (ปตร.ปากพนัง) จากที่พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวมีพระราชดำรัสให้สร้างเขื่อนที่บ้านบางปี ตำบล หูล่อง อำเภอปากพนัง ไปสร้างที่บ้านท้ายทะเล ตำบลกระเกด อำเภอเชียรใหญ่หรือบ้านคงคาล้อม บ้านเนินธัมมัง ตำบลแม่เจ้าอยู่หัว อำเภอเชียรใหญ่และเมื่อวันที่ 28 มกราคม 2537 คณะบุคคลดังกล่าวจำนวน 5 คนได้ไปยื่นหนังสือต่อแม่ทัพภาคที่ 4 (หนังสือร้องทุกข์ของนายน้อย สุขศรีเมืองและคณะ ลงวันที่ 15 มกราคม 2537)

8 กุมภาพันธ์ 2537

ฯพณฯ นายกรัฐมนตรี นายชวน หลีกภัย ในฐานะประธาน กปร. อนุมัติเงินงบประมาณจากงบกลาง ไว้สำหรับการดำเนินงานโครงการ อันเนื่องมาจากพระราชดำริ เพื่อเป็นค่าใช้จ่ายในการดำเนินโครงการ พัฒนาพื้นที่ลุ่มน้ำปากพนัง อันเนื่องมาจากพระราชดำริ ในวงเงินไม่เกิน 68,065,180 บาท ดังนี้ (บันทึกข้อความด่วนมาก สำนักเลขาธิการนายกรัฐมนตรีกองงานนายกรัฐมนตรี วันที่ 8 กุมภาพันธ์ 2537)

1. กรมชลประทาน สำหรับออกแบบและเตรียมงานเบื้องต้น 25,352,700 บาท
2. กองทัพภาคที่ 4 กรมกิจการพลเรือนทหารบก กองทัพบก กรมส่งเสริมการเกษตร กรมประมง กรมปศุสัตว์ กรมทางหลวง องค์การบริหารส่วนจังหวัดนครศรีธรรมราช สำหรับพัฒนาอาชีพราษฎรและประชาสัมพันธ์ ในวงเงิน 42,712,480 บาท โดย แยกตามหน่วยงานต่างๆ ดังนี้

(บันทึกข้อความด่วนมาก สำนักงาน กปร. ที่ นร. 1022/140
วันที่ 4 กุมภาพันธ์ 2537)

- กองทัพอากาศที่ 4 ไม่เกิน 794,975 บาท
- กรมส่งเสริมการเกษตร ไม่เกิน 15,348,720 บาท
- กรมประมง ไม่เกิน 5,289,700 บาท
- กรมปศุสัตว์ ไม่เกิน 4,440,600 บาท
- กรมวิชาการเกษตร ไม่เกิน 1,251,685 บาท
- แขวงทางหลวงนครราชสีมา ไม่เกิน 4,500,00 บาท
- องค์การบริการส่วนจังหวัดนครราชสีมา

ไม่เกิน 4,176,600 บาท

- กรมกิจการพลเรือนทหารบก ไม่เกิน 6,910,800 บาท

7 มีนาคม 2537

คณะกรรมการบริการโครงการพัฒนาพื้นที่ลุ่มน้ำปากพนังอันเนื่องมาจากพระราชดำริ ได้ออกคำสั่งที่เกี่ยวข้องกับโครงการ มีลักษณะดังนี้

1. กรมชลประทานจะก่อสร้างประตูระบายน้ำปิดกั้นแม่น้ำปากพนัง พร้อมอาคารประกอบต่างๆ เพื่อสกัดกั้นน้ำเค็มที่รุกไหลเข้าในแม่น้ำและลำน้ำสาขา ตลอดจนระบายน้ำท่วมที่เกิดจากอุทกภัยในฤดูฝนออกสู่ทะเล ที่บ้านบางปี ตำบลหนูล่อง และตำบลบางพระ อำเภอปากพนัง
2. เพื่อบรรเทาอุทกภัย กรมชลประทานจะขุดและขยายลำน้ำเดิมหรือขุดคลองระบายน้ำเพื่อระบายน้ำออกจากพื้นที่ให้ไหลลงสู่ทะเลได้สะดวกและรวดเร็วยิ่งขึ้น พร้อมทั้งก่อสร้างประตูระบายน้ำในคลองต่างๆ สายที่อยู่ติดทะเล
3. เพื่อแก้ปัญหาความขัดแย้งระหว่างราษฎรผู้ทำนาอยู่กับราษฎรผู้ทำนาข้าว กรมชลประทานจะพิจารณาร่วมกับกรมประมง แบ่งเขตการทำนาข้าวและนากุ้งให้ชัดเจน โดยกรมชลประทานจะรับผิดชอบจัดหาน้ำจืดให้กับการทำนาข้าว และกรมประมงดำเนินการเรื่องชลประทานน้ำเค็มเพื่อจัดหาน้ำเค็มสำหรับการทำนากุ้ง

4. เพื่อให้การบังคับโดยประตูละบายน้ำ เป็นไปตามวัตถุประสงค์ กรมชลประทานจะก่อสร้างทำนบกั้นลำน้ำปากพนังและชุดของลัดให้น้ำไหลผ่านประตูละบายน้ำ นอกจากนั้นหน่วยงาน ราชการที่รับผิดชอบในการก่อสร้างเส้นทางคมนาคม ได้ให้ความร่วมมือเป็นอย่างดีในการก่อสร้างถนนหลายสาย เพื่อให้เป็นเส้นทางคมนาคมที่สะดวกและรวดเร็วแก่ราษฎร (คณะกรรมการบริหารโครงการพัฒนาพื้นที่ลุ่มน้ำปากพนัง อันเนื่องมาจากพระราชดำริ , 7 มีนาคม 2537:5)

8 มีนาคม 2537 ที่ประชุมคณะรัฐมนตรี มีมติเห็นชอบกับร่างพระราชกฤษฎีกากำหนดเขตที่ดินในบริเวณที่จะเวนคืน ท้องที่ตำบลหลูล่องและตำบลบางพระ อำเภopakพนัง จังหวัดนครศรีธรรมราช ตามที่กระทรวงเกษตรและสหกรณ์ เสนอและสั่งให้สำนักงานคณะกรรมการกฤษฎีกาตรวจพิจารณาดำเนินการต่อไป โดยร่างดังกล่าวนี้มีสาระคือ เพื่อก่อสร้างประตูละบายน้ำปากพนังตามโครงการพัฒนาพื้นที่ลุ่มน้ำปากพนัง อันเนื่องมาจากพระราชดำริ สำหรับป้องกันน้ำทะเลไม่ให้เข้าในแม่น้ำ และเพื่อเก็บน้ำจืดไว้ในแม่น้ำและลำน้ำต่างๆ สำหรับให้ราษฎรใช้ทำเกษตร การอุปโภคบริโภคทั้งเป็นแหล่งน้ำดิบสำหรับใช้ผลิตประปา (หนังสือกระทรวงมหาดไทย ที่ มท.0213/ว.756 ลงวันที่ 9 มีนาคม 2537 และหนังสือกระทรวงมหาดไทย ที่ มท.0210/4952 ลงวันที่ 17 มีนาคม 2537)

2 ตุลาคม 2537 สมเด็จพระนางเจ้าฯ พระบรมราชินีนาถ เสด็จบ้านเนินธัมมัง หมู่ที่ 9 ตำบลแม่เจ้าอยู่หัว อำเภอเชียรใหญ่เสด็จเยี่ยมโครงการศิลปาชีพ ซึ่งตั้งขึ้นเมื่อ 2536 พร้อมทั้งพระราชทานสิ่งของเครื่องใช้ พันธุ์พืช ทรงช่วยเหลือราษฎรยากจน 85 ครอบครัว ที่ไม่มีรายได้ ทำการเกษตรไม่ได้ เพราะสภาพที่ดินเป็นดินเปรี้ยว

4 ตุลาคม 2537 สมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี เสด็จโรงเรียนตำรวจตระเวนชายแดนท่าข้าม หมู่ที่ 5 ตำบลควนหนองหงส์ อำเภอ

ชะอวด ทรงเยี่ยมเยียนครู นักเรียน และพระราชนัดดาของเครื่องใช้
พันธุ์พืชแก่พสกนิกร

18 ตุลาคม 2537 สมเด็จพระนางเจ้าฯ พระบรมราชินีนาถ เสด็จโรงเรียนขอนแก่น
ประชาสรรค์ ตำบลขอนแก่น อำเภอชะอวด เสด็จเยี่ยมเยียนราษฎร
พระราชนัดดาของเครื่องใช้และพันธุ์พืชแก่ราษฎร

12 มกราคม 2538 ผู้ว่าราชการจังหวัดนครศรีธรรมราช ได้จัดตั้ง “ศูนย์ปฏิบัติการ
ประสานงานโครงการพัฒนาพื้นที่ลุ่มน้ำปากพนัง อันเนื่องมาจากพระ
ราชดำริ จังหวัดนครศรีธรรมราช” แต่งตั้งคณะกรรมการที่ปรึกษา
คณะกรรมการอำนวยการและคณะทำงานปฏิบัติการศูนย์ปฏิบัติการ
ประสานงานโครงการพัฒนาพื้นที่ลุ่มน้ำปากพนัง อันเนื่องมาจากพระ
ราชดำริ จังหวัดนครศรีธรรมราช (คำสั่งจังหวัดนครศรีธรรมราช ที่
75/2538 ลงวันที่ 12 มกราคม 2538) และให้อำเภอในพื้นที่ลุ่มน้ำปาก
พนังจัดตั้งและมีป้าย “ศูนย์ปฏิบัติการประสานงานโครงการพัฒนา
พื้นที่ลุ่มน้ำปากพนังอันเนื่องมาจากพระราชดำริ อำเภอ...” (หนังสือ
จังหวัดนครศรีธรรมราช ที่ นศ0015.2(ศปส.)ว626 ลงวันที่ 10 มีนาคม
2538)

2538 ชาวนครศรีธรรมราช โดยเฉพาะชาวลุ่มน้ำปากพนัง ที่ได้ย้ายภูมิลำเนา
ออกมาประกอบอาชีพนอกพื้นที่ ส่วนใหญ่ในกรุงเทพมหานคร ได้ร่วม
กันจัดทำ “โครงการคืนสู่แผ่นดินเกิด ลุ่มน้ำปากพนัง สนองพระ
ราชดำริ” และได้ก่อตั้ง “มูลนิธิร่วมพัฒนาแผ่นดินเกิด ลุ่มน้ำ
ปากพนัง สนองพระราชดำริ” ตามเลขอนุญาตที่ ต.459/2539 เมื่อ
วันที่ 18 พฤศจิกายน 2539 เพื่อเป็นศูนย์รวมน้ำใจของผู้ที่อาศัยอยู่ใน
พื้นที่และได้อพยพไปอยู่ที่อื่นแล้ว ให้คืนสู่แผ่นดินเกิดเพื่อดำเนินงาน
สนับสนุนกิจกรรมต่างๆ ที่เป็นประโยชน์ และเพื่อเป็นการแสดงออกถึง
ความกตัญญูต่องานที่ต่อพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว ได้พยายามช่วย
กันสร้างที่ประทับแรม ขึ้น ณ ที่ห้วงอันเป็นจุดเริ่มต้นของโครงการ
ตาม “โครงการสร้างบ้านให้พ่อ” บนพื้นที่ 200 ไร่ และได้เข้าเฝ้า
สมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี แทนพระองค์ เพื่อ

ถวายรายงานความก้าวหน้าโครงการและทอดพระเนตรแบบจำลอง
เมื่อ 19 พฤษภาคม 2540 ต่อมาวันที่ 14 สิงหาคม 2541 สมเด็จพระ
พุทธมหาราช วัดสระเกศเป็นประธานพิธีลงเสาเข็มเป็นปฐมฤกษ์

- 19 กันยายน 2538 พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว มีพระราชดำรัสทางโทรทัศน์ว่า “มีชาว
ปากพนังเขาบอกมาว่า เขาจะทำบ้านให้สร้างตำหนักให้ สร้าง
ขึ้นที่ห้วงงานนั่นเอง ก็ไม่ต้องกลับไปทำที่ภูเขา ทำที่นั่นประชา
ชนทำ”
- 3 พฤศจิกายน 2538 คณะกรรมการสิ่งแวดล้อมแห่งชาติ ได้มีมติเห็นชอบกับรายงานผล
กระทบสิ่งแวดล้อม โครงการพัฒนาพื้นที่ลุ่มน้ำปากพนัง อันเนื่องมา
จากพระราชดำริ โดยมีมาตรการและแผนปฏิบัติการป้องกันแก้ไข
ผลกระทบสิ่งแวดล้อมให้ส่วนราชการต่างๆ ดำเนินการ (หนังสือ
กระทรวงวิทยาศาสตร์ เทคโนโลยีและสิ่งแวดล้อม ด่วนที่สุด ที่ วว
0804/17600 ลงวันที่ 6 พฤศจิกายน 2538) ดังนี้
- 1) ให้กระทรวงวิทยาศาสตร์ฯ ประกาศกำหนดให้พื้นที่ลุ่มน้ำ
ปากพนัง จังหวัดนครศรีธรรมราช เป็นเขตพื้นที่คุ้มครอง
สิ่งแวดล้อมและเขตควบคุมมลพิษ
 - 2) ให้กรมประมงปรับปรุงกฎหมายเพื่อกำหนดเขตเลี้ยงกุ้ง
และมาตรการลงโทษผู้ฝ่าฝืน
 - 3) ให้ธนาคารเพื่อเกษตรและสหกรณ์การเกษตร (ธกส.)
สนับสนุนเงินกู้เป็นกรณีพิเศษแก่เกษตรกร ซึ่งทำการ
เกษตรผสมผสานในเขตพื้นที่น้ำจืด
 - 4) ให้หน่วยราชการที่เกี่ยวข้องปฏิบัติตามมาตรการป้องกัน
แก้ไขและติดตามตรวจสอบผลกระทบสิ่งแวดล้อมที่
กำหนดไว้โดยเคร่งครัด
 - 5) ให้กรมชลประทานรับข้อสังเกตของคณะกรรมการสิ่งแวดล้อม
แห่งชาติ เกี่ยวกับวิธีการในประชาสัมพันธุ์ โดย
ให้องค์กรพัฒนาเอกชนและหน่วยงานในพื้นที่มีส่วนร่วม
และสนับสนุนการเลี้ยงกุ้งในเขตพื้นที่น้ำเค็ม โดยจัดระบบ

- ชลประทานน้ำเค็มตามแนวทางที่กรมประมงดำเนินการ
- 7 พฤศจิกายน 2538 คณะรัฐมนตรีประชุมปรึกษาหารือ เห็นชอบ (หนังสือสำนักเลขาธิการ
คณะรัฐมนตรี ที่ นร 0216/ว(ล)13459 ลงวันที่ 14 พฤศจิกายน 2529)
- 1) โครงการพัฒนาพื้นที่ลุ่มน้ำปากพนัง อันเนื่องจากการพระราชดำริ ในปีงบประมาณ 2538-2545 วงเงิน 13,379.75 ล้านบาท
 - 2) แผนปฏิบัติการแก้ไขและพัฒนาสิ่งแวดล้อมโครงการพัฒนาพื้นที่ลุ่มน้ำปากพนัง ปีงบประมาณ 2538-2546 วงเงิน 2,472.75 ล้านบาท
 - 3) เห็นชอบรายงานการวิเคราะห์ผลกระทบสิ่งแวดล้อม รวมทั้งมาตรการและแผนปฏิบัติการป้องกันแก้ไขผลกระทบสิ่งแวดล้อม และให้ส่วนราชการที่เกี่ยวข้องดำเนินการตามมติของคณะกรรมการสิ่งแวดล้อมแห่งชาติ ในคราวประชุมครั้งที่ 8/2538 วันศุกร์ที่ 3 พฤศจิกายน 2538
- 2539 ราษฎรใน 3 อำเภอของกลุ่มน้ำปากพนัง นำโดยนางหวง ทั่นแข็ง และนายประจวบ บ้านราม นายอรุณ บ้านเกาะทัง ทำการล่ำรายซื้อได้ประมาณ 100 คน เพื่อให้สมัครหรือแจ้งความประสงค์ว่าจะไปต่อรองกับกรมประมงเพื่อเข้าร่วมโครงการไปเลี้ยงกุ้งในพื้นที่โครงการชลประทานน้ำเค็มหน้าโกฏี และมีการเรียกเก็บเงินค่าสมัคร ค่าเดินทาง และประสานงานกับเจ้าหน้าที่ จนในที่สุดมีการจับกุมฐานล่อลวงและติดคุกที่ศาลปากพนัง (จากการสัมภาษณ์นางหวง ทั่นแข็ง, 3 มีนาคม 2541)
- 14 สิงหาคม 2540 การประชุมก่อตั้งสมาคมคนลุ่มน้ำปากพนัง ณ โรงเรียนเขาพังไกร ตำบลเขาพังไกร อำเภอหัวไทร โดยมีการลงทะเบียนคนละ 50 บาท และร่วมเปิดสำนักงานบริษัทธุรกิจชุมชนหัวไทร และมีการเลือกตั้งคณะกรรมการสมาคม(กำหนดการประชุมการประชุมก่อตั้งสมาคมคนลุ่มน้ำปากพนัง) โดยมี ผศ.ดร.ณรงค์ เพชรประเสริฐ อาจารย์คณะเศรษฐศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย เป็นที่ปรึกษา และมีนัก

- ธุรกิจจากเมืองนครศรีธรรมราช ร่วมเป็นคณะกรรมการ เป็นต้นว่า นางวิภา พู นายไพโรจน์ เพชรคง และนายสมบุญ เกตุแก้ว (จาก การพูดคุยกับ ผศ.ดร.ณรงค์ เพชรประเสริฐ, 2542)
- 2540 มีการจัดแข่งขันกีฬานักเรียนในพื้นที่ลุ่มน้ำปากพนัง จาก ตัวแทนโรงเรียนที่ตั้งใกล้ๆกันใน 3 อำเภอ คือ นักเรียนจากโรงเรียนสังกัดสำนักงานการประถมศึกษาในพื้นที่อำเภอเชียรใหญ่ อำเภอหัวไทร อำเภอปากพนัง โดยกำหนดปฏิทิน (นายวิรัช จันทร์ทอง, จากการเสนอในการเสวนาเรื่องประชาชนมีส่วนร่วมพัฒนาลุ่มน้ำปากพนังได้อย่างไร ,27 มีนาคม 2542) และเจ้าภาพการแข่งขัน ดังนี้
- 2540 แข่งขันที่โรงเรียนบ้านบางด้วน อำเภอปากพนัง
 - 2541 แข่งขันที่โรงเรียนวัดสระเกศ อำเภอเชียรใหญ่
 - 2542 แข่งขันที่โรงเรียนวัดหอยกัน อำเภอปากพนัง
- 19 พฤษภาคม 2540 คณะกรรมการมูลนิธิร่วมพัฒนาแผ่นดินเกิดลุ่มน้ำปากพนัง สนองพระราชดำริ ได้เข้าเฝ้าสมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารีแทนพระองค์เพื่อถวายรายงานความก้าวหน้าโครงการและทอดพระเนตรแบบจำลอง "โครงการสร้างบ้านให้พ่อ"
- 14 สิงหาคม 2541 สมเด็จพระพุฒาจารย์ วัดสระเกศเป็นประธานพิธีลงเสาเข็มเป็นปฐมฤกษ์"โครงการสร้างบ้านให้พ่อ"
- 11 กันยายน 2541 สำนักงานส่งเสริมเกษตรภาคใต้ ศูนย์ขยายพันธุ์พืชที่ 22 สุราษฎร์ธานี ศูนย์วิจัยข้าวพัทลุง สถานีทดลองข้าวนครศรีธรรมราช สำนักงานเกษตรจังหวัดนครศรีธรรมราช และสำนักงานเกษตรอำเภอปากพนัง รวมถึงหน่วยงานทางการเกษตรอื่นๆ เช่น สำนักงานปศุสัตว์อำเภอปากพนัง ได้จัดงานการทำนาสาธิต 100 ไร่ เรียกว่า "งานรณรงค์เพิ่มผลผลิตข้าวคุณภาพดีในพื้นที่เน้นหนัก ปี 2541/2542" ณ บ้านบางกระบือหมู่ที่ 4 ตำบลบ้านใหม่อำเภอปากพนัง ซึ่งแผนงานกำหนดไว้ 9 พื้นที่ที่อยู่บริเวณ ปตร.หลักในลุ่มน้ำปากพนัง โดยนายวิชม ทองสงค์ รองผู้ว่าราชการจังหวัดนครศรีธรรมราชเป็นประธานพิธีเปิดและนายวรินทร์ บุษบรรณ ผู้อำนวยการสำนักงานส่งเสริม

- เสริมเกษตรภาคใต้(มติชน,25ตุลาคม2541)เปิดเผยว่าจะพื้่นนาข้าวลุ่มน้ำปากพนังซึ่งกำลังจะกลายเป็นนาร้างให้เกษตรกรหันมาปลูกข้าวอีกครั้ง ด้วยข้าวพันธุ์ดี มีผลผลิตต่อไร่สูง โดยสถาบันทั้ง 4 จะถ่ายทอดเทคโนโลยีให้เกษตรกรอย่างครบถ้วน และในวันเดียวกันสำนักงานพัฒนาชุมชนอำเภอปากพนัง ได้จัดการอบรมเยาวชน จำนวน คน ในวัดบางกระบือ หมู่ที่ 4 ตำบลบ้านใหม่ อำเภอปากพนัง
- 19 ตุลาคม 2541 ดำรวจจับกุมผู้ค้ายาบ้ารายใหญ่ในจังหวัดนครศรีธรรมราช 3 ราย คือ นายวีระศักดิ์ ปัจฉิมเพชร นายไพบุลย์ ปัจฉิมเพชรและนายบุญแสน จันทรพิล ทั้งสามเป็นคนในอำเภอปากพนัง และได้จับกุมนายอุเชษฐ์ เอียดช่วย รองประธานสภาองค์การบริหารส่วนตำบลขนานนา ซึ่งเป็นหัวหน้าแก๊ง ในเวลาต่อมา โดยใช้การทำนาทุ่งกุลาดำเป็นแหล่งฟอกเงินจากการค้ายาบ้าจนมีฐานะร่ำรวย (เดลินิวส์,21 ตุลาคม 2541)
- 5 พฤศจิกายน 2541 กองทัพบกที่ 4 และโครงการพัฒนาพื้นที่ลุ่มน้ำปากพนัง เชิญชวนให้ประชาชน นักเรียนนักศึกษา ชมนิทรรศการโครงการพัฒนาพื้นที่ลุ่มน้ำปากพนัง อันเนื่องมาจากพระราชดำริ ณ อาคารพิพิธภัณฑ์เฉลิมพระเกียรติ ตำบลหูล่อง อำเภอปากพนัง จังหวัดนครศรีธรรมราช ระหว่างวันที่ 10-11 พฤศจิกายน 2541
- 2542 ฝนตกหนักต่อเนื่องจากฤดูฝนไปยังช่วงฤดูเก็บเกี่ยว เดือนมกราคม กุมภาพันธ์ 2542 ชาวนาในลุ่มน้ำเก็บข้าวในน้ำ ข้าวเน่าเปื่อย ในขณะที่ยาข้าวตกต่ำ
- 6-7 พฤษภาคม 2542 มีการจัดประชุมเชิงปฏิบัติการพัฒนาประชาคมตำบล ในเขตพื้นที่ลุ่มน้ำปากพนัง ณ ศูนย์ส่งเสริมสุขภาพเขต 11 จัดโดยฝ่ายประชาคม ศูนย์บริการวิชาการ มหาวิทยาลัยวลัยลักษณ์ ผู้เข้าประชุมประกอบด้วยสมาชิกสภาองค์การบริหารส่วนตำบล (อบต.) จากองค์การบริหารส่วนตำบลในเขตพื้นที่ลุ่มน้ำปากพนัง จำนวน 45 คน เข้าร่วมประชุม เพื่อหาแนวทางการพัฒนาโดยอาศัย ประชาคมเป็นเครื่องมือในการเปลี่ยนแปลงเพื่อการพัฒนา

- 2542 มีการจัดตั้งชมรมนักเขียนลุ่มน้ำปากพนัง โดยมีนายประมุข ลมุล นายอำเภอหัวไทรเป็นประธานที่ปรึกษาชมรมนักเขียนลุ่มน้ำปากพนัง นายเทพ เดชสุวรรณ ประธานชมรม นายดำรง หนูทอง เป็นเลขานุการ โดยมีการประชุมเสวนา 2 ครั้ง ครั้งแรกเมื่อวันที่ 20 มกราคม ณ สำนักงานการประถมศึกษาอำเภอหัวไทร และกำหนดให้มีการออกวารสารลุ่มน้ำปากพนัง 1 ฉบับราย 3 เดือนมีนายดำรง หนูทอง เป็นบรรณาธิการ นอกจากนี้ชมรมยังได้จัดให้มีการเสวนาแล้ว 3 ครั้ง คือ ครั้งที่ 1 ที่สำนักงานการประถมศึกษาอำเภอหัวไทร การเสวนา ครั้งที่ 2 วันที่ 27 มีนาคม 2542 ณ ห้องประชุมสำนักงานการประถมศึกษาอำเภอเชียรใหญ่เรื่องประชาชนมีส่วนร่วมพัฒนาลุ่มน้ำปากพนัง ได้อย่างไร มีนักวิชาการ ข้าราชการ และประชาชนเข้าร่วมการเสวนา ประมาณ 45 คน การเสวนาครั้งที่ 3 ที่ศาลาประชาคมอำเภอปากพนัง
- 2542 นายสากล มณีวงศ์ หัวหน้าศูนย์บริการการศึกษาออกโรงเรียนอำเภอชะอวด กล่าวถึงว่าขณะนี้โรงเรียนในเขตลุ่มน้ำปากพนังยังประสบปัญหาเรื่องเงินทุนโครงการอาหารกลางวัน อุปกรณ์กีฬา จึงส่งผลต่อการพัฒนาการของเด็ก จึงได้หารือกับหน่วยงานต่างๆทั้งภาครัฐและเอกชนในพื้นที่ลุ่มน้ำปากพนังเพื่อจัดหารายได้เป็นเงินทุนอาหารกลางวันและจัดหาอุปกรณ์กีฬาไปมอบให้โรงเรียนที่ยังขาดแคลน โดยกำหนดให้แข่งขันมวยไทย "ศึกษาวันทองชัย ศีกดาวรุ่ง ส.สกุลภักดิ์" ขึ้นในวันที่ 9 มิถุนายน 2542 ณ สนามมวยปากพนัง ซึ่งได้รับการสนับสนุนจากนายทองชัย รัตนสุวรรณ เพื่อหารายได้มอบเป็นทุนอาหารกลางวัน และซื้ออุปกรณ์กีฬาให้กับโรงเรียนบ้านศรีสมบุญและโรงเรียนเทศบาลวัดศรีสมบุญ อำเภอปากพนัง (หนังสือพิมพ์เดลินิวส์ 25 พฤษภาคม 2542)